

QUATRE PERSONALITATS DEL PENEDEÈS

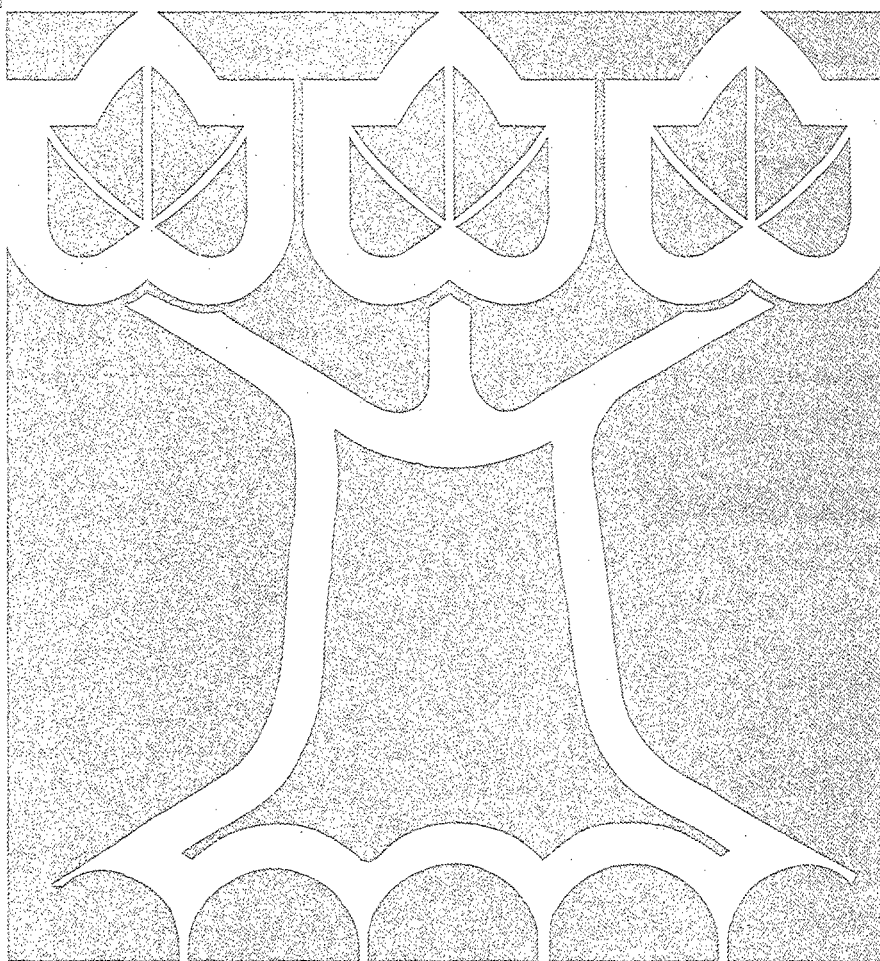
En el decurs d'aquests darrers mesos hem acomiadat, uns al costat de casa, altres en la distància, quatre personatges de la vida penedesenca del segle XX que, en determinades perspectives i posats a cercar una dimensió simbòlica en els trets de la seva biografia, exemplifiquen una mica les diverses cares de la història de l'última centúria a la nostra terra.

El primer comiat va ser per a Josep Vives Atsarà, pintor vilafranquí de formació en bona part autodidacta tot i que, com molts altres de la seva generació, no va poder defugir el mestratge i la influència vilanovina de Joaquim Mir. Vives va ser conscient ben aviat que ni a Vilafranca ni en terres catalanes podria trobar les oportunitats artístiques que cercava, de forma que als anys quaranta va iniciar amb la seva esposa una aventura americana que el portaria finalment a San Antonio, a l'estat americà de Texas, on no sols trobaria els paisatges que volia reflectir en la seva obra –al tombant de Rio Grande i la Isla del Padre–, sinó també un reconeixement públic i específic per a una obra que, tot i enyorar la senzillesa del paisatge penedesenc, cercava horitzons molt més amples. Al tombant de l'estiu moria a Caraques Pere Grases i González, el darrer de l'anomenada generació de la revista *helix* (d'acord amb la capçalera d'aquesta publicació avantguardista, en minúscula i sense accent), professor vilafranquí a la Universitat Autònoma de Barcelona dels anys trenta, secretari de l'alcalde i després ministre de Carles Pi i Sunyer. Les circumstàncies històriques van forçar el seu exili a terres americanes, on va exercir com a professor a les més destacades universitats i va esdevenir el bibliògraf i filòleg que, en bona mesura, va crear escola en els estudis d'història documental i recerca bibliogràfica americana. De tot plegat, n'és referència ineludible –i també difícil de valorar des de la seva terra nadiua– els més de vint volums de la seva obra completa, que ara s'està completant amb la publicació de l'epistolari.

Poques setmanes més tard acomiadàvem a la seva vila nadiua l'apotecari vilafranquí Josep Recasens i Carbó de Posas, darrer representant d'una vella nissaga penedesenca i home caracteritzat per un esperit de bondat i sensibilitat absoluta. Recasens ha estat, sense cap mena de dubte, l'exemple paradigmàtic del penedesenc de senyoriu –erudit i intel·lectual, però també personal– que va heretar i tenir cura, de manera personal i voluntariosa, però sense descendència ni correlació, de la darrera flama d'un temps en el qual Vilafranca era també capital d'hisendats i descendents de les velles nissagues de l'antic règim. Dies després el comiat era per a Carme Juncosa i Llagostera, vilafranquina, tot i que amb arrels marineres, que exemplifica el paper de la dona en aquest dissortat segle XX a casa nostra. Formada a l'escola Montessori, a l'entorn del pedagog Josep Estalella i l'esperit de la Cultura de la Dona, de ben jove bregada en els difícils moments de la història exercint com a infermera a l'hospital de sang de Vilafranca, instal·lat al Molí d'en Rovira, amb mitjans ben precaris per a les necessitats de la guerra. La postguerra fou per a ella, com per a tantes i tantes dones, un temps de silenci i record, de referències a allò que podia haver estat però finalment no va poder ser.

Quatre personalitats, quatre mostres ben específiques d'un temps que ha estat el nostre i un país que no va poder ser i que tot just ara intentem, malgrat tot, acabar de redreçar també amb el reconeixement del seu exemple.

COL·LABORACIONS

UNA CONVERSA INÈDITA AMB PERE GRASES

RESUM

Al mes de juny de l'any 1986, tot aprofitant una de les estades estiuenques del doctor Pere Grases a terres catalanes, vam enregistrar una conversa amb ell –de caire genèric i divulgatiu, com es podrà veure– que es va emetre de forma sols parcial aquell mateix mes a l'espai “Gent del Penedès” de l'emissora radiofònica Antena 3 del Penedès. La sovintejada presència de Pere Grases a Vilafranca, on deia que venia a cercar la serenor per a treballar, sense compromisos erudits o socials, va ser motiu per a altres entrevistes escrites que van deixar inèdit en paper imprès l'enregistrament que ara recuperem com a reconeixement en esdevenir-se el seu traspàs aquest estiu.

Les imatges que acompanyen l'entrevista ens mostren Pere Grases l'any 1998 a la seva casa, la “Quinta Vilafranca”, al barri de la Castellana, a Caraques, i van ser publicades a la revista veneçolana “Bigott” la tardor d'aquell mateix any.

ABSTRACT

In June 1986, while Doctor Pere Grases was spending one of his summer holidays in Catalonia, we recorded a conversation with him in which, as it will be seen, discussions were on information and general subjects. This was broadcasted only in part that same month by Antena 3 – Penedès radio station through its “Penedès People” programme. The frequent presence of Pere Grases in Vilafranca, where he said he came to in search of calmness to work far from erudite or social engagements, led to other written interviews which made the current recording remain unpublished on printed paper. We now recuperate it in acknowledgement to him on the occasion of his passing last summer.

The pictures that come with the interview show us Pere Grases in 1998 in his house “Quinta Vilafranca”, in the Castellana neighbourhood, Caracas, which were published by the Venezuelan magazine “Bigott” in autumn that same year.

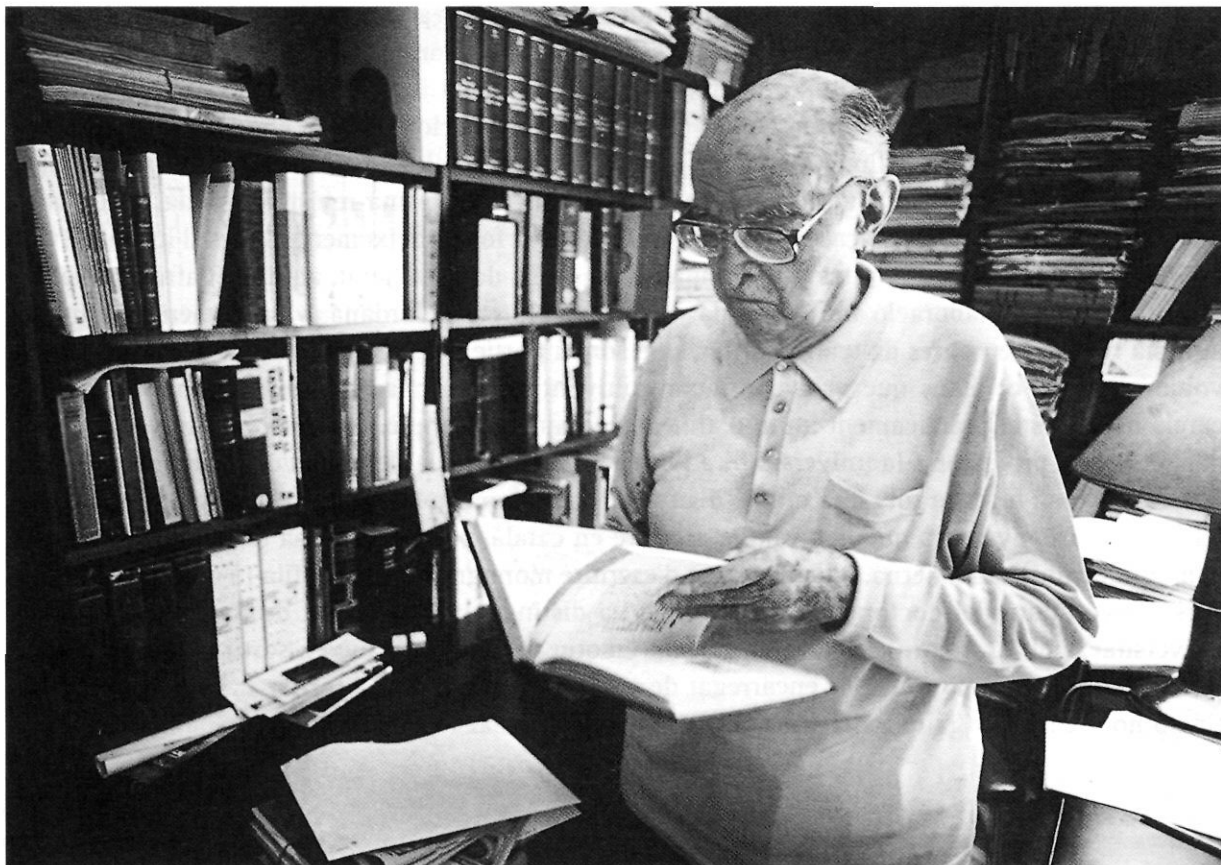
En intentar una aproximació a la vida i l'obra de Pere Grases el primer que es remarca, que en destaca, és l'extraordinari volum de la seva labor en l'àmbit de les diverses disciplines que componen allò que en diem les humanitats. Des d'abans dels vint anys en publicacions vilafranquines, com es remarca en la conversa que segueix, fins més enllà dels noranta, són més de setanta anys de recerca i investigació erudita, vint-i-un volums –en el moment de la conversa, el 1986, eren sols setze– de les seves obres completes (encara en procés d'edició pel que fa a la seva correspondència, que estudia i publica a Veneçuela la fundació que porta el seu nom), és a dir, milers de pàgines. Tot plegat certifica una incansable capacitat de treball si tenim en compte, a més, que va preparar nombroses edicions de textos dels grans prohoms de l'Amèrica Llatina, com és el cas d'Andrés Bello, Miranda o Bolívar. Certament es tracta de la vida i l'obra d'un humanista impassible.

L'etapa vilafranquina de joventut –amb una primera base de formació al Col·legi de Sant Ramon, pel que sempre va tenir una especial estimació– es caracteritza ja pel seu interès bibliogràfic, primer de la mà de Mn. Trens i ben aviat de la de Pere Mas i Perera, sempre al costat de Rodolf Llorens i Jordana que li donava, com si diguéssim, la dimensió de contrast. D'aquells anys és l'aventura avantguardista de la revista *helix*, el seu treball a la *Gasetta de Vilafranca*, que acabaria redactant Pere Grases gairebé tot sol el 1931, i també les col·laboracions a la *Revista del Casal de La Principal* sobre el Mercat de Vilafranca. Però són també els anys de recerca bibliogràfica, de catalogació de l'obra impresa de Pere Alagret o de recull dels textos dels balls parlats del Penedès, alguns procedents de l'arxiu familiar de cal Vell Saquetes. Possiblement la Fundació Pedro Grases, recentment creada a Caraqués per tenir cura de l'immens arxiu del mestre, ens ha d'oferir algunes sorpreses, entre les quals la correspondència de la colla d'*helix*, amb cartes d'Antoni Amador, de Pau Boada (amb dibuixos inèdits), de Joan Ramon Masoliver i de Rodolf Llorens, algunes, pel que vam poder veure, encomanades de la joventut verbalment més revolucionària.

Un caire d'obertura intel·lectual més enllà d'una població marcada pel conservadorisme botiguer es va mantenir en Rodolf Llorens, com qui diu corregida i augmentada, durant tota la seva vida, mentre que en Grases va derivar aviat cap a un academicisme que li permetés allò que veritablement desitjava: dedicar-se a la recerca, a l'estudi documental i històric i a la publicació en el marc de la docència universitària. D'aquí que, amb el pas dels anys –tot i tornar a residir temporades a la seva vila nadiua a partir dels anys setanta– la imatge que mantenia de la seva “senyora vila” tenia aquell caire gairebé mític que ell mateix va definir el 31 d'agost del 1995 quan li van concedir la Medalla de la Vila. Vilafranca –va afirmar llavors– té un tarannà que no es repeteix, té un mode que impregna els seus fills i que no es repeteix, perquè Vilafranca és massa legítima per a ser vulgaritzada.

Més enllà de conferències, discursos, premis, doctorats honoris causa i distincions, potser fins i tot més enllà de la docència universitària, el més fascinant de Pere Grases era, però, la seva capacitat per dedicar-se al que ell en deia la disciplina de l'estudi, una veritable preparació anímica que defineix possiblement la seva dimensió personal més autèntica. És cert que era un xerrameca incansable i que li agradava estar al dia de tot el que es podia coure a la vila, però per sobre de tot era un treballador infatigable, un home que sentia la passió de l'estudi com no he vist en cap altra persona. Amb prop de noranta anys encara mostrava a algun vilafranquí els treballs que havia portat per revisar i enllestir i comentava els projectes que portava entre mans amb la mateixa il·lusió d'aquell noiet de vint anys que redactava la *Gasetta de Vilafranca*. D'alguna manera, tenia el concepte de mestratge no situat en la docència estricta de la lliçó magistral, sinó en la perspectiva de tenir capacitat d'engrescar, de dirigir equips de treball i poder deixar deixebles i continuadors.

Seria enganyós servir de Pere Grases tan sols la seva dimensió pública, les distincions, l'amistat amb presidents i dignataris de diversos països, els carrers que portaran el seu nom a una i altra banda de l'Atlàntic, o l'observació externa de l'ampli conjunt de treballs i edicions que componen la seva obra intel·lectual. El veritable Pere Grases que ens ha de quedar –i que hauríem d'intentar trametre a les noves generacions per tal d'intentar encomanar-les– és la d'un home apassionat tota la seva vida per aquesta disciplina tan estranya en el nostre temps que és la recerca i la investigació històrica, filològica i documental; la passió d'un home que la Guerra Civil ens va

arrabassar però que en terres americanes va instituir alguns dels pilars fonamentals de la cultura del nostre temps, amb una capacitat inaudita per transcendir les bestieses de la societat de consum i mantenir impassible el rigor de l'humanisme.

D'alguns d'aquests temes vam tenir oportunitat de parlar al juny del 1986 davant els micròfons d'una emissora vilafranquina en una conversa breu –i fins ara inèdita en lletra impresa– que, a més, motius tècnics van fer que no pogués ser emesa en la seva totalitat; una conversa on les preguntes –en algun moment referit a temes ara obsolets, però que no hem volgut suprimir–, no fan altra cosa que donar peu a un monòleg de l'admirat mestre traspassat aquest estiu sobre alguns aspectes de la seva vida.

–Els diversos volums de l'obra completa apleguen els vostres estudis de bibliografia i humanitats i la vostra tasca com a biògraf d'Andrés Bello, figura cabdal en el pensament i la intel·lectualitat hispanoamericana. Un d'aquests ha de ser, però, el volum d'obra catalana. Com va ser la vostra etapa de formació, l'etapa vilafranquina i després a Barcelona?

–En realitat, aquest volum és continuació d'un primer projecte concebut en quinze volums, catorze més un últim d'índex acumulatiu. Representen la compilació i el recull de tot el que jo he escrit des de la meua arribada a Amèrica i en idioma castellà, que significa –penso jo– una apor-

tació en el camp de l'humanisme americà i dintre d'aquesta idea general la documentació, la crítica, la bibliografia i algunes monografies històriques i reflexions i meditacions, que són els elements que integren aquests catorze volums. Però em quedava fora d'aquest primer projecte uns escrits entranyables que no voldria que es deixessin de col·leccionar; és el que havia escrit des de la primeríssima joventut ja llunyana, quan jo tenia setze anys, alumne de l'estimat col·legi de Sant Ramon de Penyafort, aquí a Vilafranca, on vam començar amb una revista ingènua, jovenívola, que tenia un títol tot esperança, es deia *Sol ixent*, com si fos el naixement d'unes il·lusions, i que era nodrida amb pàgines escrites pels companys d'estudis de batxillerat, aquí a Vilafranca. Sobre-tot, recordo la col·laboració tan estimada de Rodolf Llorens i Jordana, vam començar junts en aquesta revista i en obres de teatre i altres, que són el pòrtic o la pedra i punt de partida d'aquest volum d'escrits catalans que vaig continuar cultivant fins a l'anada a Amèrica, on escriure en català hauria estat pràcticament inútil o almenys desajustat, perquè, dedicat com estava a la tasca docent com a professor a la universitat i a l'institut pedagògic, la llengua d'ús general era la llengua castellana i he estat tota una munió d'any cultivant la meua literatura o la meua prosa en castellà fins pocs anys ençà que he tornat a escriure en català, per raons d'una major integració a la comunitat catalana moderna, a tenir el gust d'escriure monografies sobre Milà i Fontanals o el discurs d'investidura del doctorat amb el que em va distingir la Universitat de Barcelona, la meua universitat, amb un retorn extraordinàriament emotiu per a mi, perquè en sortir d'aquí, en esclatar la guerra, jo era ja professor encarregat de curs de la universitat, i tornar-hi amb aquesta distinció no cal insistir gaire a dir que era una emoció singular i extraordinària.

Recull aquest volum el que havia escrit des dels meus setze anys fins als vint-i-sis o vint-i-set i el que he escrit en aquest retrobament des dels anys setanta fins avui. Això ho he ordenat en temes, en capítols, en seccions, la primera la subtítulo “Catalunya i Amèrica”, i allí hi ha una sèrie d'estudis, d'articles i d'assaigs que corresponen a aquesta vessant, aquestes dues bandes de la vida meua, que jo en dic sempre els dos amors i que em penso que són perfectament compatibles: l'amor cap a un continent americà i l'amor a la terra pròpia, la pàtria petita, la d'aquest admirable Penedès el record i l'enyorança del qual va creixent a mesura que poso anys.

Són temes que corresponen després a la secció literària, les elucubracions de joventut, algun pecat juvenívol, una secció d'història del Penedès, que és l'entrada dels vint anys, conduït, dirigit i aconsellat pels extraordinaris mentors que nosaltres vam tenir a la vila de Vilafranca, els noms dels quals val la pena que Vilafranca recordi, no pel fet del nostre agraïment, sinó per la significació històrica que té una generació tan extraordinària com aquella, que no s'ha repetit i que fa molta falta per orientar, aconsellar i portar per bon camí els joves que estan sortint a la vida pública en aquest moment. Em refereixo al doctor Trens, a Pere Mas i Perera, al doctor Estalella o al pare Grivé, entre altres. Això és una col·lecció de noms. Cadascun d'ells ens evoca tanta gratitud i tant de coneixement i d'admiració, tots o gairebé tots ja desapareguts, que signifiquen un pas extraordinari en la història de la cultura de la comarca del Penedès.

En el volum hi ha també els treballs a *Acció*, als *Quaderns Mensuals d'Acció*, a la *Revista del Casal*, o a la *Gasetta de Vilafranca*, que Pere Mas va deixar a les nostres mans –d'en Rodolf Llorens i meves– quan es va quedar pràcticament a Barcelona. Hi ha també la crònica de l'any 1931 que vaig publicar durant deu mesos i que pot donar el contrast entre aquesta Vilafranca actual i la de llavors, d'uns nou o deu mil habitants, on ens coneixíem tots, però on hi havia un aire que jo m'explico per raó de ser a la meitat del camí entre Barcelona i Tarragona, no sols de pas, sinó d'aturada forçosa dels viatgers que anaven d'una capital a l'altra i, a la vegada, capital d'una de les comarques més esplèndides que jo hagi vist en tots els meus viatges, comparable, en un ordre diferent, a la terra de la Toscana, que és una meravella de gràcia, entre la naturalesa i l'obra de l'home. Un se'n va d'aquest món i vol que les coses que ha fet quedin recollides, que és la instància que m'ha portat a mi a fer la replega de tot el que havia escrit, pensant que ningú més sinó jo podia saber on era, recollir-ho i ordenar-ho, i saber on dormia la llebre.

–L'any 1929 una colla d'universitaris barcelonins tiràveu endavant aquella aventura avantguardista que es va dir “helix”. Quina era llavors la consciència i els motius d'aquesta iniciativa que després ha passat a la història de la literatura i de les avantguardes a Catalunya?

–La data del 1929 és molt significativa, vivíem els darrers cursos de la facultat de Filosofia i Lletres, a Barcelona, que tenia llavors un reduït nombre d'alumnes, nosaltres devíem ser llavors a la classe sols uns deu o onze, però eren companys com Jaume Vicens Vives, Joan Ramon Masoliver, Serrano Calderó o Rosa Maria Castillo, entre altres. Un grup amb professors extraordinaris entre els quals cal recordar l'helenista Lluís Segalà, qui ens va donar molta orientació de llengües clàssiques; homes com Àngel de Apraiz... uns professors que cada un era un monument, com Tomàs Carreras i Artau. Era una universitat petita però grandiosa pel que fa a la volada, l'ambició, l'orientació, el contingut, l'esperit.

En aquell moment aquest grup era dirigit des del punt de vista estètic per en Joan Ramon Masoliver, qui ha estat durant tants anys crític a les pàgines literàries de *La Vanguardia*, el company de millor bon gust, qui ens donava a conèixer i ens revelava les darreres novetats, per exemple, recordo el que va suposar per a ell fer-nos conèixer Federico García Lorca, recent imprès. A més, hi havia hagut un mestratge que era *L'amic de les Arts*, la gran revista de Sitges, que s'havia acabat. I aleshores vam fer una conjunció, una combinació de tots els companys de Vilafranca amb els de la facultat, on hi havia en Carles Claveria, en Guillem Díaz Plaja, en Miquel Batllori, i després s'hi van afegir altres que encara tracto ara, com el doctor Solanes, que és un excel·lent psiquiatra. Aleshores vam fer, amb la facilitat que nosaltres podíem aconseguir aquí a la vila, amb un impressor heroic que era l'Alayo Claret, al qual pagàvem vint duros per publicar-nos cada número amb bon paper, i cadascun de nosaltres, el grup de companys d'aquí més els de la facultat, pagàvem cinc pessetes mensuals per poder subvenir les despeses.

Vam crear aquella revista *helix*, però un *helix* amb la lletra tirada enrere, com si estigués funcionant, amb la preocupació d'una renovació intel·lectual, literària, espiritual, una mica una revista d'avançada. Ha tingut la significació que ha tingut per la data de 1929. Una revista en la qual col·laborava Benjamín Palencia, Salvador Dalí, que començava les seves extravagàncies, de Joan Miró, que era un nom que en aquell moment ni havia començat encara. Teníem contactes amb Barcelona, i, a més, hi havia el nostre esforç entusiasta perquè en produir-se, com es produeix sempre, lògicament, la suspensió de cotitzacions, encara que fos un duro mensual, vam haver de recórrer a tots els papers de l'auca per poder pagar al pobre Alayo Claret que s'hauria quedat sense cobrar el treball d'impremta, i llavors fèiem sessions de cine, de teatre, demanàvem a tot bitxo vivent que ens ajudés. Jo recordo perfectament que mossèn Manuel Trens, que era un home d'esperit finíssim, molt obert, ens havia preparat traduccions d'en Gheon, ens havia recomanat Max Aub, que avui és un nom consagrat però que en aquell moment encara no s'havia revelat, i finalment ens va fer la traducció de fragments l'*Ulisses* de Joyce. Fèiem sessions de teatre, jo recordo que feia de dona en una obra, *David rei*, que ningú volia fer, feia de Iocasta, i vaig haver de sentir un condeixeble meu que em deia: "estimada meva". Això era perdonat perquè érem joves de la primera volada que treballàvem o actuàvem amb una absoluta bona fe. Vam arribar a publicar, com un miracle, 11 números i en aquell moment vam acabar les forces de captació de col·laboracions i es va acabar la revista.

Ara bé, quina significació ha tingut o té? Aquesta revista ha estat reimpresa en facsímil per una empresa de Barcelona i la reedició s'ha exhaurit a tota velocitat, i recordo que, en l'exposició de revistes catalanes i en l'evolució del contingut de les revistes, *helix* ocupava un lloc d'honor com una revista d'avantguarda que va ser un primer crit de protesta davant d'una societat d'atonía, amb poca vibració. Em penso que la història ens ha estat donant la raó que aquella empremta, que he de reconèixer que es devia fonamentalment a l'esperit de Joan Ramon Masoliver i la comprensió d'homes com Rodolf Llorens, l'Amador, jo mateix i el grup d'aquí com els il·lustradors: en Pau Boada i en Lluís Maria Güell, que es van sumar a la iniciativa, i el sacrifici de l'impressor. Avui és una revista que es considera com un crit d'avançada, com la manifestació d'una inquietud.

Primer amb *helix* vam ser molt mal rebuts, el mateix mossèn Trens ens va dir que érem uns joves mal educats que publicàvem un gallaret de joventut, després va rectificar i ens va dir

que li sabia greu haver-ho escrit, però ja ho havia fet i ho havia publicat, i ens va donar un cop de salpaser, amb les pàgines de l'*Ulisses*, com per perdonar-nos la vida. Però integrat en això –perquè els problemes de cultura tots són els mateixos, encara que tinguin matisos diferencials– vaig seguir la col·laboració als *Quaderns Mensuals d'Acció*, a la *Gaseta de Vilafranca*, a la mateixa *Acció*. En passar a Barcelona vaig publicar algunes coses a *La Publicitat* i a una revista que vam fer de caire polític que va ser un foc d'encenalls que en deiem *L'horitzó*, que fèiem amb en Joan Merli, en Marc Aureli Vila i en Ramon Xuriguera, de cara a orientar el moment polític a la mort del president Macià, pobres de nosaltres, com si poguéssim tenir una opinió que pesés. Vaig arribar a col·laborar a *Mirador*, bon amic com era dels fills d'Amadeu Hurtado, i a la *Revista d'Estudis Universitaris Catalans*.

Però, immediatament, en esclatar la guerra va col·lapsar-se la col·laboració, l'escriure en català, perquè era absolutament inútil fer-ho a terres hispanoamericanes on la llengua de comunicació docent, de comunicació professor-alumne, de mestre a estudiant, és l'admirable llengua castellana, a la qual he dedicat hores de lectura i estudi i que és un infinit tresor no per dedicar-hi una vida, sinó més vides que un tingués. Penso que aquesta convivència o coparticipació de català i castellà, que alguna vegada s'ha presentat en termes antitètics, és una innocentada. Cadascú escriu d'acord amb la seva circumstància, com deia Ortega i Gasset, i d'acord amb l'oportunitat, al públic al qual es dirigeix i les exigències interiors respecte a la part temàtica de dedicació. Això explica que hi hagi una part inicial d'ús de llengua materna, una interrupció, uns anys

de coneixement d'Amèrica, i un retorn, per la força de l'enyorança i la vida de l'esperit que em porta, per tornar a la llengua inicial amb la qual vam començar les nostres primeres armes. Jo crec sincerament, i de tot cor ho dic, que la comprensió del món hispànic és una de les coses essencials que ha de sentir un català, un galleg, un basc, un andalús, o qualsevol ciutadà de la península perquè l'obra bis a bis d'Amèrica és una obra que abraça la totalitat de la geografia de la Península.

–Quina és la tasca que porta la Comissió Catalunya i Amèrica de la qual formeu part?

–Va ser una comissió creada pel president de la Generalitat, hi ha una comissió nacional amb consellers i representants d'entitats públiques i després un comitè executiu més reduït, del qual formo part amb el pare Batllori, representants de conselleries i el president de l'Institut Català de Cooperació Iberoamericana, que ens reunim periòdicament per estudiar els problemes i les iniciatives que es presenten i els treballs que s'estan realitzant. Coordina la comissió executiva el senyor Antoni Comas i es nodreix del que cadascú aporta en el seu camp, molt variat, tant en turisme com en problemes d'energia, de cultius, de comerç, de relacions internacionals... i dins d'aquesta comissió està treballant un equip amb la iniciativa de fer un registre de l'aportació catalana a les Amèriques, des de Colom fins avui. Hem començat la tasca, ara ja molt avançada, estem acumulant referències i documentació i tenim ja unes 4.000 o 5.000 entrades, que inclouen persones que hagin anat a Amèrica i hagin fet una tasca de relleu, institucions, publicacions –llibres i revistes–, oficis, i l'estudi dels topònims, que n'hi ha més dels que pensem, com Barcelona, Lleida o la fallida Nova Catalunya del segle XVIII, muntanyes, etc. Això suposa un fitxer documental que s'ha de redactar encara. Les dades es contrasten amb fonts diverses. Hi ha registrades 235 revistes catalanes publicades per centres, institucions, revistes.

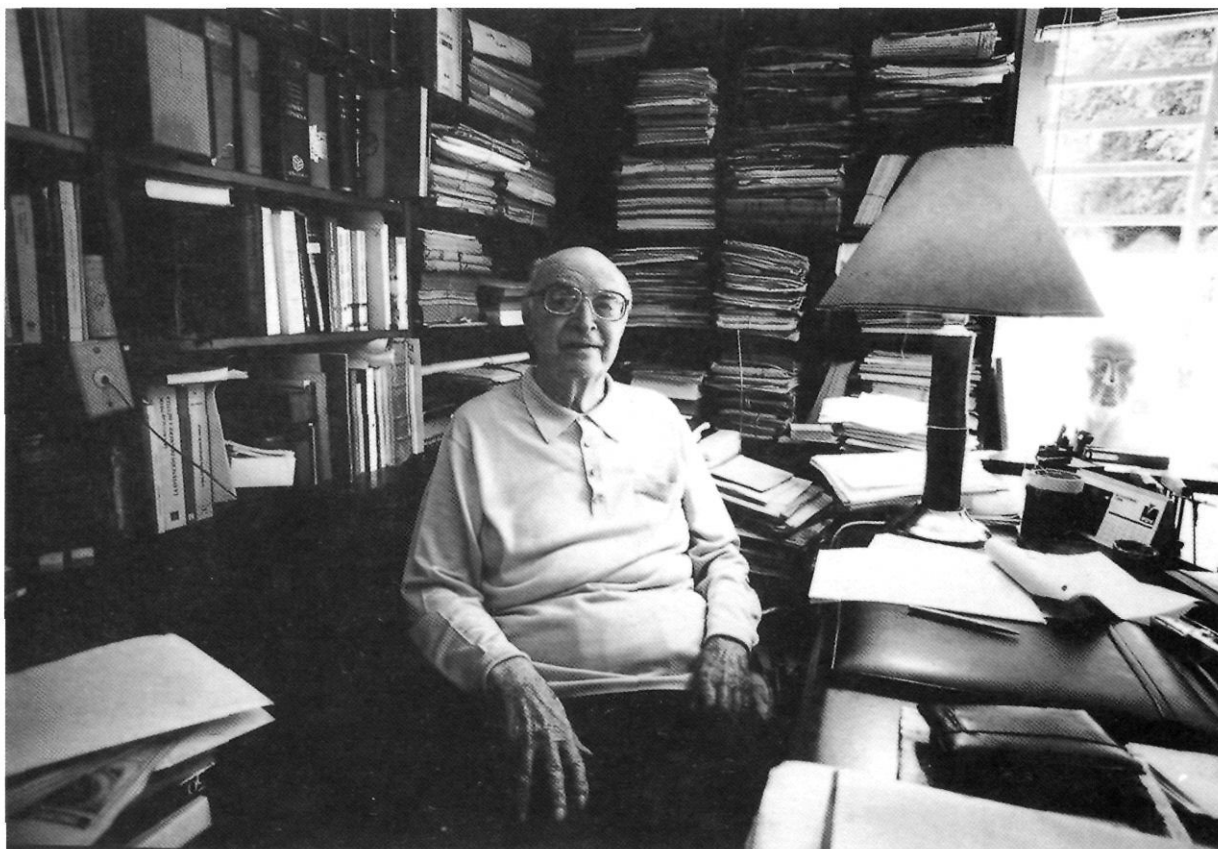
Tot plegat dona mostra d'aquesta activitat de relació de poble a poble entre els catalans que s'han traslladat a Amèrica. Entre les figures més sobresortints pensem en Pau Casals, i amb un nom com aquest ja n'hi hauria prou per justificar la labor de la comissió, però al seu costat hi ha Bosch Gimpera, l'antic rector de la Universitat de Barcelona, que va ser el transformador dels estudis arqueològics i antropològics de Mèxic, i des de Mèxic pràcticament de tot el continent; o un home com el doctor August Pi i Sunyer, eminent fisiòleg, que va crear una escola moderna de medicina a Mèxic i a Veneçuela, on el seu és un nom que es venera.

–Com està el tema de si realment els catalans no van poder anar a Amèrica abans del decret de lliure comerç de Carles III?

–El tema de la prohibició per part de la monarquia espanyola que els catalans poguessin anar a Amèrica ha plantejat molts dubtes, al meu mode de veure i al de molta gent, i és que les reaccions que provoca la prohibició són més subjectives que documentades. És un tema que s'ha d'esclarir perquè hi ha historiadors que creuen que la prohibició no va existir mai i altres que ho defensen aferrissadament, en el sentit que si els catalans no van anar a Amèrica és perquè la corona de Castella ho prohibia. Però, de fet, n'hi van anar i la presència de catalans a Amèrica va ser constant i des del moment del segon viatge de Colom en endavant trobem catalans, pocs al segle XVI, una mica més al segle XVII, bastant abundants al segle XVIII i a partir del decret de lliure comerç de Carles III de 1778 una autèntica riuada que té la interrupció de les guerres de la inde-

pendència americana i de les mesures dels països independitzats que prohibien l'emigració peninsular a cada país, llevat de Cuba i Puerto Rico, que van quedar com a dominis espanyols fins al 1898 i on l'emigració va ser molt útil, eficaç i de gran significació. La història del segle XX, que es coneix perfectament, ha vist com l'emigració ha continuat i a partir de la fi de la Guerra Civil, l'allau dels emigrats, amb un altre caràcter, ha estat multitudinària, de milers de persones.

El propòsit de la Comissió Catalunya i Amèrica és crear un registre que quedi obert, amb visió de futur, de l'aportació de sang catalana al continent americà, des del Canadà fins a la Terra del Foc. Com a aportació humana i signe de fraternització amb les diferents matisacions, de catalans que anaven a l'aventura, que anaven a buscar un millorament i un aire de llibertat i de desenvolupament de la vida que possiblement a la península no havien trobat per raons familiars, socials, polítiques o del tipus que fossin. Vull aclarir que la norma amb la qual es procedeix en aquesta investigació i la futura publicació és deixar constància dels noms que han deixat petjada, han deixat exemplaritat, que han deixat obra feta, sense desmerèixer ni pensar que els homes que no han tingut una significació individualitzada deixen de tenir vàlua. Per a nosaltres els homes d'ofici i de treball tenen la mateixa importància, però no pot ser una obra que sigui un cens de la població traslladada, s'ha de trobar una selecció que indiqui aquesta aportació humana de Catalunya a les Repúbliques americanes, reconeixent i fent el corresponent registre i estudi dels oficis i l'artesanía, que és importantíssima pel que fa a la seva significació als països americans.

En l'art de la impremta, per exemple, des del més significatiu, que va ser Manuel Rivadeneira a la república de Xile, abans de crear a Madrid la Biblioteca de Autores Españoles, la significació de Rivadeneira és extraordinària. A Mèxic hi ha hagut impressors, a Xile gravadors, a Argentina una activitat d'impremta i editorial tan notable que constituirà un capítol ben rellevant en aquest apartat en procés de formació.

HISTÒRIA I PATRIMONI ARQUITECTÒNIC DEL Penedès. UNA MANSIO RURAL MOLT SINGULAR, L'AGUILERA DEL PLA

RESUM

Descripció documental i històrica, amb referències toponímiques i arqueològiques, d'aquesta antiga senyoria i de la masia o mansió rural d'arrels medievals que en l'actualitat es pot admirar.

ABSTRACT

Documentary and history description, with toponymic and archaeological references of this old estate and manor house or country mansion which dates back from the Middle Ages and it can still be admired today.

Al sector nord occidental del terme del Pla del Penedès, limitant amb el de Torrelavit, a 255 metres d'alçada es troba la mansió rural coneguda per l'Aguilera. S'hi va per la primera pista que surt a la dreta, la qual ens porta als cellers Jean Leon, de la firma Miguel Torres, SA (òlim mas d'en Rovira de Terrassola), és a dir, l'antic camí de l'Aguilera.

Es tracta d'una antiga demarcació senyorial d'arrels medievals, que formava una quadra, situada al terme de Terrassola, que va tenir inicialment certa relació amb Santa Maria de Solsona. El primer document que trobem referent a l'indret és del 8-11-1395, és una àpoca a Bartomeu Bolet del mas de "Zaguilera" del terme de Terrassola, al territori del Penedès, per valor de 505 sous barcelonins, feta per Ramon Alcover, preceptor del monestir de Santa Maria de Solsona i procurador de Pere Prestador, canonge i sagristà de dit monestir. Aquest Bolet era descendent d'una família de mercaders de Barcelona, que foren creats cavallers. En el dietari de la Generalitat del 1523 s'esmenta un Bartomeu Bolet, receptor de les entrades i sortides per anar pels seus negocis a Lió. L'any 1528, quan es parla del mas de Calandraix, es diu que és de Joaquim Bolet de l'Aguilera, cavaller. El 1599 en un memorial per rebre el rei s'esmenta Joaquim Llätzer Bolet de l'Aguilera, cavaller. En els diaris de la Generalitat dels anys 1608 i 1611 surt esmentat Joaquim Bolet com a pertanyent al braç militar, ciutadà de Barcelona, el qual el 1612 actuà com a padrí en un baptisme a Sant Pere de Riudebitlles. Sabem que mossèn Bolet de l'Aguilera era procurador de la senyora de Cubells, el 1628.

Dels segles XV i XVI són servades al Museu Balaguer, de Vilanova i la Geltrú, dues rajoles heràldiques amb les armes dibuixades que estan timbrades per un elm de donzell, on, entre

d'altres càrregues, es pot veure una àliga amb les ales esteses (amiden 12,5 i 14,8 cm i el número de registre és el IG 1886 i IG 1900). L'última persona de la nissaga dels Bolet sembla ser que fou Joaquim Llätzer Bolet i Vilar, casat amb Maria Anna de Bolet i Montbui, que en quedar vídua, potser sense descendència, el seu patrimoni va passar a Jeroni de Miquel, natural de Barcelona, partidari dels monarques francesos durant la guerra de separació del Principat (Guerra dels Segadors). Cavaller i ciutadà honorat de Barcelona, que va ser mestre de camp dels exèrcits de Catalunya, conseller segon de Barcelona, veguer i clavari de la ciutat, a més de cònsol de la llotja de mar; fou ennoblit a Barcelona el 10 de maig de 1643 pel monarca francès. Dit Jeroni de Miquel posseï drets a Sant Martí Sarroca i era casat amb Emerenciana de Descatllar.

L'edifici conserva encara dos escuts heràldics amb les càrregues esborrades del casal de l'Aguilera; són obres del segle XVII, l'elm que els corona és de cavaller, pensen que degueren ser posats per l'esmentat Jeroni de Miquel, quan fou ennoblit l'any 1643 pel rei de França, aleshores també comte de Barcelona, però en tornar al Principat una vegada acabada la guerra, de nou a la sobirania dels àustries hispànics, va decidir fer esborrar les armes que li havien estat atorgades pel rei intrús (que devien ser flors de lis). Aquest fet seria l'explicació per trobar-se eliminades des de fa molts anys les armes dels dos esculturats blasons que es poden veure a la casa de l'Aguilera i pensem que és un cas únic al Penedès que caldria investigar més a fons.

El 15 de gener de 1683, Jeroni de Miquel, que vivia a Barcelona, es diu que tenia un mas avui castell i quadra amb tota la jurisdicció civil i criminal, mer i mixt imperi, de l'Aguilera (Guilera), el qual havia de pagar a la mensa episcopal de Solsona 12 lliures en moneda barcelonina el dia de Tots Sants perpètuament, entre d'altres censals. També per un capbreu del mateix any es diu que dit noble paga a Solsona per la mateixa heretat una quartera d'ordi.

També sabem, per un capbreu del 1699, que ara l'Aguilera era propietat del noble Francesc de Miquel i Descatllar, fill de Jeroni i Emerenciana, com també de la propera quadra de Puigdàlber. El 1728 era anomenat castell i terme de l'Aguilera i la senyoria la tenia Jeroni de Miquel i Torné, que també posseïa a mitges amb la corona la jurisdicció de la quadra de Puigdàlber i que va anomenar batlle del lloc Joan Guitart, llaurador. El 1736 havia passat al seu fill Domènec de Miquel, que encara la posseïa el 1775. El 1807 la jurisdicció era del tinent coronel Felip de Miquel i de Blondel, el qual el 1819 va informar a l'alcalde de Terrassola del Penedès que l'indret havia quedat agregat al Pla per un expedient que ell havia promogut. Madoz, en el seu *Diccionario*, diu que era pròpia del baró de Blondel, però que després de la nova divisió territorial forma part del terme i Ajuntament del Pla i Lavit, encara que situat al terme de Terrassola i depenent de la seva feligresia. En realitat el que va passar és que a l'abolició de les senyories l'any 1837 va perdre dit baró tot dret senyorial de l'indret.

Segons el cadastre del 1857, la hisenda era propietat de Felip de Miquel, i comprenia terres i la casa senyorial junt amb d'altres edificacions per als treballadors al seu servei, era la hisenda de més extensió i la que tenia el líquid impossible mes alt, ja que assolía 14.645 rals de billó i 23 maravedis.

Aquests Miquel estaven emparentats amb Lluís de Blondel de Drouhot i Dávalos (1728-1797), primer marquès de Blondel de l'Estany, títol concedit el 1789 sobre la propietat de l'estany

de Belcaire d'Empordà. Fou mariscal de camp de l'exèrcit espanyol; els esmentats Miquel eren barons de Púbol, del municipi de la Pera, al Baix Empordà. La nissaga dels Miquel posseí fins a mitjan segle XX la finca, que la vengué a la senyora Maria Ymbert i Cànovas. L'actual propietari és el seu fill Jaume de Cabanyes i Ymbert.

Com a curiositat indicarem que el lloc de l'Aguilera (popularment Guilera) pot ser que sigui el bressol del llinatge dels Guilera bastant disseminats pels termes municipals de Subirats, Sant Sadurní d'Anoia i altres indrets de l'entorn, des d'antic; cognom que agafaren els colons que habitaren la quadra, possiblement portats en l'època en la qual eren senyors la nissaga dels Bolet i, per cert, en el fogatge del 1553 esmenta per a Terrassola i Sant Martí Sadevesa el foc de Ramon de l'Aguilera.

Rest a d'aquesta antiga senyoria una gran masia d'arrels medievals però refeta completament a partir dels segles XVI i XVII. Al segle XIX s'hi afegí damunt la capella que és al sector esquerra, i sobresortint de la façana principal del casal, una torre de planta quadrada emmerleta-da.

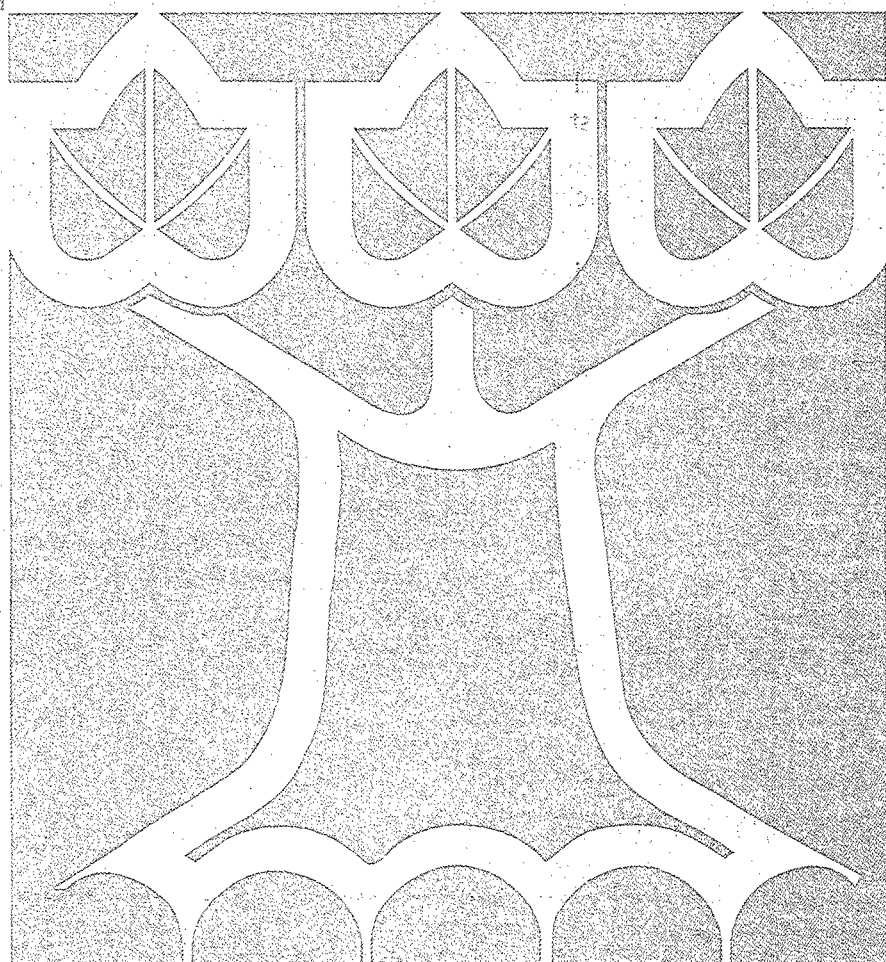
El casal té el carener paral·lel a la façana, orientada a migdia, compost de baixos, pis i golfes. Als baixos del seu interior un imponent arc escarser de pedra ben treballada que el datem al segle XVI i un altre de tapiat. Bonic enteixinat d'estuc molt ben conservat al vestibul i a l'habitació de l'esquerra, possiblement d'inicis del segle XVII. El portal d'entrada a la casa és de mig punt adovellat i tant a la volta com als muntants amb pedra xamfranada; damunt seu un gran plafó de pedra treballada, on hi ha un escut heràldic amb les càrregues esborrades, coronat per un elm de cavaller, aguantat per dos angelets molt ben escultrats; tot el conjuntensem que és obra de la meitat del segle XVII. Al primer pis quatre finestres d'estil renaixentista amb ampits, brancals i llindes de pedra ben polida. En un d'ells hi ha un festejador.

Té capella, que està documentada des d'inicis del segle XVII i és un oratori dedicat a la marededéu del Roser, té un bonic portal rectangular amb la llinda amb un cercle al bell mig on hi han inscrites les inicials IHS, i damunt un petit ull de bou, amb una finestra rectangular al costat esquerra del portal. L'interior és de volta nervada.

Un bon nombre de finestres amb reixes d'època, ben elaborades als baixos del casal. Tot el conjunt tancat per un baluard, on, al portal d'entrada situat a llevant, també hi ha un imponent plafó amb un escut heràldic treballat també en pedra, aguantat aquesta vegada per lleons i, com el de l'interior, amb les càrregues esborrades (que, lògicament, devien ser les mateixes que hi havia al blasó del portal d'entrada a la mansió).

Al seu entorn construccions agràries i masoveria annexa. En un sector de la masia hi ha una curiosa glorieta d'estil eclèctic en bon estat de conservació. Molts xiprers a l'entorn. Habitada per una membre de l'actual família propietària.

MISCEL·LÀNIA PENEDESENCA

11enes Jornades d'Estudis
Penedesencs. Vilafranca del
Penedès, 4-7 de juny de 1998

LA RECERCA A OLERDOLA: UNA APOSTA PEL FUTUR

RESUM

El Pla Director del Museu d'Arqueologia de Catalunya-Olèrdola, elaborat al llarg de l'any 1998, contempla l'impuls i el desenvolupament de la recerca científica en el conjunt històric dins un ampli marc de propostes programàtiques que abasten des de la pròpia investigació, tant del jaciment com de la seva relació amb l'entorn, com la difusió i la presentació al públic, la documentació, la conservació i la restauració, la gestió i el funcionament...

Olèrdola és un enclavament històric amb unes grans possibilitats dins el camp de la recerca científica per la seva singularitat en haver estat ocupada per l'home en diverses fases cronològiques, i que arribà a tenir un paper destacat i rellevant en algunes d'elles.

ABSTRACT

The Framework Programme of the Archaeology Museum of Catalonia-Olèrdola, which was prepared throughout 1998, envisages the promotion and development of scientific research in this historical site within a broad list of programme proposals that range from the actual research –both of the site and of its relation with the surroundings– to public dissemination and presentation, documentation, preservation and restoration, management and operation...

Olèrdola is a historical enclave with great possibilities within the field of scientific research due to the singularity it has gained as man occupied it in several chronological stages and it even became a key position in some of them.

INTRODUCCIÓ

Amb la present comunicació pretenem donar a conèixer les línies generals referents als aspectes de la recerca històrica i arqueològica que es contemplen dins el pla director d'Olèrdola. Quan a principis del mes de juny de 1998 llegírem la comunicació en el marc de les 11enes Jornades de l'IEP ens trobàvem en la fase de redacció i de concreció. En el moment del lliurament final del text –març de 1999–, la redacció de la memòria ha estat acabada i entregada a la direcció del Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC) però resta pendent l'aprovació del document per part del Consell Rector d'aquest Ens Autònom.

Conseqüentment, la present comunicació ha de ser valorada en el seu sentit estricte de resum d'un document de treball que espera l'aprovació definitiva per a la seva posada en funcionament.

Olèrdola és, des de 1995, una de les seus del Museu d'Arqueologia de Catalunya, conjuntament amb altres cinc seus –els museus arqueològics de Barcelona i Girona, els jaciments d'Ullastret i d'Empúries i el CASC. Entrà a formar part del MAC després d'un llarg trajecte histò-

ric en el qual passa successivament de mans eclesiàstiques –el Bisbat de Barcelona es ven Olèrdola entorn el 1884– a mans privades –la finca, l'adquireix la família Abella– i, finalment, esdevé propietat pública. La Diputació de Barcelona compra als Abella la seva propietat l'any 1963. La gestió del conjunt dependrà des d'aleshores del Museu Arqueològic de Barcelona –que obrirà al públic el recinte i el museu monogràfic l'any 1971– fins que, finalment, serà traspassat a la Generalitat de Catalunya l'any 1995.

A partir d'aquesta data es començà a posar en funcionament el MAC, un dels museus nacionals reconeguts en la Llei de Museus de l'any 1990. Les sis seus actuals presentaven –i presenten– una problemàtica i uns nivells de desenvolupament, d'infraestructures, de personal, de recursos, etc. força diferents. La majoria de les seus han redactat els seus plans directors al llarg del proppassat any, els quals, tot i conservar i destacar les especificitats de cadascuna d'elles, presenten una lògica coherència estructural i programàtica.

EL PLA DIRECTOR D'OLÈRDOLA

Un equip tècnic pluridisciplinari ha estat l'encarregat de donar cos a aquest pla director d'Olèrdola, sota la direcció del director del MAC –Francesc Tarrats. Aquest equip ha estat format per arquitectes –Miquel Lloveras i Mercè Soler, amb el suport del geògraf Josep Germain–, que han redactat la part corresponent a adequació de paisatge i d'equipaments infraestructurals, arqueòlegs –els sotasignants–, que han treballat el programa de recerca, i personal del MAC que ha coordinat el treball –Núria Molist– i ha redactat la resta de capítols continguts en el pla –Carme Baqué i Núria Molist.

Sens dubte, en l'elaboració d'un projecte d'aquest tipus hom ha de ser realista, possibilista i contingut en els plantejaments i en les propostes si es desitja la seva materialització. Però, no obstant això, també hi ha d'haver lloc per a propostes agosarades i atractives que confereixin al document un valor singular. Actualment, i entrem ara específicament en el camp de la recerca, som conscients que ens trobem en un país i en un moment en el qual el panorama en aquest sentit no és especialment encoratjador, sinó més aviat al contrari. Els terminis temporals de desenvolupament del pla es preveuen en tres, amb la voluntat que sigui la data del 2010 la de la finalització del projecte.

Tot enclavament patrimonial, i Olèrdola ho és tant pel vessant històric i arqueològic com pel natural, ha de dissenyar i programar el seu desenvolupament per poder assolir els reptes que avui dia exigeix la nostra societat a tot equipament cultural. Per tant, el pla director d'Olèrdola marca uns objectius globals que es desenvolupen sectorialment. A banda de la recerca, la planificació abasta aspectes com el planejament paisatgístic i el d'entorn, l'equipament/infraestructures necessàries per a desenvolupar diverses funcions –de recepció i d'acollida, de difusió, didàctiques, científiques, de lleure...–; la museïtzació interna –centre d'interpretació– i l'externa; programació; la restauració, la documentació; els recursos humans i els financers...

Seguidament, i després de la presentació del marc en el qual es mou la nostra proposta, entrarem ja en el tema sectorial, el futur de la recerca científica a Olèrdola.

Església de Sant Miquel d'Olèrdola sobre la cinglera de llevant.

EL PLA DE RECERCA

La recerca científica a Olèrdola. Un camí ple de llums i d'ombres

Com en tot estudi d'aquest tipus, hem partit de l'anàlisi i de l'avaluació de la situació actual. En general, i sense entrar en profunditat en el tema, ja que no és l'objecte del present treball, hauríem de concloure que Olèrdola no ha estat gaire afortunada en el camp de la recerca. D'un assentament històric que es coneix des de fa segles –el monjo Jaume Pascual les donà a conèixer al món científic l'any 1789, recollint unes notes d'Àngel Vidal que identificava les ruïnes amb la ciutat d'Olèrdola, de l'any 1669–, el que en sabem és ben poc, tot i que en determina-

La perllongada ocupació d'Olèrdola singularitza el jaciment i permet l'estudi diacrònic d'un assentament al llarg de 4.000 anys.

des èpoques s'ha escrit i teoritzat força sobre ella. A voltes, ha estat focus d'hipòtesis contraposades i d'ardents discussions; altres vegades ha caigut en l'oblit i en el silenci. El resultat és que avui tenim sobre la taula plantejats molts més interrogants que respostes, moltes vies obertes i un llarg camí a recórrer.

Tampoc les intervencions arqueològiques han tingut una excessiva continuïtat, ans al contrari, han estat molt puntuals i espaiades en el temps (a banda d'intervencions incontrolades, les excavacions clau han estat realitzades en els següents anys: 1882 –el pare Llanas–, 1920-21 –Maties Pallarès, per l'IEC– i 1948 –Albert Ferrer Soler–). La situació s'ha corregit en els darrers quinze anys, en els quals s'han dut a terme un total de 10 campanyes d'excavacions marcades per la manca de continuïtat en la direcció de bona part dels treballs i per la mancança d'un equip cohesionat d'investigadors, de la utilització d'un sistema de registre i de documentació homogeni, de la falta d'estudi aprofundit de la major part del material i de la publicació molt parcial dels resultats... Amb tot, val a dir que gràcies a aquests darrers treballs avui coneixem infinitament millor Olèrdola que fa una dècada, on era absolutament desconeguda la dilatada seqüència ocupacional de la muntanya (que cronològicament se situa des de l'inici de l'edat del bronze fins a l'alta medievalitat).

Paral·lelament s'han començat a realitzar algunes anàlisis paleoecològiques que romanen malauradament inèdites i, també darrerament, ha estat possible estudiar alguns dels materials recuperats en aquestes campanyes per part d'investigadors foranis.

La realitat avui constatable és que Olèrdola és encara poc coneguda a nivell científic i pràcticament absent en la bibliografia arqueològica recent.

El programa de recerca dins el Pla Director d'Olèrdola

Convençuts de la potencialitat científica com a enclavament arqueològic i històric, Olèrdola reuneix dues característiques que la destaquen i la caracteritzen. Per un costat, és un jaciment estratègic per a l'estudi de la dinàmica ocupacional de tot un territori al llarg de 4.000 anys i, per l'altra, aquesta singular dinàmica de poblament permet estudiar globalment l'aprofitament, l'ús i la transformació del medi i dels mitjans disponibles en un assentament humà.

Com ha de ser la recerca en el futur? Hi ha tota una sèrie de premisses que considerem primordials i indefugibles en tant que Olèrdola ha de ser, com a seu de MAC, un centre d'investigació modern, dinàmic i obert dins un parc arqueològic i alhora un espai natural. La gestió de la recerca ha de comptar amb plans plurianuals que defineixin, concretin i coordinin les prioritats científiques amb les museístiques i les de conservació, els recursos humans i els econòmics.

Centre d'investigació arqueològica. Tota activitat requereix d'un espai físic per a desenvolupar-la. Dins el pla director es contempla un espai específic per a poder desenvolupar les tasques pròpies de recerca i d'estudi –en especial les que es desprenen de les intervencions arqueològiques. Aquest espai es troba integrat dins el complex d'infraestructures situat a l'exterior de l'actual

recinte, tal com es preveu en l'esmentat pla. Ha estat projectat un espai de treball –neteja, classificació, inventari–, un altre d'estudi i un d'emmagatzematge –actualment tots els fons museístics i els materials arqueològics es troben legalment dipositats a la seu de Barcelona del MAC. També s'ha considerat la necessitat de disposar d'un petit espai de residència. L'espai haurà d'acollir, no obstant això, la documentació escrita i gràfica –planimètrica i fotogràfica– generada entorn d'Olèrdola i un mínim fons bibliogràfic que faciliti la consulta més immediata.

Planificació de la recerca. Al llarg d'aquest segle, les intervencions arqueològiques han estat mínimes. Totes les campanyes d'excavació planificades han estat realitzades en el mateix indret, a excepció de les tres campanyes dutes a terme entre l'àrea de la cisterna i la de la pedrera. L'interès per excavar la zona d'entrada (1920/21, 1948, 1983/87-95/96-98) es justifica per ser el punt de major acumulació de sediment i quasi l'únic que permet una seriació estratigràfica més o menys completa.

Talment, ha estat objecte d'intervenció arqueològica una ínfima part del conjunt. D'elements tant emblemàtics com el castell i la talaia o les necròpolis antropomorfs fins a la zona habitacional o els propis vessants de la muntanya, en tenim molt poca –o nul·la– informació directa proporcionada per excavacions. Fins i tot l'església de Sant Miquel i la muralla no disposen d'un estudi actualitzat i específic.

En el cas d'Olèrdola, la planificació de la recerca s'ha de conjuminar i compatibilitzar amb l'ús públic del recinte a més dels propis interessos científics. L'ús públic condiona –cal no entendre aquesta paraula en el seu sentit negatiu– uns itineraris, una conservació, una restauració i un manteniment de les restes i, especialment, la museïtzació del conjunt. També la renovació i la possibilitat d'oferir nous espais per a la visita; nous tallers i activitats didàctiques... Igualment, l'avanç del coneixement científic ha d'arribar –convenientment tractat– al visitant en la forma de guies, visites didàctiques, fulletons, senyalització i discurs expositiu en el centre d'interpretació.

Per a establir el programa cal definir les línies de recerca en base a les mancances en el coneixement i les prioritats d'intervenció arquitectònica junt a criteris de museïtzació. La proposta inicial continguda en el pla director –primera línia de recerca– reuneix aquests tres factors.

Aquesta primera línia de recerca que es proposa gira entorn de la utilització de la muntanya com a enclavament estratègic per al control i la defensa d'un territori: el cim de la plataforma –l'àrea del castell i la torre romana– i les defenses muràries –la muralla romana i la medieval. Els factors científics són clars, ja que els elements de control i de defensa del territori són claus en quasi totes les ocupacions de la muntanya. D'altra banda, hi ha construccions com ara el castell i la talaia que són molt mal coneguts. El factor conservació i restauració es troba també fora de discussió –les muralles, el castell i la talaia presenten patologies orgàniques i estructurals que cal resoldre promptament. Finalment, el factor museïtzació té un important paper en aquest primer programa de recerca, tant pel que fa a la presentació total de la muralla romana –l'extrem de llevant resta amagat darrera una massa boscosa–, a la revalorització de la muralla medieval i a la recuperació de la torre i del castell del cim, elements patrimonials molt enrunats però amb una alta potencialitat de recuperació monumental.

El pla director preveu com a una de les primeres intervencions la recerca arqueològica, la restauració i la museïtzació del cim de la muntanya, amb la talaia romana i el castell medieval.

Dins el pla director han estat elaborades altres propostes que es podran concretar o engegar en el futur en funció de les disponibilitats econòmiques i de la col·laboració externa. Aquestes abasten tant aspectes generals de dinàmica territorial o d'evolució del paisatge fins a temes més específics com l'organització urbana d'un barri medieval fora muralla (el Pla dels Albats), la recopilació i l'anàlisi de la documentació medieval o l'estudi dels recursos hídrics, entre d'altres.

La línia de recerca centrada en el barri medieval és, no obstant això, prioritària per al desenvolupament global del pla. S'hi retroben els tres factors enumerats en la primera proposta descrita: l'interès científic, la necessària restauració i la potencial museïtzació. Així, la possibilitat d'estudiar, conservar, restaurar i fer visitable un barri sencer cristià dels segles X-XI en una ciutat fronterera sense sobreposicions posteriors no es dona habitualment, ans al contrari, és un fet excepcional. El Pla dels Albats hauria de convertir-se en un dels principals pols d'atracció del conjunt i generador d'activitats tant didàctiques com de lleure al seu entorn.

A més de les pròpies línies de recerca, Olèrdola participarà en els diversos projectes globals que han estat establerts per l'àrea de recerca del MAC, sempre i quan s'hi adequi la temàtica i la participació sigui factible.

El projecte d'arqueologia experimental d'època medieval. Tot i que no es pot considerar específicament una línia de recerca, aquest projecte –el Dr. Ramon Buxó ha redactat la proposta– abraça dos segments importants dins el total de la gestió del conjunt olerdolà: l'experimentació científica directa sobre el terreny i la difusió pedagògica activa. La situació de l'enclavament en el context penedesenc ha estat determinant quan a l'elecció del tema del camp experimental. Aquest ha estat el de l'arboricultura en l'època medieval, essencialment el conreu de la vinya i de l'olivera. Secundàriament, el cereal entrarà també en el programa. Es disposarà d'un laboratori a l'aire lliure d'experimentació científica que esdevindrà alhora un espai on es generin tota mena d'activitats dirigides al públic i que permeti a aquest entendre la vida quotidiana d'una ciutat medieval.

La potenciació dels estudis i treballs sobre Olèrdola i el seu territori. Durant segles, Olèrdola i el seu territori funcionaren de forma conjunta i complementària. El més coherent és dirigir la investigació vers aquest sentit territorial, responnent així a una realitat històrica. Els estudis arqueològics i històrics sobre el territori penedesenc han estat i són nombrosos. Olèrdola, que jugà un paper clau en una part d'aquest territori, no ha tingut la necessària i imprescindible interrelació amb el seu entorn. El trencament de l'aïllament ha de facilitar la connexió i l'intercanvi entre els investigadors, els programes i l'avanç del coneixement sobre aquestes comarques.

El pla director recull també la potencialització d'estudis més focals (temes específics com estudis de materials arqueològics) que permetin anar encaixant les peces del trencaclosques històric.

Els recursos humans. Per engegar el projecte de recerca és imprescindible comptar amb un equip que el desenvolupi i materialitzi, que coordina i faci el seguiment de les línies i dels projectes de recerca. Altrament, un assentament amb la complexitat i multiculturalitat d'Olèrdola requereix un ampli ventall d'especialistes i d'especialitats per treure a la llum la història de l'assentament.

Obertura externa vers el món científic. El trencament del secular aïllament és també una de les nostres prioritats i un altre objectiu a assolir. De nou, des del MAC s'està treballant en la redacció de convenis-marc de col·laboració amb diferents institucions científiques, especialment catalanes, per engegar programes conjunts. Després del marc general en què es mourà el MAC, cada seu haurà d'establir el seu propi nivell de relació amb el territori. I és aquí on Olèrdola cercarà la col·laboració amb entitats com l'IEP, organitzadora de les jornades, i amb altres museus o equipaments amb els quals puguem tenir interessos comuns.

Publicacions. En potenciar-se la recerca indiscutiblement i indefugiblement hem d'assumir la publicació científica dels resultats. Algunes de les seus del MAC tenen ja la seva pròpia sèrie monogràfica (*Monografies Arqueològiques*, *Monografies Emporitanes*, *Monografies*, *Monografies del CASC*) i seria també desitjable que un cop iniciats els programes i obtinguts els primers resultats es materialitzessin en una sèrie monogràfica específica.

En aquests moments, Olèrdola està necessitada d'una de síntesi amb l'estat actual dels coneixements i on es plantegin les principals problemàtiques per a resoldre. No dubtem que aquesta haurà de ser la primera publicació amb la qual s'iniciï la nova etapa. Més endavant, els treballs

monogràfics –ja siguin cronològics, ja siguin més específics temàticament– hauran de veure la llum sota una o altra forma.

La presència d'Olèrdola dins el món científic caldrà fonamentar-la, no obstant això, en la publicació de treballs en revistes especialitzades i en la participació en els fòrums de debat científic: jornades, congressos, etc.

Estudis tècnics de suport. La cartografia digitalitzada d'Olèrdola, realitzada per l'Institut Cartogràfic de Catalunya el 1998, ha permès disposar d'una planimetria de base imprescindible per al treball científic. Aquesta topografia cal complementar-la amb la planimetria de detall ja existent i continuar amb els treballs topogràfics dels elements que no es recullen en el plànol topogràfic general.

No es vol ni es pot prescindir de les anàlisis paleoecològiques que seguiran proporcionant dades d'un gran interès sobre el medi i del modus de vida dels antics olerdolencs. Moltes de les

El Pla dels Albats és un excepcional testimoni d'un barri extramurs –habitatges, espais de circulació, església i necròpolis– dels segles X al XII sense construccions posteriors.

Intervenció programada al sector situat a l'entrada al recinte (1998), on se sobreposen estructures de l'edat del bronze, edat del ferro-ibers i època romana i medieval.

analítiques serà possible realitzar-les des del mateix MAC, ja que algunes de les seves seus estan dotades o s'estan dotant de laboratoris especialitzats.

Informatització. El pla director preveu també l'extensió de la informatització al total de la documentació científica recollida i generada fins ara i que avui es troba en la fase inicial d'aquest procés (documentació escrita, gràfica i fotogràfica). La connexió en xarxa entre les diverses seus del MAC facilita la consulta i el treball des d'aquestes –les dades actuals s'unificaran sota els mateixos programes. Alhora, la connexió via internet de la qual ja disposen la majoria de les seus del MAC és un objectiu a molt curt termini.

CONSIDERACIONS FINALS

Olèrdola comptarà, finalment, amb un projecte integral que permeti encarar-se al futur amb unes perspectives diferents a les de l'actual situació. Això ha de beneficiar no tan sols el conjunt històric/parc arqueològic, sinó també, i així ho esperem, l'entorn territorial.

Com a una de les seus del MAC i per la seva potencialitat històrica a la qual hem fet esment al llarg de l'exposició, Olèrdola ha de tenir un paper destacat en el camp de la recerca científica catalana i un grau d'implementació territorial per sobre el d'altres jaciments.

Tota recerca reverteix graonadament en diversos nivells: des del món científic a l'usuari de l'equipament cultural. L'increment del coneixement científic d'Olèrdola té un destinatari final que és el públic visitant (i que es materialitza en la informació que arriba a l'usuari: al centre d'informació, en la senyalització, en les publicacions divulgatives). La difusió –també la recerca– és una de les principals funcions d'un equipament cultural.

Per finalitzar, insistim en els objectius claus de la recerca de continguts dins el pla director: la planificació de la investigació que parteix de les diverses línies de recerca proposades, l'obertura vers el món científic –una relació d'intercanvi pluridireccional– i la implicació territorial amb la investigació històrica i arqueològica penedesenca.

UN MANUSCRIT DE PAU PUIG A LA BIBLIOTECA MUSEU BALAGUER

RESUM

Aproximació a la producció literària d'aquest clergue barceloní del segle XVIII del qual es conserven diverses composicions manuscrites, tota vegada que la temàtica dels seus treballs era sovint de caire satíric o eren considerades obscenes en el seu temps.

ABSTRACT

An approach to the literary production of this 18th Century scholar from Barcelona, of whom several handwritten compositions have reached us, since the subject matter of his works was often satirical or was considered to be obscene in his time.

En primer lloc, us vull confessar que ara fa deu anys jo sabia d'aquest escriptor del segle XVIII anomenat Pau Puig el mateix que probablement sabeu vosaltres, és a dir, res, absolutament res. Per uns motius i unes casualitats que ara no vénen al cas, ara fa una mica més d'un any vaig presentar la meua tesi doctoral sobre aquest autor, així que ara en sé força més coses. Intentaré, doncs, en primer lloc, fer-vos un petit apunt sobre la persona i sobre l'obra de Pau Puig, i més endavant parlarem del principal manuscrit que conté obra poètica seva, que és el manuscrit número 8 de la Biblioteca-Museu Balaguer, de Vilanova i la Geltrú.

Pau Puig era un clergue que va viure en un convent de Barcelona durant el segle XVIII. A la seva època va ser molt conegut com a predicador religiós, perquè la seva oratòria tenia una gran amenitat: feia servir molts jocs de paraules, dobles sentits i conceptes enginyosos en els seus sermons. També eren força conegudes les seves poesies, alguna de les quals conservem copiada fins en dotze manuscrits diferents. També conservem en un manuscrit que actualment es troba a la Biblioteca Interuniversitària de Montpeller quatre obres teatrals d'aquest autor.

Alguns contemporanis seus parlen de Pau Puig com d'una persona molt simpàtica i agradable, i expliquen algunes anècdotes sobre el seu sentit de l'humor, que no va perdre ni poques hores abans de morir, ja que quan un amic seu el va anar a visitar en el seu llit de mort i el va anomenar "pare Puig", ell li va contestar que fins ara havia estat el pare Puig, però que llavors ja era el "pare Puig" i que aviat seria el "pare Put", per la pudor que faria el seu cos mort.

La característica principal de l'obra Pau Puig és l'humor. Tant en els seus sermons religiosos com en les obres teatrals, com en la poesia –ja sigui de tema religiós, satíric, costumista o eròtic–, trobem en major o menor grau un component d'humor.

En vida seva, només es van publicar nou sermons religiosos en castellà de Pau Puig. En canvi, de la seva obra poètica i teatral, ni en català ni en castellà, no se'n va editar res. Això no ens ha d'estranyar, perquè durant el segle XVIII les poesies burlesques i festives rarament s'imprimien, ja que la censura era implacable amb la sàtira i amb l'erotisme. En canvi, aquest tipus de poesia circulava manuscrita, i molts lectors copiaven a mà en els seus quaderns les composicions que més els agradaven. Molt sovint també es copiaven a mà poemes ja editats.

El manuscrit número 8 de la Biblioteca-Museu Balaguer, de Vilanova i la Geltrú, és el manuscrit més ric en obra poètica del nostre autor. Conté 93 poesies en català i més de 150 poemes en castellà, generalment més breus que els catalans, de Pau Puig.

Creiem que no va ser escrit pel mateix autor, perquè ens consta que Pau Puig feia una lletra difícil d'entendre, i, en canvi, el manuscrit 8 té una lletra clara i regular. Però suposem que havia de ser escrit per una persona molt pròxima a ell, que va copiar els antígrafs o esborranys manuscrits del mateix autor.

A la coberta del manuscrit es pot llegir "*Poesías que se atribuyen al Padre Pablo Puig de los Clérigos menores, por lo menos varias de ellas*".

Jordi Rubió i Balaguer en la seva *Literatura Catalana* dins la *Historia general de las literaturas hispánicas*, publicada l'any 1958, ja citava aquest manuscrit com una de les fonts principals de l'obra del nostre autor.

Perquè us feu una idea de com és l'obra de Pau Puig, voldria llegir-vos alguns poemes dels que conté el manuscrit de Vilanova.

El primer tracta d'un escolà molt murri, que robava ciris d'un convent per vendre'ls després a baix preu als afores de Barcelona. Segons el pare Puig, el noi, que acabava de morir, seria perdonat dels seus robatoris perquè Jesucrist era el seu còmplice, ja que l'escolà amagava els comptes del negoci darrere una imatge del sant Crist.

Com és habitual en la seva obra, el nostre autor aprofita l'ocasió per a fer jocs de paraules amb els conceptes de cera, de candela i de ciri. Per exemple, utilitza les frases fetes *estar amb la candela a la mà* (vers 4), que vol dir 'estar a punt de morir', *qui és confrare pren candela* (vers 14), que significa 'adonar-se que els altres parlen amb indirectes d'un mateix', o *ser persona de molta cera* (vers 49), que té el sentit de 'ser una persona molt important'. També utilitza l'expressió *Bòria avall*, que era el camí que feien com a càstig alguns presoners de Barcelona, que havien de recórrer el carrer de la Bòria cavalcant sobre un ase i nus de mig cos en amunt, mentre eren assotats a cada cantonada pel botxí. L'encapçalament del poema diu:

A un escolà, gran lladre, que robaba molta cera en cert convent, y luego se li trobà una llibreta ab què falsament portaba lo gasto de sagristia a espátillas de un san Christo.

Epitafi

Aquí jau un escolà,
que visqué com si moria,
perquè estaba cada dia
ab la candela en la mà. *

No dubtis si se salvà 5
ni per això estigas trist,
que'l millor lladre que hem vist
logrà absolució perfeta,
perquè posà sa llibreta
a espatllas de Jesuchrist. 10

Anà desplegant las velas,
y perquè bo aparegués,
sent un confrare, y no més,
prenia moltes candelas. *

Y si acàs saber anhelas 15
com ab poch temps féu tant mal,
te responch molt puntual
que volgué durant sa vida
tenir la cera amanida *
per fer-se lo funeral. 20

Que en lo sepulchre se estiri
no deu causar-te quimera,
perquè la mateixa cera
lo posà dret com un ciri.

Lo que és precis que t'admiri 25
és vèurer que en aquesta hora
sens dubte sa sort millora,
perquè és lo bo del fet seu
que Jesuchrist en la Creu
li servís de cobertora. 30

Ab llaugeresa y porfia *
féu quant era menester,
però cuidaba primer
de la seva sagristia.

La justícia que volia 35
executà sens treball,
pués los ciris sense tall,
o que may foren encesos,
després de portar-los presos
los passaba Bòria-vall. * 40

Va vèndrer ab estas tretas *
 a menos preu los millors,
 y estàban los compradors
 esperant-lo ab candeletas.
 Ab totas aquestas fetas 45
 resucitarà gloriós,
 y si no-s troba lo cos
 se dirà en l'hora postrera
 que un home de tanta cera *
 no és miragle se aja fos. 50

I per acabar, us llegiré el poema "best-seller" de Pau Puig, el que trobem copiat més vegades i que, per tant, deduïm que devia ser un dels que tenia més èxit entre els seus contemporanis. El trobem copiat en dotze manuscrits i amb tretze versions, en vuit de les quals es reconeix l'autoria del pare Puig.

Es tracta d'un elogi, en clau d'humor, de les cerimònies religioses dedicades als difunts per la ciutat de Figueres. Segons l'encapçalament d'algunes de les versions, Pau Puig havia vingut a Figueres a fer el novenari d'ànimes, és a dir, a predicar durant nou dies del mes de novembre per a la redempció de les ànimes del Purgatori. I amb la seva facilitat de versificació i el seu bon humor, el nostre autor no es devia saber estar d'escriure un poema irònic per a l'ocasió, que, sense caure en la irreverència, devia fer somriure els seus amics i oients.

En cadascuna de les cinc dècimes, al vers tercer hi ha la paraula *Figueres*, i als versos quart i desè l'escriptor utilitza una de les abundants locucions i frases fetes entorn de la paraula *figa* i els seus derivats, com per exemple *fer la figa*, que vol dir 'flaquejar, fallar o morir'; *fer la figuere-ta*, que vol dir 'fer una tombarella'; *una figa panxona*, que vol dir 'una figa madura i secallona'; o *pa de figues*, que és una mena de pastís fet de figues seques molt atapeïdes, i amb algunes ametlles o avellanes dintre.

Aquestes locucions tenen un efecte còmic en ser aplicades a coses tan serioses com els difunts i llurs ànimes. Vegem, doncs, el poema:

Las exèquias que féu la vila de Figueras per sos germans difunts.
 Dècimas que se posaren en las bayetas.

Orate pro defunctis ... [2 Ma 12, 46] *

Dècimas

Ta gran devoció se diga
 en dilatadas espheras,
 puix fas exèquias, Figueras
 per aquells que han fet la figa. *

Dels teus prechs Déu se n'obliga 5
 y de oració tan perfeta,
 no tenint ab esta treta
 lo Purgatori recel,
 pués per a pujar al cel
 faran tots la figareta. * 10

Per los difunts fas lo bé
 y quant per ells tant te esmeras
 las expressions de Figueras
 són figas de altre pané.

Al Cel pujaran ab fe 15
 tant los grossos com los prims
 i, avent escapat dels Llims,
 Figueras veurà ab primor
 que en la viña del Señor
 quant són figas, són raïms. * 20

Sens dubte que la funció
 molt plausible vos rehix,
 perquè vuy Figueras ix
 ab aquesta figa-flo. *

Per sa gran intercessió 25
 molta pena se condona,
 y és tant lo que Déu la abona
 que al Cel se'ls ne pujarà
 y cada ànima estarà
 com una figa panxona. * 30

Quant del pecat la despulla
 vol traurer en sas carreras
 li correspon a Figueras
 lo que's tapa ab una fulla.

És més devoció que bulla 35
 lo que sa pietat anhela
 y quant ab tanta candela
 los difunts se'n pujaran,
 al dimoni li diran:
la figa ti fau gardela. * 40

Ja no tindrà ocasió
 lo món de dir sas quimeras,
 puix de lo que fa Figueras
 té enveja lo Figaró. *

Venzudas són ab rahó 45
 las ideas enemigas
 y, arribant fins a las bigas,
 llums, bayetas y encerats,
 estaran tant apretats
 que semblarà un pa de figas. * 50

Bé, espero que no us hagi avorrit aquest petit esbós de la figura i de l'obra de Pau Puig, i que us hagin quedat ganes de llegir més obra seva, en el manuscrit de la Biblioteca Museu Balaguer, de Vilanova i la Geltrú, o bé en la publicació de l'obra d'aquest autor, que esperem fer ben aviat. Moltes gràcies.

NOTES

- * 4. **Estar amb la candela a la mà:** Estar a punt de morir.
- * 14. **Qui és confrare pren candela** vol dir que en les al·lusions indirectes l'al·ludit s'adona que es parla d'ell.
- * 19. **Amanida** aquí té el sentit de 'preparada'.
- * 31. **Porfia:** Obstinació, tenacitat.
- * 40. **Bòria:** Raval, caseriu forà i de poques cases. **Anar bòria avall:** Càstig que es donava antigament a certs delinqüents en la ciutat de Barcelona i que consistia a fer-los recórrer el carrer de la Bòria, i altres vies, cavalcant en un ase i nus de mig cos en amunt, i ésser assotats per mà del botxí en cada cantonada (DCVB). Actualment, el carrer de la Bòria encara porta aquest mateix nom, i va gairebé paral·lel al carrer de la Princesa, des de la Via Laietana a la plaça de la Llana.
- * 41. **Treta:** Enginy, artificio amb què es procura enganyar algú.
- * 49. **Cera** també vol dir 'importància, presumpció'.
- * *Lema.* En el manuscrit es dona com a referència bíblica *Eccl 8*, però aquesta localització no és correcta.
- * 4. **Fer figa:** Flaquejar, fallar per manca de força. (Aquí es refereix als que han mort.)
- * 10. **Fer la figuereta:** Posar-se amb el cap o les mans en terra i el cos vertical amb els peus per amunt. // Fer una tombarella. (DCVB) // Intentar mantenir-se en un càrrec (Raspall i Martí 1996).
- * Al·lusió a la locució **tan aviat és figa com raïm**, que s'aplica a una persona que ara diu una cosa i suara en diu una altra de contrària (DCVB), o a **quan no són figues són raïms**, que vol dir 'per un o altre motiu' (Raspall i Martí 1966).
- * 14. **Figa-flor:** Figa del primer esplet de les figueres que en fan dos cada any, i madura devers el juny o juliol. // Persona excessivament delicada.
- * 30. **Figa panxona:** Figa molt madura i secallona.
- * 30. Com ja va dir Joan Alegret (Alegret 1976), aquest vers és una frase en occità, la traducció literal de la qual és: *la figa et faig, cadenera*. Es tracta d'una fórmula màgica per conjurar el poder de les bruixes o dels dimonis, tal com recull l'article *bruixa* del DCVB. En el present poema, els confrarès difunts diuen aquesta frase *al foch voràs*, és a dir, al dimoni.
 Aquesta expressió devia ser habitual i perfectament comprensible a l'època, perquè també l'hem trobada en el *Calaix de sastre*: "Tots no hi férem a tan bon dinar 'la figa t'hi fau, gardela', sí que vagi a dintre" (Boixareu 1988, I, 121), i també la comenta àmpliament Aritzeta 1994b, 108.
- * 44. **El Figueró** és un poble del Vallès.
- * 50. **Pa de figues:** Massa de figues seques molt atapeïdes, sovint amb algunes ametlles o avellanes dintre, que es menja com a postres o dolços.

ELS MISTERIS DE LA SETMANA SANTA DEL VENDRELL: ELS RECORDS

RESUM

Els "Records" i els versos dels misteris són unes de les figures de més regust popular i alhora menys estudiades del cicle històric i costumista de la setmana santa vendrellenca. La transmissió per via eminentment oral, tant dels textos com de les músiques d'aquestes composicions populars, va anar durant molts anys a càrrec dels prohoms de les diferents administracions de les confraries vendrellenques, que eren els encarregats d'ensenyar-les, cada any, als infants cantaires. Aquesta transmissió oral ha propiciat que a llarg termini aquestes peces del nostre patrimoni etnomusicològic s'anessin fragmentant fins al punt que en alguns casos s'han arribat a perdre gran part dels textos.

Fruit d'un treball de camp endegat a principis dels anys 80, vàrem poder recollir encara algun aplec manuscrit de finals del segle XIX, així com també d'altres versions recollides oralment de diferents generacions d'excantaires dels nostres misteris, tots acompanyats de la senzilla tonada amb què els solien cantar.

Tot plegat ha propiciat el fet de posar fil a l'agulla per embastar aquest recull de notícies, lletres i músiques dels versos dels misteris que es cantaven durant la processó del Sant Enterrament de la Setmana Santa vendrellenca fins a principis dels anys seixanta, continuació del treball sobre la Setmana Santa vendrellenca publicat a la "Miscel·lània Penedesenca XX" de l'any 1995.

ABSTRACT

Despite being one of the figures of speech with deeper popular character, "Els Records" (the remembrances) and the Mystery lines have been much less researched than other figures within the historical and local-customs cycle of El Vendrell's Holy Week. For many years, outstanding leaders from El Vendrell's brotherhoods were in charge of teaching the texts and the music of such popular compositions to child singers. Every year, this knowledge was obviously passed on orally and, as time went by, this brought about that these pieces from our ethnomusical heritage became fragmented to the point that, in some cases, a large part of the texts has disappeared.

Out of a field work that started back in the early eighties80, we could still include some manuscript documents dating from late 19th Century, in addition to other versions also maintained orally by several former singer generations of our mysteries. All of them were accompanied by the simple key they used to sing them.

All this favoured the fact of getting down to work and putting together this series of news, lyrics and music from the Mystery lines that used to be sung along the procession of the Holy Burial during El Vendrell's Holy Week until the early sixties and became the continuation of the work on El Vendrell's Holy Week published in "Miscel·lània Penedesenca XX" in 1995.

1. ELS RECORDS: CONCEPTE I CARACTERÍSTIQUES BÀSIQUES

Sens dubte, els *Records* són unes de les peces de més regust popular i alhora les menys estudiades del nostre cicle de la Setmana Santa. Joan Amades és potser el folklorista que amb cert detall recull i analitza aquesta figura. La descripció d'Amades, fins i tot exemplificada, esdevé clàssica dintre del gènere i cal prendre-la com a concepte bàsic del que era un record. A aquesta definició caldrà afegir tota una colla de característiques particulars de casa nostra per acabar de configurar la nostra figura del *Recòrd*. Amades ens diu:

davant de cada misteri hi anava el record; tal era un infant molt mudat, ben pentinat i perfumat, que, de tant en tant, cantava amb veu i tonada molt especials:

*Tingeu record i memòria
de la mort i passió
de Jesús Nostre Senyor,
Déu Jesucrist.*

Qui resarà un parenostre, davant d'aquest sant misteri, guanyarà tants dies de perdó. Els records feien una cantarella amb un to isòcrom molt especial i característic [...], en les processons que hi anaven molts passos o misteris els records cantaven, es pot dir, continuament, l'un darrere l'altre i per torn. Així que havia acabat el primer cantava el segon, i d'aquesta manera fins a arribar al darrer, després del qual tornava a fer-ho el primer.⁽¹⁾

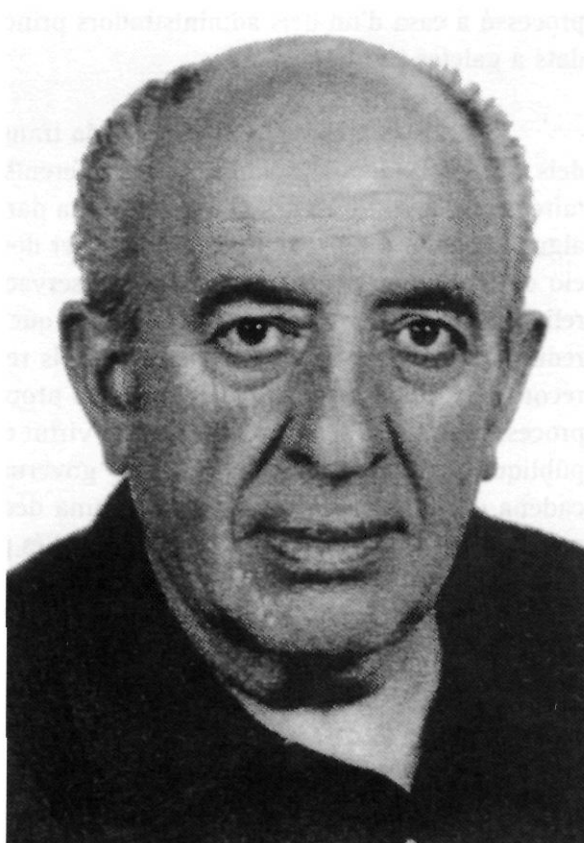
Fins aquí el concepte bàsic del que eren els records; anem ara a detallar tota una colla de característiques, que acaben de delimitar aquesta figura en el marc del seguici processional vendrellenc.

En primer lloc cal parlar de diferents tipus de records, Amades el defineix com un sol infant, estariem davant del tipus més senzill, el record d'un sol cantaire. Un segon tipus és aquell que presenta tres cantaires; en aquest cas, cantaven els versos del respectiu misteri l'un darrere l'altre, i, finalment, tots tres alhora feien el recitat final.

Cada record presenta en la seva estructura bàsica dues parts ben definides, en primer lloc la part cantada, coneguda pels *versos*, que interpretaven els infants prèviament escollits entre els cantaires de la capella o cor parroquial. En segon lloc, trobem el recitat, que deien tots els integrants alhora després de cantar les dues o tres quartetes que formen cada un dels *versos*. En l'exemple recollit per Amades podem diferenciar clarament les dues parts.

En algunes ocasions els membres d'un record vendrellenc eren portants del pendó o bandera del respectiu misteri o associació al qual canten; també es dona el cas que cada un dels integrants porta objectes simbòlics que s'empraren en la passió del Senyor i que reben el nom d'*improperis*. Així veurem com mentre els cantaires del misteri de cal Figueras porten un pendó, els del Sant Crist porten una creu, una llança i una esponja al capdamunt d'una canya, i amb aquests títols es coneixen les composicions que canta cada un dels infants.

Un altre dels detalls formals que caracteritzen els records locals de tres cantaires és el fet

Josepa Mañé i Romeu "Pepa Flaressa" (1882-1984) i Joaquim Vidal i Tous "Quim Canari" (1914-1992), dos dels informadors d'aquest treball.

que sempre canta el que va al mig, és a dir, que sempre canta el que porta el pendó, després del seu vers i del recitat comú, el passa a un altre company i ell ocupa el lloc de cordonista, i així successivament mentre dura el curs de la processó. En d'altres casos, com ara el del misteri del Natzaret, sempre canta el que porta la creu, que també va al mig i va passant alternativament l'improperi als companys, com en el cas ja descrit del pendó de cal Figueras.

Una altra formalitat, aquesta encara més típica del record, és el fet que sempre es canta de cara al misteri i caminant endarrere; després del recitat, es giren i segueixen un tros el curs normal de la marxa.⁽⁴⁾

La indumentària també és especial, vesta de setí negre amb coll i bocamànegues de puntes blanques, sabates negres, guants del mateix color i cabell arrissat i guarnit amb "vidre volador".⁽³⁾ Durant el segle passat, era costum que les vestes portessin uns ròssecs llarguissims, els infants els duïen recollits al braç per tal de no caure en caminar endarrere.⁽²⁾ Encara avui hem pogut veure aquests ròssecs cosits al darrere de les antigues vestes dels portants del pendó de cal Figueras.⁽⁵⁾

Pel que fa a la retribució, consta que podia ser en metàl·lic, segons es desprèn d'un estat de comptes del segle XIX; però cap als anys vint consistia en un ressopó que es feia en acabar la

processó a casa d'un dels administradors principals del misteri, en el qual els infants eren convidats a galetes i vi bo.⁽³⁾

Finalment, cal valorar el fet de la transmissió per via oral dels textos i músiques, a càrrec dels administradors i prohoms de les diferents confraries, a les diferents fornades d'infants cantaires entre els 10 i 13 anys. Tan sols en la darrera època trobem algun aplec escrit, ja recollit per algun prohom, o reproduït parcialment per donar-lo a memoritzar als infants. Tot i així, la tradició oral va ser el mitjà principal de conservació i transmissió de totes aquestes composicions de religiositat popular, fet que ha propiciat que moltes d'aquestes peces es perdessin o s'anessin reduint, fins al punt que d'algunes tan sols resten breus quartets. D'altra banda, l'evolució dels records va estretament lligada a la de la processó. Així és que la interrupció de la sortida de la processó durant l'època republicana, en virtut de la prohibició constitucional de fer manifestacions públiques de culte sense l'autorització governativa, va propiciar a la vegada la interrupció de la cadena de transmissió durant gairebé una dècada. Aquest fet comporta un buit important en la memòria col·lectiva, on la figura del record és per a la generació dels anys 20, certament una figura força esvaïda. Els darrers cantaires eren nats als anys 10, avui són octogenaris, alguns ja traspassats i d'altres afectats per malalties senils. En d'altres casos es recuperen després de la Guerra Civil, fet que ha ajudat que es conservessin i els poguéssim recollir encara oralment d'alguns dels excantaires dels anys 40 i 50.

L'altre element important que va afectar la continuïtat del cant dels versos dels misteris va ser el Concili Vaticà II, ja en la dècada dels anys seixanta; així és que apareix la idea de rebuig cap a les manifestacions religioses al carrer per part de la mateixa església i dels cristians militants, pel fet de veure-hi altres elements barrejats procedents del folklore popular; es van suprimir i depurar moltes processons i una de les primeres víctimes d'aquesta depuració varen ésser els records. Un exemple molt clar és el del pendó del misteri de cal Figueras, una de les darreres mostres d'aquest gènere vendrellenc que va deixar de concórrer a la processó quan el rector va dir que ja no calia que sortís.⁽⁵⁾

2. ELS VERSOS DEL MISTERI DE CAL GALOFRÉ

El misteri de l'assotament o de la flagel·lació, més conegut popularment com "Misteri de cal Galofré", fou adquirit l'any 1817 per la Confraria de Sant Gregori, amb un cost total de 400 lliures. Representava el segon misteri de dolor i estava integrat per tres imatges: Jesús lligat a la columna i dos saigs que assoten l'esquena del Senyor.⁽⁶⁾ Fou "arreglat" a mitjan segle XIX, segons es desprèn d'un inventari de propietats de la confraria del 1850. L'any 1929, consta una restauració de les figures dels dos saigs "l'haver-se tornat la vista als dos jueus que aqoten a Jesús en el pas de la flagel·lació".⁽⁷⁾

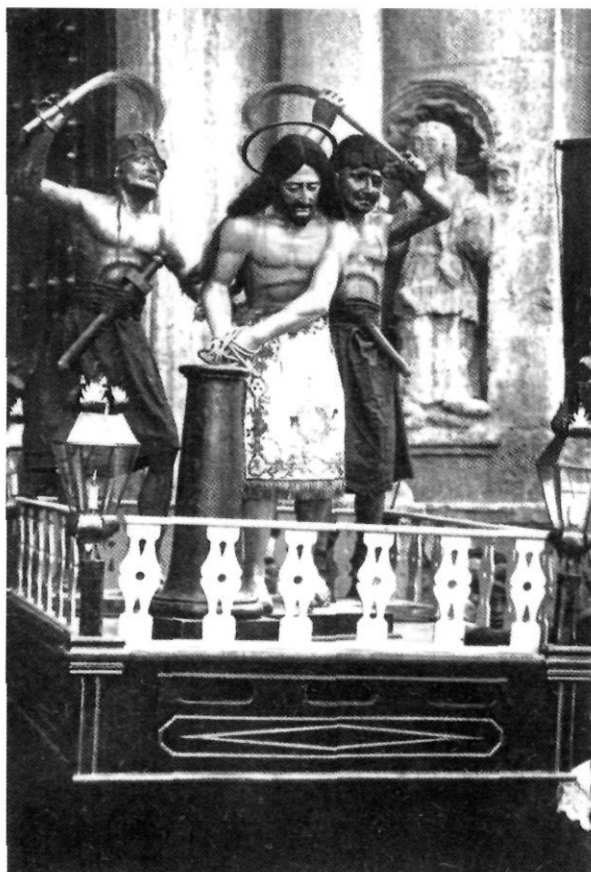
Són també diferents les fonts que deixen constància escrita de la presència del record en el misteri de cal Galofré. Així en Josep Aixalà i Casellas (1860-1944) ens diu:

a l'any 1878 quan jo figurava en la nòmina dels remulladors que el vell Peret barber tenia en la modesta botiga [...] El Peret barber donà fondo al Vendrell en dies de gatzara jovení-vola que el feia indispensable en les serenates amoroses que la seva guitarra solemnitza-va, cantava darrera el misteri de l'assotament. (Pensant amb la vila, pàgs. 116-117)

El Peret barber es deia Pere Simó i Vilella. Nat a Alforja cap al 1846, s'establí al Vendrell i era un dels integrants del quintet que dirigia Carles Casals i Riba.

Un segon testimoni, el recull Salvador Vidal i Porta "Vador Galan" (1858-1943):

S'hi destaca el nen habillat amb llustrosa vesta negra, guarnida de puntes blanques i dau-rades, quina cua de la vesta recull curosament amb el seu braçet, i quines mans tortura-des pels guans no sap on colocar-se i amb els cabells arrissadíssims, fïns poc avans estu-pissats, que ha d'anar a cantar el pas o misteri. (Dijous Sant Vendrellenc. B.P. 19 d'abril de 1924)

Misteri de cal Galofré (esquerra) i Misteri del Natzaret (dreta), dos dels antics passos vendrellencs en els quals també s'havien cantat els típics versos. (Güixens)

Un altre article, signat per M.S., i publicat durant la postguerra, fins i tot recull els “versos”:

cada un dels misteris va precedit de àngels condorosos, nens ignocents, que vestits amb vesta i cabell riçat i cobert de ‘vidre volador’, portan instruments de la Passió, van cantant amb veu angelical formosos versos que la pietat popular va inspirar:

*Jesús quan va néixer
portava corona d’or
i ara la porta d’espines
per nosaltres pecadors.*

*Qui dirà un Credo davant d’aquest divi i soberà Senyor
guanyarà quaranta dies de perdó.*

I en entrar al temple:

*Entra, entra pecador
en aquest temple sagrat
i veuràs al Redemptor
com està crucificat.*

(Recuerdos de Semana Santa. Acción Católica núm. 47 de 28 d’abril 1945)

Segons els testimonis escrits fins ara recollits, sembla ser que el misteri de cal Galofré portava ja en els anys 70 del segle passat un record amb un sol cantaire, que era en principi un adult —el Peret Barber tindria més de 30 anys— i que cantava “darrere” del misteri i no davant. Les úniques restes de la composició poètica que es cantava són les que recull el fragment transcrit més amunt, del 1945. Una sola estrofa, una quarteta que presenta una estructura comuna a la tipologia de les cobles i corrandes, caracteritzada, a més, per l’existència d’una certa simetria, “portava corona d’or” —“ara la porta d’espines”, que reforça la musicalitat del conjunt mètric.

Sabem que després de la Guerra Civil (1936-1939) encara es va seguir cantant aquest record, tot i la desaparició del misteri l’any 1936. En aquest període la memòria oral recorda la presència de tres infants amb vesta i portant impropis —una creu, la corona d’espines i els tres claus de la creu— que cantaven la quarteta del pas de la flagel·lació.⁽⁸⁾

3. ELS VERSOS DEL MISTERI DE CAL FIGUERAS

El misteri de l’Ecce-Homo, més conegut popularment com “misteri de cal Figueras”, fou cisellat l’any 1853 per l’escultor vendrellenc Joan Toldrà i Fàbregas (1811-1889), més conegut per “Matines”. L’obra fou encarregada, sota la iniciativa de Josep Escofet i Olivella, per la Germandat de la Puríssima Sang de Nostre Senyor, més coneguda per “la Germandat Vella”, i que l’any 1896 trobem ja com a “Montepío de la Puríssima Sang”, sota la presidència de Francesc Barot. El cost

Jaume Cañas i Figueras en la dècada dels anys cinquanta, amb el vestuari típic dels nens cantaires i el pendó del misteri (esquerra). Misteri de cal Figueras obrat per l'imatger Toldrà l'any 1853 (dreta). (Cañas)

total fou de 3.395 rals. El misteri representava la primera estació del Via Crucis, quan Jesús és condemnat a mort. Estava integrat per dues imatges, Jesús i Pilat, que mostrava el Senyor al poble després de ser torturat. Una vegada dissolta la Germandat, el conjunt fou cedit a l'església, però facultant el confrare Pau Jané i Gibert "Pau Figueras" (1857-1940) perquè pogués conservar-les a casa seva mentre visqués. Aquesta és la causa i l'origen de la denominació popular, ja que les imatges eren guardades tot l'any a cal Figueras, a la Barceloneta.⁽⁶⁾

Hi ha també diferents fonts que deixen constància escrita de la presència del pendó i del record d'aquest misteri. La primera notícia de la sortida del pendó, la localitzem l'any 1899:

el pendón que acompañaba el paso de Jesús en el balcón de Pilatos era nuevo, costeadó por Don. Pablo Jané. (El Vendrellense, 2 d'abril de 1899)

La presència del record és anterior; així llegim en la novel·la de costums *La Nari*, d'en Narcís Bas i Socías (1868-1936), que situa l'acció a l'entorn del 1877:

El Jan Grifols sabia fer la mar de coses: ell sabia cantar "els misteris" de la processó del Dijous Sant, i cada any enssenyava a cantar-los als nois escullits pel cas. (B.P., 14 de juliol de 1928)

Es dona el cas que el Jan Grifols era un teixidor que vivia al carrer d'Albinyana i es deia Joan Olivé i Gomar (1819-?) i era a la vegada el recaptador de les quotes que pagaven els confreres afiliats a la Germandat vella, tal com recull el mateix Bas i Socias. Així doncs, la relació d'en "Grifols" amb el record del misteri de l'associació era ben clara.

Un altre punt que resta per aclarir és com es configurava el record d'aquest misteri. En aquesta època és novament en Josep Aixalà i Casellas qui en dona una detallada descripció:

[...] i entre files tres noiets habillats de vesta negra, riçats i amb sabates negres, amb un pendó i els seus corresponents cordons, en direcció del curs de la comitiva, girant-se de tan en tan de cara al misteri respectiu i entonant una cançó amb idèntica partitura que llavors que ho feiem nosaltres, ni més ni menys. (La Setmana Santa de 1922. B.P., 22 d'abril de 1933)

Segons els testimonis orals que hem pogut recollir de diferents generacions d'excantaires del misteri de cal Figueras, començant per Joan Carbonell i Coll (1906) "Sabateret", Joan Julivert i Julivert (1947) i Jaume Cañas i Figueras (1947), tots tres coincideixen amb la descripció feta per Aixalà i confirmen que, des de l'any 1914, en què Carbonell cantava fins a principis dels anys 60 i Julivert i Cañas ho feren per darrer cop, eren tres els integrants del record i portants del pendó.

Aquests eren els versos del Misteri.⁽⁴⁾⁽⁵⁾

*Ecce Homo mireu-lo bé
que figura ja no té
és tant gran lo que ha passat
que ha quedat desfigurat.*

Recitat: *Qui dirà un Credo
Davant d'aquest
Divino i sobirano Senyor
Guanyarà quaranta dies de perdó.*

*Al balcó del tribunal
se n'hi falla la sentència
amb dos lladres al costat
ha de ser crucificat.*

Recitat: *Qui dirà un Credo...*

*I en el rètol de la creu
i quin nom hi posarem,
hi posarem Rei dels jueus
i també d'Israel.*

Recitat: *Qui dirà un Credo
Davant d'aquest
Divino i Sobirano Senyor
Guanyarà quaranta dies de perdó.*

*Segons vostres lleis disposen
i amb una canya a les mans
els jueus inicuos gosen
maltractar el sant dels sants.*

Recitat: *Qui dirà un Credo...*

A l'entrar al temple: *Entra, entra, pecador,
en aquest temple sagrat
que veuràs el Redemptor
com està crucificat.*

El conjunt mètric del record de cal Figueras s'estructura en base a cinc estrofes de quatre versos, amb diferents variants. D'una part combinant versos apariats amb rima a-a-b-b-, com és el cas de la primera estrofa. D'altres agrupant versos en blanc amb apariats, com en la segona estrofa. En d'altres casos l'estructura participa de la tipologia de les cobles o corrandes, caracteritzades per tenir una certa simetria en l'estructura, així en l'estrofa tercera. Una quarta variant apareix en la quarta estrofa que presenta rimes encadenades a-b-a-b-.

4. ELS VERSOS DEL MISTERI DEL NATZARET

El misteri de Jesús de Natzaret, també conegut durant el segle XIX pels apel·latius de “misteri de la caiguda” o “Nostre Senyor de la Roca”, fou adquirit per la Confraria del Santíssim Sagrament l'any 1826. En els comptes d'aquesta agrupació consta que el formaven tres imatges: el jueu, la Verònica i Jesús “en la caiguda”. Aquesta primera imatgeria era feta de cartró; al cap de 25 anys, l'any 1851, fou renovada per unes figures de “vestir”, cisellades per l'imatger local Joan Toldrà i Fàbregas “Matines” (1811-1889).⁽⁶⁾ Representa la sisena estació del Via Crucis, Jesús camí del Calvari fuetejat per un saig, i, sortint-li al pas, la Verònica portant el mocador amb la Santa Faç.

Són també diferents les fonts orals i escrites que deixen constància del record d'aquest misteri. La primera notícia escrita a l'entorn de la seva assistència al seguici processional vendrellenc l'aporta en Josep Aixalà i Casellas “Nen Ometllons” (1860-1944), que era alhora un dels ex-cantaires del misteri a finals del tercer quart del segle XIX. L'Aixalà ens diu:

Les cucurulles que anaven darrera del Sant Crist, que en el meu temps es vestien al carrer Alt, vora la Plaça Vella, era el més imponent per a mi, que, vestit amb vesta ben lluenta, amb un apèndix ben llarg que entortolligava al braç esquerre, un adornament de puntes al coll i als punys, amb el pèl ben riçat pel senyor Congost i un grapat de vidre volador sobre els cabells, estava atrafagat, com un primer actor, a fi de quedar bé –tot solet!– amb el Natzareth i la Verònica, els meus estimats de sempre, als que cantava sense cansament ni regateig. (Hores Vagaroses, pàg. 242)

Així doncs, atenent a aquest testimoni de primera mà, el record del Natzaret l'integrava un sol cantaire al segle XIX. Una segona notícia ens l'aporta l'estat de comptes de la Confraria del Santíssim Sagrament del 1879, que redactà l'administrador Josep Borrell i Mercader (1827-1902) “Pere Oliva”. En aquest document consta que:

- Per portá los tauts de la Cayguda i la Soledat per la profeso del dijous San ... 1 duro, 4 rals.
- Per los recorts de Sn Cristyo i la Cayguda ... 4 rals.

Salvador Borrell i Miró "Pere Oliva" (1898-1987) i Joan Julivert i Julivert. Informador i excantaire respectivament, que han aportat dades a aquest estudi.

Cal tenir present que sols portaven record el Sant Crist i el Natzaret. La Soledat, tot i que s'esmenta, no consta en els comptes que porten els cantaires. També es deixa constància del fet que els infants cantaires, o si més no els responsables d'aquests infants, rebien una retribució econòmica: els comptes consignen 4 rals, que toquen a 1 ral per cantaire (1 en el Natzaret i 3 en el Sant Crist).

L'any 1943, l'escultor local Joan Borrull i Soler (1880-1960) va cisellar la nova imatge de Jesús de Natzaret, que fou beneïda el Divendres Sant del 1944. L'any 1954 s'afegí al pas la retrobada imatge de la Verònica del 1851.⁽⁶⁾

L'aplec dels versos cantats en aquest misteri l'hem pogut fer en base a tres fonts orals. En primer lloc pel testimoni de Josepa Mañé i Romeu "Pepa Flaressa" (1882-1984), administradora que tenia cura del misteri i de la imatge des de mitjans dels anys 1910. També hem recollit fragments de Josep Codina i Dinarès "Sepetxu", un dels cantaires de la postguerra. També hem tingut accés a algunes quartetes escrites que ens ha cedit Rosa Mª Figueras i Mota, néta de Josepa Mañé, que varen ser mecanografiades per tal d'ésser memoritzades pels cantaires cap als anys 50, quan ja eren tres els integrants del record.

*El cos porta doblegat
i ses galtes tan formoses
amb salives fastigoses
els hi han desgraciat.*

Recitat: *Qui dirà un Credo...*

*Entre turbes ha passat
la Verònica valerosa
i la cara llastimosa
de Jesús ha eixugat.*

Recitat: *Qui dirà un Credo...*

*Amb una pesada creu,
descalç i tot llagat,
va d'espines coronat,
el que n'és tot un Déu.*

Recitat: *Qui dirà un Credo...*

*Entra, entra, pecador,
en aquest temple sagrat
i veuràs el Redemptor,
com està crucificat.*

Les estrofes, com en els altres misteris, les integren quatre versos que s'estructuren amb dos models bàsics de rimes encadenades, estrofes segona i quarta; i rimes creuades, estrofes primera i tercera. A l'entorn del recitat final que tots tres cantaires feien alhora, Josep Aixalà en dona una versió "popular" que corria ja en l'etapa de la seva infantesa, anys 60-70 del segle XIX:

El capellà de cal Menció, jo el feia enrabià en la sacristia donant-li entenent de què al retirar la processó del Dijous Sant, jo cantaria: "qui dirà un Credo, davant d'aquest diví Soberano Senyó, tindrà vuit dies, de garrofes i segó!" (Hores Vagaroses, pàg. 261)

Una variant d'aquesta versió encara estava en actiu "vox populi" cap als anys 50, tal com ens recitava l'excantaire del misteri de cal Figueras Joan Julivert:

*Qui dirà un Credo,
davant d'aquest
diví i Soberano Senyor,
menjarà, quaranta dies, de palla, garrofes i segó!⁽⁴⁾*

5. ELS VERSOS DEL SANT CRIST

Si bé del Cos de Portants del Sant Crist no se'n té coneixement exacte de la data de fundació, sí que es tenen algunes referències concretes de la seva existència l'any 1678, en què la Confraria de Santíssim Sagrament —encarregada de portar la imatge— va gastar "6 lliures, 6 sous i 6 diners 2 per tres vestas de bocaram per portar la imatge del st. Cristo". L'any 1784, s'adquiria una nova imatge que fou finançada per la institució. Aquesta imatge es va processionar fins a l'any 1931. Després del parèntesi de la Guerra Civil, el 18 de juliol de 1939, es beneí l'actual imatge obrada per l'escultor vendrellenc Joan Borrull i Soler (1880-1960).⁽⁶⁾

Pel que fa als "versos" del Sant Crist, tenim també diferents fonts orals i escrites en base a les quals s'ha pogut fer un aplec. En primer lloc és el testimoni oral d'en Joaquim Vidal i Tous

1891

Versos que recantem en lo Ya Cristó en
la professió del supós Jan.

Creu.

En alborar lo abre
De la redempció
Clavat de peus y mans
Lo divino Seno
I mort a la ignominia
De los judius cruels
Per salvar tots nosaltres
I donarnos lo cel.

Avan primer dels homes
Compren lo manament
Menjar fruita vedada
Per Sen omnipotent
Per tan enorme culpa
Lo cel quedá tencat
Fins que Jesus morí
en creu crucificat

Quans grans treball y penas
Jesus patí en la creu
Fins donarnos la vida
I donarnos lo cel.

Cristians contemplemlo, — *vige*

Primera pàgina del manuscrit de Josep Borrell i Nin "Pere Oliva" (1855-1902) que conté tots els versos del record del Sant Crist; datat al Vendrell el 26 d'abril de 1897. (Borrell)

“Quim Canari” (1914-1992), que ens explicava que, durant la seva etapa d’escolà de la parròquia vendrellenca (1921-1925), ell va ser un dels tres cantaires dels versos del Sant Crist, junt amb l’Anton Escarré “Blau” i Ramon Mulet “de la Rosita Pistras”. Tots tres varen cantar-los durant uns dos o tres anys. Els ensenyava Jaume Cañis i Olivé “Vell Agre”, vinculat a la confraria i al Cos de Portants. Pel que fa al vestit, recordava que la vesta li va fer la seva mare, de roba de setí de color negre i coll i bocamànegues de puntes blanques. Anaven tots tres i cadascun portava un objecte, l’un la creu, l’altre l’esponja i l’altre la llança. Cadascun d’ells tenia uns versos assignats. Joaquim Vidal⁽³⁾ ens va recitar i transcriure la seva part:

*Contemplau amb ternura
i el vostre cos contrit
la mort més afrentosa
la mort de Jesucrist.*

*Quin mirall tant patent
tenim aquestos dias
per contemplar la mort
del verdader Mesias.*

Recitat: *Qui dirà un Credo...*

Quan s’acabava la processó anaven a la merceria de “cales Xacones”, filles d’Antoni Borrell i Nin (1860-?), fill del ja citat “Pere Oliva”, i allí els oferien una safata amb galetes i vi bo. Ell situava l’existència d’aquest costum encara l’any 1925. També puntualitzava que en els anys 20 ell sols havia vist cantar els misteris del Sant Crist i de cal Figueras.⁽³⁾

Una segona font que documenta la presència del record del Sant Crist, ja en la processó del segle XIX, és el ja citat estat de comptes de l’Administració del Santíssim Sagrament del 1878-79; que documenta clarament la seva sortida en la processó del 1879, ja que Joan Borrell i Mercader (1827-1902) “Pere Oliva” “va pagar quatre rals 2 per los records del Snt Cristo i la Caiguda.”⁽⁹⁾

Finalment, un tercer document de gran interès per a aquest estudi va ser la localització del manuscrit datat l’any 1897 en què Josep Borrell i Nin, “pare del Vador Pere Oliva” (1855-1902) i fill de l’administrador de 1878-79, copia tots els versos que es cantaven al Sant Crist, datats al Vendrell el 26 d’abril de 1897.⁽¹¹⁾

Aquest document conté íntegrament la transcripció de tots els versos que a final del segle XIX el record cantava davant del Sant Crist durant la processó; de tal manera que es pot apreciar l’estructura i característiques mètriques de tot el conjunt, dividit en tres parts: la Creu, l’Esponja i la Llança. En la Creu apareixen un total de 45 versos, aplegats en 9 estrofes de quatre versos, amb rimes que segueixen la tipologia dels romanços, alternant amb la introducció d’estructures que guarden una certa simetria, com les cobles i corrandes, tal com ja hem comentat en els altres misteris:

*quans grans treballs i penas
Jesus pati en la creu
fins donarnos la vida
i donarnos lo cel.*

També l’efecte musical de conjunt s’aconsegueix repetint conceptes simètrics en diferents

versos al llarg de la composició: vers núm. 8 “i donarnos lo cel”; vers núm. 20 “i donarnos lo cel”. En ambdós casos es repeteix a manera de rescobla.

D'altres exemples, els tenim en els versos núm. 16, “en creu crucificat”; vers núm. 18, “Jesus patí en la creu”; vers núm. 28, “morí clavat en creu”; vers núm. 30, “Cristo crucificat”, els quals no fan més que donar al conjunt un cert efecte de dansa.

En l'Esponja s'agrupen un total de 28 versos, sota l'estructura de set quartetes amb rimes seguint la línia dels romanços. Hi trobem també certs paral·lelismes amb la composició anterior. Així, per exemple, la segona estrofa de l'Esponja és gairebé idèntica a la vuitena de la Creu.

En la Llança, s'apleguen un total de vint versos sota l'estructura de cinc quartetes, amb rimes seguint la línia de les anteriors. Com les seves precedents, trobem també en aquesta composició clars paral·lelismes que donen a les tres peces un efecte de conjunt. Així, apareix novament el motiu de la Mare Dolorosa en l'estrofa núm. 2, que ja hem assenyalat en la segona de l'Esponja i en la vuitena de la Creu. També cal assenyalar que es reutilitzen motius passionals que ja surten en les anteriors sèries; com a exemple més clar cal comparar l'estrofa núm. 3 de la Llança amb la núm. 6 de la Creu.

Passem seguidament a la transcripció literal del manuscrit del 1897 que conté els *Versos que se cantan en lo Sn Cristo en la profesó del dijous San*.

LA CREU

*En alborar lo abre
de la redemsió
clavat de peus i mans
lo divino seño.*

*Cristians contemplemlo
lo sagrat cos llegat
i la divina llaga
del santísim costat.*

*I mort a la ignominia
de los judius cruels
per salvar tots nosaltres
i donarnos lo cel.*

*Per una gran ofensa
que Adan va fer a Deu
Jesus redemtor nostra
morí clavat en creu.*

*Adan primer dels homes
rompen lo manament
menxán fruita vedada
per Deu omnipoten*

*ya está per tots nosaltres
Cristo crusificat
i lo cort de Maria
de Dolor traspasat.*

*Per tan enorme culpa
lo sel quedá tencat
fins que Jesus morí
en creu crusificat*

*Entra, entra pecador
en aquet temple sagrat
Cristo nostra redemtor
lo veurás crusificat.*

Colla que cantava els versos del misteri de cal Figueras a principis dels anys 60. (Jaume Figueras)

*Cuans grans treballs i penas
Jesus patí en la creu
fins donarnos la vida
i donarnos lo cel.*

*qui dira un credo
adavan de aquet divino i soberano Sr
guañará cuaranta
dias de perdó.*

ESPONJA

*Contemplem ab ternura
en nostras corts contrits
ploram ab vivas llagrimas
la mort de Jesucrist.*

*En que has arribat
ingratitut humana
clavat en una creu
lo fill de Etern para.*

*Que morí per nosaltres
en creu crusicat
i lo cort de Maria
de Dolor traspasat.*

*Que mort tan afrentosa
com li avem donat
i lo cort de Maria
de Dolor traspasat.*

*Lo sol, en gran manera
queda to escripsat
cuan Jesus va morí
en creu crusicat.*

*Entra, entra pecador
en aquet templa sagrat
Cristo nostra redentor
lo veurás crusicat.*

*Quin mirall tan paten
tenim en estos dias
per contemplar la mort
del verdader Mesias*

*Qui dira un credo
(lo mateix que el de la creu)*

-LLÁNSA

*Rompensan las montañas
pasmavos terra i sel
las criaturas plòran
totas da sentimen*

*Que va aixir sang i aygua
del cos del Salvador
per mostrar mes finesa
de son Divino amor.*

*Lo fill del etern para
clavat i mort en creu
la mara aflixida
en los Cruels dolors.*

*Entra, entra pecador
en aquet templa sagrat
Cristo nostra redentor
lo veuras crusicat.*

*Mireula divina llaga
del santisim costat
que obri en una llansa
un atrevit soldat.*

*Qui dira un credo
(lo mateix que el de la creu
pero tots tres juns)*

Vendrell 26 abril 1897. José Borrell Nin.

1.

ECCE HOMO, MIREU-LO BÉ, DE FI-GURA JA NO EN TÉ ÉSTAN
 GRAN LO QUE HA PAS-SAT QUE HA QUEDAT DESTIGU-RAT

RECITAT

2.

AL BAL-ÇÓ DEL TRI-BU-NAL SEN-ÇI FA-LLA LA SEN-TÈNCIA AMB DOS
 EN EL RÈTOL DE LA CREU, I QUIN NOM LI PO-SA-REM? LI PO-SA-
 LLA-DRES AL CÒS-TAT HA DE SER CRUCIFICAT AL RECITAT
 REM REI DELS JU-EUS, O TAMBE DE IS-RA-EL

Transcripció musical de J. Mª Guitart i Olivé del cant del record del misteri de cal Figueras.

6. LA MÚSICA

Totes aquestes composicions poètiques eren, com ja s'ha assenyalat, cantades al llarg de l'itinerari de la processó vendrellenca del Sant Enterrament. Aquesta processó sortia almenys des del segle XVIII la nit del Dijous Sant fins a l'any 1955. A partir del 1956 es va passar a la nit del Divendres Sant, i encara avui es conserva aquest costum. Pel que fa a la qüestió musical, un il·lustre excantaire del misteri del Natzaret, en Josep Aixalà, explicava que:

tothom ha desfilat pels viaranyes de l'art, i ningú, absolutament, s'és atrevit a esmenar les solfes i melodies migevals d'una simplicitat aclaparadora, que's canta a la professó del Dijous Sant per els carrers del Vendrell. (La Setmana Santa de 1922. B.P., 22 d'abril de 1933)

La tonada amb la qual es cantaven tots els records vendrellencs era la mateixa, potser amb algunes variants puntuals que s'anaren perdent a través dels anys, tal com ens varen cantar diversos excantaires. A partir de l'enregistrament d'un d'aquests informadors, Joan Julivert i Julivert,⁽⁴⁾ el compositor vendrellenc Josep Maria Guitart i Olivé ens va fer la transcripció musical de les dues primeres quartetes dels versos del misteri de cal Figueras.⁽¹²⁾ La transcripció diferencia clarament entre els versos que es canten amb la tonada pròpiament dita i els versos recitats "Qui dira un Credo..." que solen fer els cantaires a cor al final del cant de cada estrofa.

NOTES

- (1) Joan AMADES I GELATS. *Costumari català*. Vol. II, pàg. 706.
- (2) Josep AIXALÀ I CASELLAS. *Hores vagaroses*, pàg. 242. El Vendrell 1932.
- (3) Joaquim Vidal i Tous "Quim Canari", excantaire del Misteri del Sant Crist. Entrevista 9-5-1992.
- (4) Joan Julivert i Julivert "Nen Julivert", excantaire del Misteri de cal Figueras. Entrevista 19-3-92.
- (5) Jaume Cañas i Figueras "Jaume de cal Figueras", excantaire del Misteri de cal Figueras. Entrevista 20-3-92.
- (6) Salvador ARROYO I JULIVERT: "Els misteris de la Setmana Santa del Vendrell-I: La imatgeria (1678-1936)". *Miscel·lània Penedesenca*. 1994. Vol. II.
- (7) Setmanari vendrellenc *Baix Penedès*, 30-3-1929.
- (8) Maria Àngela Trullà i Morgades, administradora del Natzaret, els recordava haver vist encara cap als anys 1950. Entrevista 17-4-1992.
- (9) Aquest manuscrit porta per títol: *Llibreta de las entradas i surtidas de la Confraria de la Minerva de la Parroquia de Sn Salvador del Vendrell. duan lo anyn 1878 a 79 comensan lo any en lo endema de Corpus i caban també en dit dia. per lo Administrador Juan Borrell*. Arxiu Parroquial del Vendrell.
- (10) Josepa Mañe i Romeu "Pepa Flaessa", entrevistada a l'agost del 1980. Notes facilitades per Rosa Maria Figueras Mota, actual administradora del Natzaret i néta de l'anterior. Josep Codina i Dinarés "Sepetxu", excantaire del Misteri del Natzaret, entrevista del 17-4-1992.
- (11) Documentació facilitada per Salvador Borrell i Miró "Vador Pere Oliva", a l'agost del 1986.
- (12) Transcripció musical de J. Mª Guitart i Olivé el 4-4-1992, a partir de l'enregistrament que férem de Joan Julivert i Julivert, excantaire del misteri de cal Figueras, el 19-3-1992.

CRÒNICA

5 DE JUNY

Sitges. II Matinal d'Escriptors Penedesencs
"Mitjans de Comunicació i Literatura de Consum"

Organitzada per la Comissió Literària de l'IEP, aquesta segona matinal va tenir com a marc el saló d'or del Palau Maricel de la vila sitgetana. Les diverses intervencions i col·loquis, a l'entorn de la literatura de consum, a càrrec de Jordi Busquet, Ramon Solsona, Màrius Serra, Oriol Grau i Josep Maria Soler, s'aplegaran en un proper número monogràfic d'aquesta revista *Del Penedès*.

12 DE JUNY

Vilanova i la Geltrú. Presentació del llibre
"Noms de lloc d'Olivella"

Organitzat per la Secció de Toponímia, la sala d'actes de l'Hotel de les Entitats, al vilanoví carrer de Sant Pau, va acollir la presentació del volum *Noms de lloc d'Olivella*, del qual és autor Vicenç Carbonell i Virella i que ha publicat l'IEP.

26 DE JUNY

Sitges. Trobada del Grup d'Estudis Toponímics

Tal com era programat, se celebrà, a la seu social del Grup d'Estudis Sitgetans, la trobada trimestral d'aquests erudits. Hi participaren socis d'Avinyonet, de Sitges, de Vilanova i la Geltrú, de Gavà-Torredembarra, de la Granada, de Santa Oliva i d'Albinyana.

En completa comunió espiritual es van tocar, sense presses ni pauses, qüestions diverses, totes elles de gran transcendència, com és

ara el topònim de les Cabòries, les antigues vies romanes i l'etimologia d'alguns noms de lloc de la comarca. Fou lloada l'aparició de l'interessant llibre dedicat a Olivella, i redactat per l'incansable perquisidor i amic Vicenç F. Carbonell i Virella.

En l'ampli col·loqui que representen aquestes reunions, cadascú hi va dir la seva, i així va caure la tarda, suaument. La propera trobada fou fixada per al dia 2 d'octubre, dissabte, a l'hora habitual de les cinc de la tarda, al plàcid poble d'Avinyonet del Penedès.

27 DE JUNY

Barcelona. 32 Visita del Grup de Turisme Cultural

Sortida extraordinària "Fòrum de les Cultures 2004"

Vet ací una visita que, a més de permetre que cadascú elucubrés una valoració personal del polèmic "Fòrum", va proposar tota una jornada a peu per l'ample recinte i va permetre visitar les edificacions, exposicions i espectacles que en aquest dia s'hi oferien. De valoracions i síntesis, n'hi va haver per a tots els gustos, però les diverses mostres van quedar fora de l'abast dels que, portats per un determinat caire del debat, van decidir abstenir-se de visitar-les.

3 DE JULIOL

Cubelles. Presentació número 7 de la revista "Del Penedès"

L'Aula de Cultura del Casal dels Avis de Caixa Penedès, es va presentar el número 7, corresponent a l'hivern 2003-04 de la revista

Del Penedès que publica l'IEP. La presentació va anar a càrrec de Joan Vidal, dels Amics del Castell de Cubelles, qui va comentar els diversos aspectes de la labor que porta a terme aquesta entitat, a la vegada que va comentar els principals aspectes de la revista. Colpits encara per la notícia que s'havia conegut aquells mateixos dies del traspàs de l'estudiosa Àngels Torrents, de Sant Pere de Riudebitlles, es va anunciar que el proper número tindria caire d'homenatge a la seva persona i inclouria un estudi inèdit de la seva autoria.

(Foto 1. Fotografia: Josep Pinyol)

4 DE SETEMBRE

Vilafranca del Penedès. Trobada de la Secció d'Excursionisme

En aquesta reunió es parlà de les sortides a preparar per a l'any 2005, la d'abril a les Masies de Sant Miquel de Banyeres i la d'octubre per tramuntana de Sant Sadurní, col·laboracions del senyor Josep Guasch i de Josep Piñol, respectivament.

Com a novetat, cal citar la propera col·laboració de la secció amb la novella Secció de Natura de l'IEP. Els excursionistes enaminaran els passos d'aquesta darrera secció pels entorns d'Olèrdola, zona rica en vegetació de tipus garrafenc.

11 AL 19 DE SETEMBRE

Santa Fe del Penedès. Exposició itinerant "25 sortides a peu pel Penedès"

La sala del Centre Cívic de Santa Fe del Penedès va acollir aquesta mostra de 25 sortides a peu pels més diversos indrets de la nostra terra. El dia 12 el cap de la secció d'excursionisme, Salvador Pujol, va pronunciar una conferència sobre els diversos aspectes d'aquesta activitat cultural i esportiva al nostre Penedès. (Foto 1).

18 DE SETEMBRE

Vilafranca del Penedès. Trobada de la Secció d'Història

La Secció d'Història va convocar la que va ser la darrera trobada oberta per acabar d'enllestir aspectes organitzatius abans de la celebració del III Seminari d'Història per als dies 22/23 d'octubre 2004 a Vilanova i la Geltrú.

(Foto 2)

19 DE SETEMBRE

33 Visita del Grup de Turisme Cultural.
Figueres-Púbol "Salvador Dalí"

Les celebracions de l'any Dalí van determinar aquesta visita cultural a Figueres per tal de conèixer el tan visitat Museu Dalí. Es va oferir a tots els expedicionaris un fulletó explicatiu sobre l'obra de Dalí i, per anar una mica més guiats, el Josep Anton Calvet i la Pilar Tarrada Gol van comentar algunes de les obres dalinianes que allí es podien veure. *(Foto 2).*

(Foto 3)

La visita matinal es va cloure amb un dinar al Restaurant Can Bosch de Púbol abans d'afrontar, a la tarda, la visita guiada al dalinià castell de la mateixa població. *(Foto 3).*

INVENTARI DE TOPONÍMIA PENEDESENCA

Preguem que es faci conèixer qualsevol referència documental que es tingui dels següents llocs del Penedès:

LLISTA NÚMERO 113 - Tardor 04

TOPÒNIMS	MUNICIPI	1ª NOTÍCIA	DATA
BARCO, el	Torrelles de Foix	?	?
BARDISSES, Les	Castellví de la Marca?	?	?
BARGALLÓ, can	Sant Llorenç d'Hortons	?	?
BARNS, mas de	Sant Pere de Ribes	"mas de Barns"	1588
BARÓ, cal	Sant Llorenç d'Hortons	"cal Baró"	1860
BARONES, can	Les Torres (St. Pere de Ribes)	?	?
BARQUERA, la	Bonastre	?	?
BARQUERA, plana	Castellet i la Gornal	?	?
BARQUERA	Les Gunyoles (Avinyonet)	"barquera"	1160
BARQUERA	Sant Martí Sarroca	"barquera"	1474
BARQUERA, la	Santa Fe	"ipsa barchera"	1154
BARRA, la	Sant Jaume dels Domenys	?	?
BARRACA, mas de la	Lavit	"de la Barracha"	1537
BARRACA, mas de la	Torrelles de Foix	"de la Barraca"	1920
BARRACOTA, plana de la	Sant Jaume dels Domenys	?	?
BARRAL, plana del	Sant Cugat Sesgarrigues	"p. del Barral"	1812
BARRETASSO, can	Castellet i la Gornal	?	?
BARRETET, pallissa del	Castellet i la Gornal	"del Barretet"	1919
BARRINAIRE, fondo del	Sant Pere de Ribes	?	?
BARTOMEU, mas de	El Vendrell	"de Bartomeu"	s. XIX
BASSA, la	Les Gunyoles (Avinyonet)	"la Bassa"	1405
BASSA, la	Santa Margarida i els Monjos	?	?
BASSA, coma de la	Can Trabal (Olèrdola)	"c. de la Bassa"	1730
BASSA, camp de la	Sant Pere Molanta (Olèrdola)	?	1780
BASSA, masia del	El Vendrell	"m. del Bassa"	s. XIX

Adreceu-vos a:

Vicenç Carbonell, Av. de Jaume Balmes, 32, 3r, 2a
08800 VILANOVA I LA GELTRÚ

Tel. 93 815 90 26 - C/e: v_carbonell_v@yahoo.es

25 SORTIDES A PEU PEL PENEDES

Secció d'Excursionisme de l'Institut d'Estudis Penedesencs
2003

TOPÒNIMS	PÀGINES	NOTES
BEGUES, riera de	33, 45, 147, 151	Passa per Olesa, Olivella, Ribes i Sitges
BELIS, platja de (Ribes)	41	A llevant dels Colls
BELLVEI	129, 132 (foto), 135	Esmentat l'any 1036
BERENGUERA, mas (Ribes)	47	Antic mas Ferrer
BERENGUERES, masia de (Mediona)	73	Situada sota el pujol d'Orpinell
BESSÓ, carrer del (Terrassola)	91	Límit al terme de Sant Pere de Riudebitlles
BISBAL DEL PENEDES, la	23, 67 a 71	
BISBAL o DEL PRAT, torrent de la	67, 121 (riera)	La Bisbal. Baixa de la Campanera
BLANC, mas (Santa Oliva)	167	A la Serra o els Colls
BLAU, fondo del (Bellvei)	129, 133, 134	Conegut per la Foradada
BOC, penyes de (Sitges)	114	A Garraf
BOIXOSA, fondo de la (Olesa)	33	
BON CONSELL, el (la Granada)	101, 103	Antic nom dels Pujols
BONA TERRA, urbanització (Albinyana)	49	Esquerra carretera a Valls. Anys 1980
BONICI, cal	125	Mas rònec propietat d'en Magí Suriol
BOQUES CALENTES, les (el Montmell)	83	Sota el Castellot
BORI o SEMBORI, forats d'en (Ribes)	47	A la riera de Jafre
BORONET, puig d'en (Sitges)	61, 63, 64 (foto creu), 118	Té 317 m d'altitud
BOSC D'ANOIA, cal (Subirats)	17	Caseriu
BOSC, carrer del (Terrassola i Lavit)	96	Esment
BOSCOS DE SITGES (Ribes)	45	
BOTINS, els (Santa Fe)	99, 105, 106	Antiga quadra. Esments des del 1151
BOU, cala (Sitges)	111	Esment a Garraf
BOU, coll del clot de (Albinyana)	51	Mirador. Mapa mitjan segle XIX
BOVERA, fondo i coves de la	138 (foto), 139, 141	Castellet. A Torrelletes. Antiga carrerada
BOVERA, la (Santa Oliva)	168	Zona eixuta i pedregosa
BOVERA, plana (el Montmell)	29	Urbanització Talaia Mediterrània
BRAM, cova d'en (Pontons)	37	
BRIQUES, les (la Bisbal)	67	
BRUC, fondo del (Begues/Olivella)	45	Afluent de la riera de Jafre
BUSQUETS, corral d'en (Santa Oliva)	167	També conegut per cal Rítol
BUTIFARRA, carrer de cal	17	Subirats. També dit de les Roques

(continuarà)

D. O. Penedès

El Penedès és una comarca amb una tradició vinícola que es remunta a l'època de la colonització de la península pels romans i, segons els testimonis escrits que ens han arribat, sabem que els seus vins eren molt apreciats a la capital de l'imperi.

La comarca té una superfície de 1.557 km², i des del punt de vista geogràfic es poden diferenciar clarament tres subcomarques:

El Penedès Superior, que està situat a la banda interior oest.

Allà, la vinya es pot trobar fins als 700 i 800 m d'altitud i el clima és sensiblement més fred i rigorós, sobretot a l'hivern, amb una pluviometria més generosa.

La varietat principal que s'hi conrea és la parellada, però també n'hi ha d'altres com el muscat d'Alexandria, el chardonnay, el riesling i el gewürztraminer, encara que en proporcions menors.

El Penedès Central es troba a les ribes que s'estenen a banda i banda del Foix i de l'Anoia, al seu pas per la comarca.

L'altitud oscil·la entre els 100 i els 400 m respecte al nivell del mar, i el clima dominant és típicament mediterrani, amb hiverns força atemperats i estius secs i calorosos.

Les pluges de primavera i tardor així com el grau d'insolació dels mesos d'estiu afavoreixen la sanitat del fruit així com també un creixement i maduració equilibrada.

Les varietats tradicionals que es conreen en aquesta part central són el macabeu i el xarel·lo, i ambdues, juntament amb la parellada, entraran en la composició del vi base destinat a l'elaboració de cava.

Tot i que aquestes varietats tenen un pes molt important en el conjunt de la producció penedesenca, els darrers anys se n'estan introduint d'altres com el cabernet sauvignon, el pinot noir, el merlot, etc, i és gràcies a la tasca que duen a terme els enòlegs que la producció vinatera de la zona es diversifica amb els vins de taula de qualitat i els situa al mateix nivell de qualitat dels que s'elaboren en les zones tradicionalment ben qualificades.

El Baix Penedès-Garraf ocupa la franja costanera del litoral.

La proximitat del mar dona lloc a un clima més suau i càlid amb un conreu de varietats blanques tradicionals com el xarel·lo i macabeu al costat d'altres de negres com la garnatxa, la carinyena, el monastrell, l'ull de llebre o bé la malvasia.

LA D. O. Penedès

L'any 1960 es va constituir el Consell Regulador de la Denominació d'Origen Penedès.

La seva creació va permetre establir una colla de normatives adreçades a millorar la producció d'uns vins que s'elaboraren seguint els sistemes i les tècniques de vinificació més avançades, d'acord amb els canons de l'enologia moderna.

La superfície de vinya que s'acull a aquesta D. O. és d'unues 26.500 hectàrees amb una mitjana de producció anual de vi de dos milions i mig d'hectòlitres.

Les indústries vitivinícoles situades al Penedès han esdevingut al llarg d'aquests darrers anys el motor econòmic de la comarca, de manera que la seva dinàmica comercial ha estat decisiva per a situar els vins de la D. O. Penedès als mercats més importants dels cinc continents.

EL SEGELL DE LA D. O. Penedès

L'any 2002 l'Entitat Pública Empresarial de Correus i Telègrafs va emetre una primera sèrie formada per tres segells dedicats a D. O. de vins d'Espanya.

A aquesta primera sèrie corresponen els segells de la D. O. Rias Baixas, D. O. Q. Rioja i D. O. Manzanilla Sanlucar de Barrameda.

El 2003 va haver-hi una segona emissió amb tres segells nous, que es van posar en servei el 22 de setembre, dedicats a les D. O. Montilla i Moriles, Valdepeñas i Bierzo, i aquell mateix any encara va sortir un quart segell dedicat a la D. O. Penedès, la presentació del qual

va fer-se coincidir amb la inauguració, el dia 30 d'octubre, de l'exposició FILABARNA 2003.

D'aquest segell dedicat a la Denominació d'Origen Penedès, se'n va fer ressò el setmanari comarcal *El 3 de Vuit*, i també ho recordava el butlletí número 12 de l'Acadèmia Tastavins del Penedès Sant Humbert.

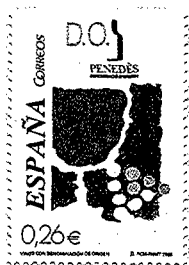
Una altra referència sobre aquestes emissions de tema vinícola es poden trobar als *Fulls Informatius* de la secció filatèlica i numismàtica de l'IEP, així com també a la seva pàgina web.

Al costat, però, d'aquests referents filatèlics actuals, n'hi podem trobar d'altres més llunyans en el temps que mantenen, no obstant això, l'actualitat, i que s'haurien de tenir en compte el dia que es vulgui estudiar aquest tema filatèlic amb més profunditat.

Al butlletí de l'Agrupació Filatèlica del Penedès, del gener del 1951, hi podem trobar un article del pare M. Barrachina, SF. del col·legi Sant Ramon de Penyafor, que, a més de posar de relleu els valors pedagògics, humans i espirituals que es poden considerar en els segells, tracta també sobre la temàtica del vi.

En aquest article, que porta per títol "Al servicio de la vid", diu que al Museu del Vi de Vilafranca, primer museu nacional d'aquesta especialitat (!), s'havia començat una col·lecció que aplegaria tots aquells segells de correus relacionats amb l'aspecte vitivinícola.

A més d'això, també suggereix que el mateix Museu hauria de promoure l'adhesió i el suport d'entitats d'àmbit comarcal o bé nacional semblants per a demanar al servei de correus l'emissió d'un segell amb la finalitat de donar a conèixer la producció i la qualitat dels nostres vins.

La perspectiva que dona el temps ens permet veure com ambdues coses van quedar només en una bona intenció, ja que no conei-

xem cap col·lecció filatèlica al Museu del Vi ni tampoc tenim referència d'haver-se demanat l'emissió de cap segell de correus per a promocionar els vins del Penedès, fora de la proposició no de llei aprovada al Parlament de Catalunya per demanar a Correus unes sèries dedicades a les denominacions d'origen catalanes.

En qualsevol cas, tenim que cinquanta-tres anys després, el Penedès vinícola compta amb un segell de correus que dona a conèixer la DO que garanteix els seus elaborats, i que el suggeriment apuntat a les pàgines d'aquell butlletí filatèlic penedesenc va ser recollida i promoguda, de forma eficaç, per la secció filatèlica del nostre Institut, de manera que avui els filatelistes no només tenim un segell dedicat a la DO Penedès, sinó que altres denominacions d'origen de l'Estat espanyol s'han vist afavorides per aquella iniciativa.

Lluís Eroles i Benabarre

VITICULTURA PENEDESENCA

Ja fa una colla d'anys, potser menys dels que algú podria pensar però més dels que jo pugui recordar, el Penedès tenia ja consideració de zona vinatera. Era una comarca on el conreu de la vinya s'havia convertit en l'activitat agrícola més important i l'elaboració d'escumosos li havia donat prestigi.

El vi que no es destinava a l'elaboració d'escumosos, xampany primer i cava després, anava gairebé tot per a la venda a doll i exportació a l'engròs.

Poc, encara molt poc, es reservava per a vi embotellat.

La DO Penedès, que es va crear l'any 1960, va establir de manera oficial les varietats de raïm que haurien de ser admeses per aquesta DO i que principalment van ser macabeu, xarel·lo i parellada, atès la producció d'escumosos.

Les varietats negres i algunes altres de blanques, també admeses, continuaren con-

reant-se, encara que amb una proporció més petita.

Amb la nova DO es va millorar el sistema de vinificació i s'hi van aplicar les tècniques d'enologia, impartides de bon començament a les mateixes estacions enològiques i divulgades en el sector elaborador per mitjà de cursets, i encara més endavant incloent l'enologia als cicles de Formació Professional, uns estudis que als darrers anys han adquirit importància fins a convertir-se en una especialitat dintre els estudis universitaris.⁽¹⁾

Encetada ja la dècada dels anys setanta, els vins de taula penedesencs començaren a veure's als comerços i al sector de restauració. Moltes firmes comercials que a la primera meitat del segle XX elaboraven gairebé només escumosos (xampany/cava) varen apostar per incloure al seus catàlegs l'oferta de vi embotellat amb marques pròpies o bé marques reconegudes, que incorporaren mitjançant l'absorció i/o participació en capitals d'empreses vinateres, amb la qual cosa endegaren una política comercial expansionista dintre del mercat nacional al temps que ho feien també a l'exterior, principalment a països que pocs anys després formarien part de l'Europa comunitària.

L'any que Espanya es va incorporar de ple dret a la CEE, el Penedès tenia enregistrades 20.175 h de vinya, i a final de la campanya 2002-2003 era ja de 27.547,39 h, és a dir, un 36,54% més.

El 1995 la producció de vi al Penedès era d'1.469.685 hl mentre que l'obtinguda el 2002 va ser d'1.611.538 hl.

Així doncs, podem dir que els darrers anys la tendència ha estat d'un augment en el conreu de vinya i també en la producció i elaboració de vi (9,65%).

Tot això, però, no ha anat acompanyat d'un increment paral·lel en el consum interior ni tampoc a l'exportació, llevat d'alguns casos puntuals.

Això és el que ens diuen les estadístiques d'exportació de la DO Penedès.

Any 1995		
Exportació total a		
Europa:	10.825.953 l	14.434.604 ampolles
Exportació resta de països	5.920.933 l	7.894.577 ampolles

Any 2003		
Exportació total a		
Europa	9.220.312 l	12.293.749 ampolles
Exportació resta de països	3.042.261 l	4.056.348 ampolles

En aquestes diferències, que ja es posaven de manifest el 2001 i 2002, s'ha de considerar, no obstant això, que hi ha hagut un trasvassament de marques des de la DO Penedès cap a la DO Catalunya, amb la qual cosa es fa difícil veure ara fins a quin punt la venda de vi que s'elabora al Penedès es troba afectada per una producció que porta a un desequilibri entre oferta i demanda.

El cas és que el sector vitivinícola català, igual que el d'altres regions d'Espanya, té uns excedents de producció que la demanda de mercat no arriba a fer net i que, contràriament al que va expressar el conseller d'Agricul-

tura de la Generalitat de Catalunya durant la seva visita a Covides, la situació es pretén arreglar a casa nostra posant l'accent en els preus quan també hi ha molts altres elements a considerar.

D'aquesta circumstància, que a les empreses elaboradores els ha anat bé per ajustar preus i ser més competitives, els viticultors en pateixen les conseqüències, ja que en arribar l'època de la verema el preu que es paga pel raïm es manté igual any rere any i, fins i tot, algunes varietats negres arriben a baixar respecte a l'anterior,⁽²⁾ de manera que el rendiment que aconsegueix el pagès en el treball de la vinya resulta cada vegada més deficitari.

Per sortir d'aquesta situació caldria arribar a un marc d'acords generals entre totes les parts implicades, pel que fa al preu del raïm, que permetessin al viticultor viure del seu treball, un acord que sembla ésser encara

lluny d'assolir, tal com s'ha demostrat al llarg del 2004.

És potser per això que caldria anar, de forma més decidida, cap a la confecció del Mapa de Sòls de la DO Penedès⁽³⁾ i aprofundir en els aspectes de qualitat d'algunes varietats, conèixer millor els microclimes que s'hi poden trobar, etc., i amb tota aquesta informació orientar les actuacions que haurien de permetre assolir les singularitats que es suggereixen a la llei d'ordenació vitivinícola.

Hi ha també una altra qüestió que influeix negativament en l'ànim dels viticultors penedesencs com és el convenciment que a la comarca hi ha més vi del que es produeix, i això podria considerar-se, en alguns casos, una transgressió de les normatives establertes per les Denominacions d'Origen si el que es fa és redenominar, a l'aixoplug de la DO Penedès, vins que procedeixen de regions forànies.⁽⁴⁾

L'INCAVI (Institut Català de la Vinya i el Vi), que és conscient d'això, ja ha establert mesures de control i ha encarregat la confecció d'un registre vitivinícola català que haurà de permetre conèixer amb exactitud i detall molt més sobre les plantacions de vinya, com ara la propietat, l'extensió, varietats conreades i rendiment, etc., entre altres aspectes importants.

Quan això estigui del tot enllestit⁽⁵⁾ i es normalitzin totes aquelles situacions irregulars es podrà veure amb més claredat la problemàtica real del sector i trobar solució a una bona part de la conflictivitat actual.

Altres accions⁽⁶⁾ que permetrien també al consumidor de fora conèixer més bé la Denominació d'Origen Penedès foren les campanyes publicitàries que sempre ajuden a promoure el consum dels vins que s'acullen a una DO. Fixem-nos, si més no, en la publicitat

genèrica però incisiva que fan les DO Rioja, Somontano o Navarra, per citar-ne només alguns.

Una altra iniciativa a considerar i que hauria d'estar promoguda principalment pels estaments oficials i institucionals del sector vinícola penedesenc podria consistir en uns guardons a atorgar anualment al millor anunci de vi, acollit a la DO Penedès, publicat a la premsa durant l'any anterior.

La selecció d'anuncis hauria d'anar a càrrec d'un jurat format per tècnics publicitaris i tots els anuncis haurien de reunir les característiques establertes prèviament per aquell consell d'experts a les bases de cada convocatòria.

No cal dir que aquestes característiques haurien de considerar aspectes publicitaris tan diferencials com imaginació, originalitat, elegància i, fins i tot, amb una certa mesura, un toc d'agressivitat fins al punt que l'anunci desvetllés en el públic l'interès pel producte.

Si s'aconseguís crear uns guardons amb aquestes característiques, revestits d'una parafernàlia mediàtica adient, a més de promocionar el Penedès com a comarca i els seus vins com el fruit d'un esforç col·lectiu de productors i elaboradors, es donaria suport, de retruc, a aquell reclam turístic amb el qual s'intenta potenciar mitjançant les rutes del vi i que porta a les empreses del sector a esmerçar més atenció i cura als aspectes externs de les vinyes i l'entorn de les instal·lacions on té lloc l'elaboració del vi i del cava penedesenc.

NOTES

(1) *El 3 de Vuit*, 24-1-1997.

(2) A les collites dels anys 2000-2002 les varietats blanques es van pagar a 0,29 euros k/g, i el 2003 es va

baixar a 0,27 euros, per una graduació mínima de 10° i sense podridura. En el cas de les varietats negres, el diferencial reductor encara va ser més accentuat. De 0,71 euros el 2000 es va baixar a 0,58, 0,51 i 0,52 pagat el 2003.

El 2004 la situació ha continuat amb la mateixa gravetat dels darrers anys.

- (3) *El 3 de Vuit* del 6-7-02.
- (4) De fet, la mateixa Generalitat va obrir les portes a l'entrada de vins i most d'altres zones de fora la DO Penedès en autoritzar modificacions al reglament, malgrat les impugnacions que s'hi van presentar. Vegeu *El 3 de Vuit* del 23-9-1999 i 7-5-1999.
- (5) Sobre el registre del sector vitivinícola, es va publicar un article interessant al *Dòssier Econòmic de Catalunya*, del 3-9 de juliol 2004, pàg. 20.
- (6) Les Mostres de Vins de Catalunya són un bon referent com també ho és la campanya "Estima els teus vins" i "La màgia de la naturalesa", promoguda per la DO Penedès, si bé en aquest punt pensem en accions publicitàries més mediàtiques i que arribin a molts altres indrets.

Josep M. T. Grau Pujol

LA FRAGMENTACIÓ DEL FONS DE LA PRESÓ DE PARTIT JUDICIAL DEL VENDRELL

Les vicissituds del patrimoni documental català estan plenes de sotracs, alguns d'irreparables, des de la destrucció per guerres, per la mala gestió o simplement per obtenir pasta de paper, fins a la dispersió i fragmentació.

Per aquests motius els investigadors de les ciències socials han de destinar una bona part del seu temps a la localització de la documentació. El punt de partida de tota recerca és conèixer les demarcacions administratives històriques, les institucions que exerciren competències sobre el tema a tractar, i on han anat a parar els seus arxius. En l'àmbit judicial, a l'Àntic Règim, l'exercici de la justícia estava repartit entre els senyors jurisdiccionals i el rei; al segle XIX l'Estat n'assumí el complet control.

Amb la divisió provincial el Vendrell restà adscrit a Tarragona; però en un nivell administratiu inferior fou capital de partit judicial, amb jutjat i presó. La documentació de la presó s'ha conservat en la seva majoria a la mateixa població, primer a l'arxiu municipal, i posteriorment a l'Arxiu Històric Comarcal (ACVE).

L'any 1954, amb motiu de la supressió de la presó del Vendrell, hi ha haver un trasllat del fons, i es portà a Tarragona (a la presó provincial) la totalitat dels expedients d'interns. Anys després, el 1995-1996, s'efectuà una transferència a l'Arxiu Històric de Tarragona (AHT), on són a l'abast dels estudiosos. En total hi ha 1.233 expedients personals (1910/1951). Amb la caiguda de la II República espanyola per la victòria franquista s'inicià una forta repressió política, per a la qual els arxius són una peça clau per conèixer els judicis, les condemnes, els afusellaments i en general la imatge més dura de la repressió.

El fons penitenciari del Vendrell no fou l'únic que patí una divisió. Els de Montblanc, Reus i Tortosa seguiren el mateix procés, no així els de Falset, Gandesa i Valls, que es mantingueren *in situ*.⁽¹⁾

Una de les possibilitats seria reunificar les dues parts dels fons, el de l'ACVE i el de l'AHT, atenent el principi d'origen. En el cas que no fos possible el retorn de la documentació original, hom podria realitzar una còpia.

Un altre fons, pertanyent a la Generalitat republicana, on podem trobar dades de la presó del Vendrell —en concret, la relació entre les dues institucions— es troba avui a Salamanca físicament, però inventariada i microfilmada es pot consultar a l'Arxiu Nacional de Catalunya (Sant Cugat del Vallès).

Alguns fons complementaris són el de la presó provincial de Tarragona (AHT), que

baixar a 0,27 euros, per una graduació mínima de 10° i sense podridura. En el cas de les varietats negres, el diferencial reductor encara va ser més accentuat. De 0,71 euros el 2000 es va baixar a 0,58, 0,51 i 0,52 pagat el 2003.

El 2004 la situació ha continuat amb la mateixa gravetat dels darrers anys.

- (3) *El 3 de Vuit* del 6-7-02.
- (4) De fet, la mateixa Generalitat va obrir les portes a l'entrada de vins i most d'altres zones de fora la DO Penedès en autoritzar modificacions al reglament, malgrat les impugnacions que s'hi van presentar. Vegeu *El 3 de Vuit* del 23-9-1999 i 7-5-1999.
- (5) Sobre el registre del sector vitivinícola, es va publicar un article interessant al *Dòssier Econòmic de Catalunya*, del 3-9 de juliol 2004, pàg. 20.
- (6) Les Mostres de Vins de Catalunya són un bon referent com també ho és la campanya "Estima els teus vins" i "La màgia de la naturalesa", promoguda per la DO Penedès, si bé en aquest punt pensem en accions publicitàries més mediàtiques i que arribin a molts altres indrets.

Josep M. T. Grau Pujol

LA FRAGMENTACIÓ DEL FONS DE LA PRESÓ DE PARTIT JUDICIAL DEL VENDRELL

Les vicissituds del patrimoni documental català estan plenes de sotrac, alguns d'irreparables, des de la destrucció per guerres, per la mala gestió o simplement per obtenir pasta de paper, fins a la dispersió i fragmentació.

Per aquests motius els investigadors de les ciències socials han de destinar una bona part del seu temps a la localització de la documentació. El punt de partida de tota recerca és conèixer les demarcacions administratives històriques, les institucions que exerciren competències sobre el tema a tractar, i on han anat a parar els seus arxius. En l'àmbit judicial, a l'Àntic Règim, l'exercici de la justícia estava repartit entre els senyors jurisdiccionals i el rei; al segle XIX l'Estat n'assumí el complet control.

Amb la divisió provincial el Vendrell restà adscrit a Tarragona; però en un nivell administratiu inferior fou capital de partit judicial, amb jutjat i presó. La documentació de la presó s'ha conservat en la seva majoria a la mateixa població, primer a l'arxiu municipal, i posteriorment a l'Arxiu Històric Comarcal (ACVE).

L'any 1954, amb motiu de la supressió de la presó del Vendrell, hi ha haver un trasllat del fons, i es portà a Tarragona (a la presó provincial) la totalitat dels expedients d'interns. Anys després, el 1995-1996, s'efectuà una transferència a l'Arxiu Històric de Tarragona (AHT), on són a l'abast dels estudiosos. En total hi ha 1.233 expedients personals (1910/1951). Amb la caiguda de la II República espanyola per la victòria franquista s'inicià una forta repressió política, per a la qual els arxius són una peça clau per conèixer els judicis, les condemnes, els afusellaments i en general la imatge més dura de la repressió.

El fons penitenciari del Vendrell no fou l'únic que patí una divisió. Els de Montblanc, Reus i Tortosa seguiren el mateix procés, no així els de Falset, Gandesa i Valls, que es mantingueren *in situ*.⁽¹⁾

Una de les possibilitats seria reunificar les dues parts dels fons, el de l'ACVE i el de l'AHT, atenent el principi d'origen. En el cas que no fos possible el retorn de la documentació original, hom podria realitzar una còpia.

Un altre fons, pertanyent a la Generalitat republicana, on podem trobar dades de la presó del Vendrell —en concret, la relació entre les dues institucions— es troba avui a Salamanca físicament, però inventariada i microfilmada es pot consultar a l'Arxiu Nacional de Catalunya (Sant Cugat del Vallès).

Alguns fons complementaris són el de la presó provincial de Tarragona (AHT), que

s'inicia el 1939, i d'altres, com els dels tribunals militars (dipositats a l'Arxiu de Capitania General de la Tercera Regió Militar a Barcelona), que contenen els judicis sumaríssims. O els fons de les juntes locals i provincial de Llibertat Vigilada, la cronologia de les quals se centra principalment en la dècada dels anys quaranta (AHT).

Els arxius de les presons són la font bàsica per a l'estudi de la conflictivitat social, la delinqüència i la repressió que han portat a terme els règims dictatorials que hem tingut.

NOTA

(1) Per a més informació vegeu el nostre treball "Entre la pèrdua i la dispersió: els fons documentals de les presons preventives o de partit a la província de Tarragona (època franquista)" dins *Actes I Congrés Camps de concentració i el món penitenciari d'Espanya durant la Guerra Civil i el Franquisme*. Museu d'Història de Catalunya. Barcelona. 2002 (en premsa).

Josep M. T. Grau Pujol

UN DOCUMENT SOBRE EL FERROCARRIL DEL VENDRELL EN UN FONS COMERCIAL DE REUS (segle XIX)

Seguint en la línia de donar a conèixer documentació del Penedès localitzada fora de la comarca, volem comentar l'existència d'un llibre de comptabilitat de la construcció del tram segon de la xarxa Madrid-Barcelona en el seu pas pel Vendrell, datat els anys 1881-1884. El volum en qüestió està relligat, no té coberta i amida 32x23 centímetres, els fulls són impresos i la llengua emprada és la castellana. El contracte estava fet a favor de Bonaventura Bas-seda.

El contingut del llibre és el recompte numèric dels jornals dels treballadors (peons, paletes, ferrers, fusters i encarregats), el seu import, els carros i vagons utilitzats i el tipus d'obra. Les anotacions són diàries i estadístiques, sense constar-hi els noms de les persones. El volum, en bon estat, es conserva dins el fons Sunyer (signatura topogràfica 34) de l'Arxiu Comarcal de Reus (plaça del Castell, 3-A).

No és l'únic existent, sobre la mateixa matèria n'hi ha un altre de similar dels anys 1887-1888 de Cornellà de Llobregat (sign. 35).

En la industrialització de la Catalunya del segle XIX el ferrocarril ocupa un lloc destacadíssim, tant per la seva construcció com per la revolució en el transport terrestre. Les investigacions existents són força nombroses, tant a nivell general com local.⁽¹⁾

Els fons documentals principals sobre ferrocarrils els conserva l'empresa RENFE,⁽²⁾ tot i que altres ens públics (com, per exemple, les diputacions) també en tenen.

En referència a la construcció dels traçats, disposem dels fons notariaus, on es poden cercar la constitució de companyies o les expropiacions de terres. Una font paral·lela ens l'ofereixen les inscripcions del registre de la propietat, que permeten una recerca més ràpida de les transmissions de les finques. Altrament, en els llegats patrimonials d'hisendats podem localitzar referències interessants.

Com a mitjà de transport de persones i mercaderies les Juntes Provincials d'Agricultura, Indústria i Comerç en tenien competències. Al fons de la de Tarragona (dipositada a l'Arxiu Històric de Tarragona), s'hi troben un grapat d'expedients, com el de la pròrroga de subvenció del ferrocarril Lleida-Tarragona el 1876 (sign. 234) o dins del negociat general, que parla de les tarifes del 1856 del trajecte

s'inicia el 1939, i d'altres, com els dels tribunals militars (dipositats a l'Arxiu de Capitania General de la Tercera Regió Militar a Barcelona), que contenen els judicis sumaríssims. O els fons de les juntes locals i provincial de Llibertat Vigilada, la cronologia de les quals se centra principalment en la dècada dels anys quaranta (AHT).

Els arxius de les presons són la font bàsica per a l'estudi de la conflictivitat social, la delinqüència i la repressió que han portat a terme els règims dictatorials que hem tingut.

NOTA

(1) Per a més informació vegeu el nostre treball "Entre la pèrdua i la dispersió: els fons documentals de les presons preventives o de partit a la província de Tarragona (època franquista)" dins *Actes I Congrés Camps de concentració i el món penitenciari d'Espanya durant la Guerra Civil i el Franquisme*. Museu d'Història de Catalunya. Barcelona. 2002 (en premsa).

Josep M. T. Grau Pujol

UN DOCUMENT SOBRE EL FERROCARRIL DEL VENDRELL EN UN FONS COMERCIAL DE REUS (segle XIX)

Seguint en la línia de donar a conèixer documentació del Penedès localitzada fora de la comarca, volem comentar l'existència d'un llibre de comptabilitat de la construcció del tram segon de la xarxa Madrid-Barcelona en el seu pas pel Vendrell, datat els anys 1881-1884. El volum en qüestió està relligat, no té coberta i amida 32x23 centímetres, els fulls són impresos i la llengua emprada és la castellana. El contracte estava fet a favor de Bonaventura Bas-seda.

El contingut del llibre és el recompte numèric dels jornals dels treballadors (peons, paletes, ferrers, fusters i encarregats), el seu import, els carros i vagons utilitzats i el tipus d'obra. Les anotacions són diàries i estadístiques, sense constar-hi els noms de les persones. El volum, en bon estat, es conserva dins el fons Sunyer (signatura topogràfica 34) de l'Arxiu Comarcal de Reus (plaça del Castell, 3-A).

No és l'únic existent, sobre la mateixa matèria n'hi ha un altre de similar dels anys 1887-1888 de Cornellà de Llobregat (sign. 35).

En la industrialització de la Catalunya del segle XIX el ferrocarril ocupa un lloc destacadíssim, tant per la seva construcció com per la revolució en el transport terrestre. Les investigacions existents són força nombroses, tant a nivell general com local.⁽¹⁾

Els fons documentals principals sobre ferrocarrils els conserva l'empresa RENFE,⁽²⁾ tot i que altres ens públics (com, per exemple, les diputacions) també en tenen.

En referència a la construcció dels traçats, disposem dels fons notariaus, on es poden cercar la constitució de companyies o les expropiacions de terres. Una font paral·lela ens l'ofereixen les inscripcions del registre de la propietat, que permeten una recerca més ràpida de les transmissions de les finques. Altrament, en els llegats patrimonials d'hisendats podem localitzar referències interessants.

Com a mitjà de transport de persones i mercaderies les Juntes Provincials d'Agricultura, Indústria i Comerç en tenien competències. Al fons de la de Tarragona (dipositada a l'Arxiu Històric de Tarragona), s'hi troben un grapat d'expedients, com el de la pròrroga de subvenció del ferrocarril Lleida-Tarragona el 1876 (sign. 234) o dins del negociat general, que parla de les tarifes del 1856 del trajecte

Tarragona-Reus. Igualment una lectura acurada de les actes de la junta de govern aportaria dades importants. En la biblioteca auxiliar sobressurt un opuscle imprès editat a Cartagena el 1851 titulat *Camino de hierro de la provincia de Murcia. Proyecto de reglamento para la formación de una empresa de ferro-carril de Cartagena a Murcia*.

Avançant en el temps, la institució successora de la Junta Provincial, la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Tarragona, compta amb documents des del 1892 referits al transport per via fèrria (a l'AHT). Abunden les estadístiques, tarifes (1951-1961), projectes com el ferrocarril de Picamoixons a Tarragona (1956-1959), plec de correspondència sobre els trens (1921-1949), papers sobre el TIF (Transport Internacional per Ferrocarril) i de la Junta de Coordinació de Transports Terrestres i Marítics.

Una altra tipologia de fons, la fiscal, ens pot aportar nombroses dades. En el d'Hisenda de Tarragona (AHT) trobem caixes amb expedients del Servei d'Inspecció de Transports.

El món del treball té moltes possibilitats de recerca. Així, en el fons del Govern Civil de Tarragona (AHT), sèrie d'associacions, hi descobrim els reglaments i estatuts de diverses organitzacions, com els del Sindicat d'Obrers Ferroviaris de Barcelona (1916) i de la seva secció de Tarragona (1933-1935), el del Sindicat d'Indústria Ferroviària o la Societat Mútua de Ferroviaris de Material i Tracció de Tarragona Nord (1927-1934).

Ja en el període de la dictadura del general Franco disposem de dades de les delegacions provincials de la CNS-AISS (a l'AHT) que inclouen expedients disciplinaris, eleccions d'enllaços sindicals, convenis col·lectius, afiliacions a la Seguretat Social, actes, censos,

correspondència, etc. En el fons de la presó provincial de Tarragona (AHT) hom pot aprofundir en la repressió política sobre el moviment obrer ferroviari, en especial de la immediata postguerra, amb inhabilitacions, empresonaments, exili i fins i tot afusellats. Recordem que els sumaris dels judicis es conserven a Barcelona, a l'Arxiu de la Capitania General de la Regió Pirenaica (al passeig Colom) i és necessària una petició escrita abans d'anar-hi. A més, a Salamanca hi ha força documentació, tot i que mal catalogada.

En els fons municipals de les poblacions per on passaven els combois podrem consultar documents com correspondència, projectes, servituds de creuaments i camins, estacions, festes d'inauguracions, etc.

En els nostres arxius hi ha veritables tresors encara per conèixer. Tot i la importància del patrimoni industrial (màquines), hem de dedicar la nostra atenció també al documental.

NOTES

- (1) Per l'Estat espanyol vegeu, entre d'altres, Miguel Artola (ed.), *Los ferrocarriles en España, 1844-1943*, Madrid, 1978, 2v. Antonio Gómez Mendoza, *Ferrocarriles y cambio económico en España, 1855-1913*, Madrid, 1982. Gabriel Tortella, *Los orígenes del capitalismo en España. Banca, industria y ferrocarriles en el siglo XIX*, Madrid, 1973. I per Catalunya Pere Pascual Domènech, "Ferrocarrils i industrialització a Catalunya" a *Recerques* (Barcelona) núm. 17 (1985), pàgs. 43-72.

Un exemple de la vitalitat de la història local a les comarques meridionals la tenim a Josep Santesmases Ollé, "Projectes de ferrocarril frustrats: el transversal del Principat de Catalunya i el ferrocarril Tarragona-Cervera-Ponts" a *La Resclosa* (Vila-rodona) núm. 1 (1997), pàgs. 49-96, o les memòries de Miquel Serra Gras, *Estació del Nord, estació Reus-Avenida o "Estació Vella", records d'un cap d'estació*, Reus, 1999.

- (2) Renfe ha creat una fundació anomenada Fundación de los Ferrocarriles Españoles amb un centre de documentació a la capital del Regne (c/ Santa Isabel, 44, 28012 Madrid), que a la dècada dels anys vuitanta,

publicà diversos volums sobre documentació ferroviària i transports. També us remetem al treball de Francisco González Carcedo, "Fondos documentales sobre ferrocarriles" a les actes del primer *Congreso sobre archivos económicos de entidades privadas*. Madrid, 1982, pàgs. 127-132.

Josep M. T. Grau Pujol

NOTÍCIA D'UN FORMULARI NOTARIAL DEL PRIMER TERC DEL SEGLE XIX, PROCEDENT DE VILANOVA I LA GELTRÚ

Per a l'aprenentatge de l'ofici de notari un jove, amb coneixements d'escriptura i de la llengua llatina, es posava d'escrivent a casa d'un professional de la fe pública, per a iniciar-se en l'ofici. La teoria estava exposada en diversos manuals impresos de l'art de la notaria, i la pràctica s'exercia a través dels formularis, que venien a ser models de les escriptures més comunes.

Aquests formularis ja apareixen a l'època medieval, i continuen a les èpoques modernes i contemporània, solen ser manuscrits, i s'han estudiat especialment a Catalunya i al País Valencià. Aquesta tipologia de documents generalment s'ha conservat en els fons notariais. Pel que fa al Penedès, disposem del treball de Josep M. Duart Montoliu sobre un formulari notarial de Sitges dels segles XVI-XVII, utilitzat fins al mil vuit-cents.⁽¹⁾

L'objectiu d'aquesta breu nota és donar notícia de l'existència a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, conegut també com a Casa de l'Ardiaca (carrer Santa Llúcia, 1), d'un formulari notarial començat el 23 d'abril del 1816 per l'escrivent Francesc Llorens Roca. La seva mida és quart, té 482 folis,⁽²⁾ dels quals dinou són en blanc (fs. 451-470); l'idioma emprat és el català, i disposa d'un índex o rúbri-

ca d'escriptures (fs. 471-482); el seu estat de conservació és bo, la seva signatura topogràfica és la de Manuscrits A-17. Les poblacions esmentades són les de Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú.

El volum porta un ex-libris de Rossend Serra Pagès, que deu correspondre al propietari que donà el referit formulari, en aquest cas un reconegut folklorista barceloní (1863-1929).

En la transcripció dels actes una de les dates que s'esmenta és la de l'any 1759.

Atenent que coneixem el nom i cognom de l'escrivent, hem cercat pistes en diferents arxius, la primera a Vilanova i la Geltrú, on consta que en els anys 1708-1709 actuava el notari Joan Llorens Solà, natural de la ciutat de Lleida.⁽³⁾ De la seva activitat a la capital del Segrià només ha arribat fins a nosaltres un registre, concretament un *notale instrumentorum* dels anys 1669-1674.⁽⁴⁾ Avançant en el temps, a Vilafranca del Penedès, entre els anys 1752-1807, actua el notari Francesc Llorens Guasch.⁽⁵⁾

Deixem per als investigadors del Penedès la recerca més aprofundida d'aquest llinatge de notaris, que des de les terres de l'interior es desplaça cap a la costa mediterrània.

L'arxiu vilanoví guarda diversos formularis similars de diferents èpoques i procedència, el més antic dels quals data del 1568 i és de la cúria reial de Girona; en segueix un altre del 1673-5, de Joan Gassó, escrivent natural de la ciutat de Tarragona, i habitant a Vilanova de Cubelles, sota la disciplina del notari públic Francesc Reig. Del 1748 n'hi ha un altre del vilanoví Antoni Martí Cortés, escrivent del notari de Barcelona, Ramon Aliet. Finalment, un darrer de Bernat Penya, escrivent de Barcelona, del 1779.⁽⁶⁾

publicà diversos volums sobre documentació ferroviària i transports. També us remetem al treball de Francisco González Carcedo, "Fondos documentales sobre ferrocarriles" a les actes del primer *Congreso sobre archivos económicos de entidades privadas*. Madrid, 1982, pàgs. 127-132.

Josep M. T. Grau Pujol

NOTÍCIA D'UN FORMULARI NOTARIAL DEL PRIMER TERC DEL SEGLE XIX, PROCEDENT DE VILANOVA I LA GELTRÚ

Per a l'aprenentatge de l'ofici de notari un jove, amb coneixements d'escriptura i de la llengua llatina, es posava d'escrivent a casa d'un professional de la fe pública, per a iniciar-se en l'ofici. La teoria estava exposada en diversos manuals impresos de l'art de la notaria, i la pràctica s'exercia a través dels formularis, que venien a ser models de les escriptures més comunes.

Aquests formularis ja apareixen a l'època medieval, i continuen a les èpoques modernes i contemporània, solen ser manuscrits, i s'han estudiat especialment a Catalunya i al País Valencià. Aquesta tipologia de documents generalment s'ha conservat en els fons notariais. Pel que fa al Penedès, disposem del treball de Josep M. Duart Montoliu sobre un formulari notarial de Sitges dels segles XVI-XVII, utilitzat fins al mil vuit-cents.⁽¹⁾

L'objectiu d'aquesta breu nota és donar notícia de l'existència a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, conegut també com a Casa de l'Ardiaca (carrer Santa Llúcia, 1), d'un formulari notarial començat el 23 d'abril del 1816 per l'escrivent Francesc Llorens Roca. La seva mida és quart, té 482 folis,⁽²⁾ dels quals dinou són en blanc (fs. 451-470); l'idioma emprat és el català, i disposa d'un índex o rúbri-

ca d'escriptures (fs. 471-482); el seu estat de conservació és bo, la seva signatura topogràfica és la de Manuscrits A-17. Les poblacions esmentades són les de Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú.

El volum porta un ex-libris de Rossend Serra Pagès, que deu correspondre al propietari que donà el referit formulari, en aquest cas un reconegut folklorista barceloní (1863-1929).

En la transcripció dels actes una de les dates que s'esmenta és la de l'any 1759.

Atenent que coneixem el nom i cognom de l'escrivent, hem cercat pistes en diferents arxius, la primera a Vilanova i la Geltrú, on consta que en els anys 1708-1709 actuava el notari Joan Llorens Solà, natural de la ciutat de Lleida.⁽³⁾ De la seva activitat a la capital del Segrià només ha arribat fins a nosaltres un registre, concretament un *notale instrumentorum* dels anys 1669-1674.⁽⁴⁾ Avançant en el temps, a Vilafranca del Penedès, entre els anys 1752-1807, actua el notari Francesc Llorens Guasch.⁽⁵⁾

Deixem per als investigadors del Penedès la recerca més aprofundida d'aquest llinatge de notaris, que des de les terres de l'interior es desplaça cap a la costa mediterrània.

L'arxiu vilanoví guarda diversos formularis similars de diferents èpoques i procedència, el més antic dels quals data del 1568 i és de la cúria reial de Girona; en segueix un altre del 1673-5, de Joan Gassó, escrivent natural de la ciutat de Tarragona, i habitant a Vilanova de Cubelles, sota la disciplina del notari públic Francesc Reig. Del 1748 n'hi ha un altre del vilanoví Antoni Martí Cortés, escrivent del notari de Barcelona, Ramon Aliet. Finalment, un darrer de Bernat Penya, escrivent de Barcelona, del 1779.⁽⁶⁾

Esperem que en un futur es puguin inventariar tots els formularis del Principat a fi de facilitar-ne la seva investigació.

NOTES

- (1) "El formulari notarial de l'Arxiu històric de Sitges", publicat a *Miscel·lània Penedesenca*, 1989, pàgs. 317-334. Agraïxo la informació d'aquesta referència bibliogràfica al company Laureà Pagarolas.
- (2) La foliació és recent, en llapis.
- (3) Rafael MESTRES - Núria JORNET. *Catàleg dels protocols notarians de Vilanova i la Geltrú*. Barcelona 2001, pàg. 35.
- (4) Lluïsa CASES LOSCOS. *Catàleg dels protocols notarians de Lleida*. Barcelona 1983, pàg. 81.
- (5) Antoni JORDÀ FERNÁNDEZ. *Catàleg de l'arxiu notarial de Vilafranca del Penedès*. Barcelona 1983.
- (6) MESTRES-JORNET. *Op. cit.*

Josep M. T. Grau Pujol

SITGES EN UN FONS COMERCIAL DE REUS

Una vegada assolida la normalització arxivística del Penedès amb la creació d'infraestructures i dotació de personal qualificat, descripció de fons documentals, gestió de la documentació administrativa, etc.; una de les tasques a completar és la difusió, per una part, dels drets que tot ciutadà té respecte a l'accés a la informació, compatible amb el dret a la intimitat. En la vessant del patrimoni escrit penedesenc és evident que hi ha hagut molts avenços, però el camí a recórrer és encara llarg.

Manquen inventaris de fons de naturalesa privada, localització de documentació en arxius foranis (especialment en els de l'administració central) i la seva posterior reproducció. L'ús d'internet com a mitjà de difusió és encara limitat, fins ara només s'han creat webs d'arxius amb continguts sintètics (quadres de

classificació de fons, fitxa tècnica i alguna cosa més).

L'existència de l'Institut d'Estudis Penedesencs com a primera editora comarcal, que publica una revista periòdica, monografies temàtiques, jornades d'estudi i manté grups de treball, ofereix als arxivers una excel·lent plataforma de relació entre arxius i investigadors, tant a nivell institucional com personal.

En el cas dels arxius històrics, la inversió que fan les diferents administracions (autonòmica i local) ha de beneficiar a un segment cada vegada major de la població en allò que hom coneix com la democratització de la cultura. Si abans era una minoria la que cursava estudis superiors (els fills dels hisendats, metges, advocats, farmacèutics...), avui ha augmentat el nombre notablement. A més dels estudiants, un col·lectiu habitual en els arxius són els jubilats, que cerquen la seva genealogia, la història del seu poble, o altres temes.

Seguint en la línia encetada en la revista número 1 voldríem comentar l'existència de documentació històrica del Penedès i Garraf en centres foranis.

Novament l'arxiu que la custòdia és el Comarcal de Reus (ACR), en concret en el fons comercial Sunyer. Dins la secció de documentació patrimonial, hi trobem diversos papers de l'administració de la marmessoria de Magí Guguet de Sitges, del segle XVIII.

Magí Guguet (escrit també Guget) Tries era un prevere originari de Sitges, fill d'Esteve i Maria. En les seves darreres voluntats va crear un benefici perpetu sota la invocació de Sant Esteve i Sant Magí adscrit a l'altar major de l'església parroquial sitgetana. Un germà seu, Esteve, comerciant nascut a la mateixa vila, residia a Reus, on signava testament el 19 d'agost del 1772, quatre dies abans de la seva mort.

Esperem que en un futur es puguin inventariar tots els formularis del Principat a fi de facilitar-ne la seva investigació.

NOTES

- (1) "El formulari notarial de l'Arxiu històric de Sitges", publicat a *Miscel·lània Penedesenca*, 1989, pàgs. 317-334. Agraïxo la informació d'aquesta referència bibliogràfica al company Laureà Pagarolas.
- (2) La foliació és recent, en llapis.
- (3) Rafael MESTRES - Núria JORNET. *Catàleg dels protocols notarians de Vilanova i la Geltrú*. Barcelona 2001, pàg. 35.
- (4) Lluïsa CASES LOSCOS. *Catàleg dels protocols notarians de Lleida*. Barcelona 1983, pàg. 81.
- (5) Antoni JORDÀ FERNÁNDEZ. *Catàleg de l'arxiu notarial de Vilafranca del Penedès*. Barcelona 1983.
- (6) MESTRES-JORNET. *Op. cit.*

Josep M. T. Grau Pujol

SITGES EN UN FONS COMERCIAL DE REUS

Una vegada assolida la normalització arxivística del Penedès amb la creació d'infraestructures i dotació de personal qualificat, descripció de fons documentals, gestió de la documentació administrativa, etc.; una de les tasques a completar és la difusió, per una part, dels drets que tot ciutadà té respecte a l'accés a la informació, compatible amb el dret a la intimitat. En la vessant del patrimoni escrit penedesenc és evident que hi ha hagut molts avenços, però el camí a recórrer és encara llarg.

Manquen inventaris de fons de naturalesa privada, localització de documentació en arxius foranis (especialment en els de l'administració central) i la seva posterior reproducció. L'ús d'internet com a mitjà de difusió és encara limitat, fins ara només s'han creat webs d'arxius amb continguts sintètics (quadres de

classificació de fons, fitxa tècnica i alguna cosa més).

L'existència de l'Institut d'Estudis Penedesencs com a primera editora comarcal, que publica una revista periòdica, monografies temàtiques, jornades d'estudi i manté grups de treball, ofereix als arxivers una excel·lent plataforma de relació entre arxius i investigadors, tant a nivell institucional com personal.

En el cas dels arxius històrics, la inversió que fan les diferents administracions (autònoma i local) ha de beneficiar a un segment cada vegada major de la població en allò que hom coneix com la democratització de la cultura. Si abans era una minoria la que cursava estudis superiors (els fills dels hisendats, metges, advocats, farmacèutics...), avui ha augmentat el nombre notablement. A més dels estudiants, un col·lectiu habitual en els arxius són els jubilats, que cerquen la seva genealogia, la història del seu poble, o altres temes.

Seguint en la línia encetada en la revista número 1 voldríem comentar l'existència de documentació històrica del Penedès i Garraf en centres foranis.

Novament l'arxiu que la custòdia és el Comarcal de Reus (ACR), en concret en el fons comercial Sunyer. Dins la secció de documentació patrimonial, hi trobem diversos papers de l'administració de la marmessoria de Magí Guguet de Sitges, del segle XVIII.

Magí Guguet (escrit també Guget) Tries era un prevere originari de Sitges, fill d'Esteve i Maria. En les seves darreres voluntats va crear un benefici perpetu sota la invocació de Sant Esteve i Sant Magí adscrit a l'altar major de l'església parroquial sitgetana. Un germà seu, Esteve, comerciant nascut a la mateixa vila, residia a Reus, on signava testament el 19 d'agost del 1772, quatre dies abans de la seva mort.

SEGUNDO CONGRESO REGIONAL
de
ATENEOS Y ASOCIACIONES DE CULTURA

ATEO DE VILLANUEVA Y GELTRÚ

Habiéndole oabido a este Ateio la alta honra de organizar y celebrar en esta villa el Segundo Congreso Regional de Ateos y Asociaciones de Cultura para el próximo año de 1912, tengo el honor en nombre de esta Sociedad, de dirigirme a U. para rogarle se digne prestar su valiosa adhesión, y la de la *Comisión de Instrucción pública* a una obra que tanto ha de contribuir a la difusión de la cultura y perfeccionamiento moral y material en nuestra querida Cataluña; no dudando que, haciéndose eco de las nobles aspiraciones que persiguen los organizadores de actos como el que motiva la presente circular, coadyuvarán con su concurso a labor tan importante a fin de que sean más eficaces y de resultados fructíferos las tareas del Segundo Congreso; por lo cual esta Junta Directiva le anticipa las gracias más expresivas.

Villanueva y Geltrú, a 12 de Noviembre de 1911.
V. E. A. de la J. D.
El Presidente, FRANCISCO SUNE
El Secretario, ANTONIO ESCOFET.

Sr. *Donato Comtal de Bens*

NOTA: En tiempo oportuno serán publicados y remitidos a V. el Reglamento del Segundo Congreso y todos los datos relativos a su organización.

Excmo Señor

En cumplimiento de lo acordado por V. E. en sesión ordinaria del día 3 de Noviembre último, la Comisión de Instrucción pública que suscribe, ha estudiado detenidamente la solicitud del Ateio de Villanueva y Geltrú, dirigida al Ayuntamiento en suplica de que preste su adhesión y concurso al Segundo Congreso Regional de Ateos y Asociaciones de cultura y

Considerando que el Segundo Congreso Regional de Ateos y Asociaciones de cultura que se celebra en Villanueva y Geltrú, al igual que el primero que tuvo lugar en esta ciudad, en el mes de Abril último, ha de contribuir grandemente a la difusión de la cultura y a la vulgarización de conocimientos en toda la Región catalana y

Considerando que la Excmo Corporación municipal de Villanueva y Geltrú, con motivo del primer Con-

greso de Ateos y Asociaciones de cultura celebrado en esta ciudad concedió a la Sociedad "Centro de Lectura" una subvención de cincuenta pesetas;

La infrascrita Comisión de Instrucción pública tiene el honor de proponer al Consistorio se sirva acordar la subvención de cincuenta pesetas a la Sociedad Ateio de Villanueva y Geltrú, con motivo del Segundo Congreso Regional de Ateos y Asociaciones de cultura que próximamente celebrará.

No obstante V. E. acordará como siempre lo que estime mas procedente.

Reus 13 de Diciembre de 1911.

R. T. T. T.
Jose C. C.
Francell

APROBADO POR EL EXMO. AYUNTAMIENTO EN SESIÓN DE LA FECHA
REUS 12 DE Diciembre de 1911.
EL SECRETARIO

Jose C. C.

Entre els documents conservats, a banda de l'esmentat testament (sign. 46), hi ha una llibreta de caixa (en quart) de la marmessoria amb anotacions de les despeses originades: sufragis, misses de cap d'any, pagament d'aliments a Francesca Raventós (sign. 57), rebuts diversos (sign. 53) com els que reproduïm, una carta de Pere Sunyer Aulès del 1785 (sign. 52). El document més interessant és la *Llibreta dels interessos de mar a favor del difunt Dr. Magí Guquet, prevere, al cuidado de Pere Sunyer y Aulés, de Reus*, (sign. 47), data el 1778, que relaciona diferents patrons i barques de Sitges i Mataró.

Jaume Mercader-Miret

DE "DIETARI DIVERS". 2000

7 DE GENER. De la festa de Sant Ramon de Penyafort

El dia d'avui, festa de Sant Ramon de Penyafort, és un bon pretext per als fills de Vilafranca absents de la vila, de traslladar-nos-hi almenys en esperit. Alguns anys, però, he estat, si més no, en l'acte que se celebra a l'Auditori del Museu, cap al tard.

La primera vegada hi vaig assistir amb motiu d'haver de fer la presentació d'Emili M. Boix i Selva, un insigne advocat barceloní, el conferenciant d'aquell dia, de l'any 1976. El 1987, la meua presència la determinà el fet d'anar-hi a recollir el premi que em fou concedit pel llibre *Memòries d'un aprenent vilafranquí*. Dos anys més tard, el 1989, hi vaig ésser com a conferenciant en la solemnitat cultural de la festivitat. La darrera vegada fou l'any 1994, per haver-se'm atorgat un premi per l'obra literària *Un llibre de Vilafranca*, posteriorment publicat amb el títol *Vilafranca ben a prop*.

Avui, en el meu reducte barceloní, lamento, una vegada més, no ésser a Vilafranca, per a celebrar-hi la festa del nostre sant penedesenc, una lluminària de l'Església catòlica, apostòlica i romana, que no cal dir el que ens honora com a catalans i com a vilafranquins.

Al matí es deu haver celebrat la solemne missa a la basílica de Santa Maria, i després, a la capella dedicada al sant, davant el retaule en el qual es narren la seva vida i miracles, sorgit al ritme dels cisells i el martell en un punt culminant del meu treball, segurament s'hi han cantat els "goigs" que vaig escriure fa gairebé quaranta anys, als quals el bon amic Tomàs Berdier va posar la música adient, de la qual era un distingit mestre, no solament d'abast local.

26 DE MAIG. Encàrrec d'una conferència

Una carta rebuda de Vilafranca, de Joan Solé i Bordes, com a president de l'Institut d'Estudis Penedesencs, encarregant-me de pronunciar una conferència sobre "Els homes del segle XX al Penedès", m'ha causat una gran satisfacció, en un temps que no abunden pas gaire, sobretot les d'ordre espiritual.

Primerament, el goig ha estat el de constatar que a Vilafranca em tenen encara en compte, ja que la conferència ha d'ésser un dels actes principals de la cloenda de les XIII Jornades d'Estudis Penedesencs, a celebrar al saló de sessions de la Casa de la Vila, el dia 7 d'octubre vinent. Tinc, doncs, tot l'estiu per estudiar el tema proposat, la qual cosa, sens dubte, em distreurà beneficiósament de l'abassegador clima físic i moral que probablement ens espera.

La dificultat, però, serà d'haver-me de referir a personatges penedesencs i no sola-

Entre els documents conservats, a banda de l'esmentat testament (sign. 46), hi ha una llibreta de caixa (en quart) de la marmessoria amb anotacions de les despeses originades: sufragis, misses de cap d'any, pagament d'aliments a Francesca Raventós (sign. 57), rebuts diversos (sign. 53) com els que reproduïm, una carta de Pere Sunyer Aulés del 1785 (sign. 52). El document més interessant és la *Llibreta dels interessos de mar a favor del difunt Dr. Magí Guquet, prevere, al cuidado de Pere Sunyer y Aulés, de Reus*, (sign. 47), data del 1778, que relaciona diferents patrons i barques de Sitges i Mataró.

Jaume Mercader-Miret

DE "DIETARI DIVERS". 2000

7 DE GENER. De la festa de Sant Ramon de Penyafort

El dia d'avui, festa de Sant Ramon de Penyafort, és un bon pretext per als fills de Vilafranca absents de la vila, de traslladar-nos-hi almenys en esperit. Alguns anys, però, he estat, si més no, en l'acte que se celebra a l'Auditori del Museu, cap al tard.

La primera vegada hi vaig assistir amb motiu d'haver de fer la presentació d'Emili M. Boix i Selva, un insigne advocat barceloní, el conferenciant d'aquell dia, de l'any 1976. El 1987, la meua presència la determinà el fet d'anar-hi a recollir el premi que em fou concedit pel llibre *Memòries d'un aprenent vilafranquí*. Dos anys més tard, el 1989, hi vaig ésser com a conferenciant en la solemnitat cultural de la festivitat. La darrera vegada fou l'any 1994, per haver-se'm atorgat un premi per l'obra literària *Un llibre de Vilafranca*, posteriorment publicat amb el títol *Vilafranca ben a prop*.

Avui, en el meu reducte barceloní, lamento, una vegada més, no ésser a Vilafranca, per a celebrar-hi la festa del nostre sant penedesenc, una lluminària de l'Església catòlica, apostòlica i romana, que no cal dir el que ens honora com a catalans i com a vilafranquins.

Al matí es deu haver celebrat la solemne missa a la basílica de Santa Maria, i després, a la capella dedicada al sant, davant el retaule en el qual es narren la seva vida i miracles, sorgit al ritme dels cisells i el martell en un punt culminant del meu treball, segurament s'hi han cantat els "goigs" que vaig escriure fa gairebé quaranta anys, als quals el bon amic Tomàs Berdier va posar la música adient, de la qual era un distingit mestre, no solament d'abast local.

26 DE MAIG. Encàrrec d'una conferència

Una carta rebuda de Vilafranca, de Joan Solé i Bordes, com a president de l'Institut d'Estudis Penedesencs, encarregant-me de pronunciar una conferència sobre "Els homes del segle XX al Penedès", m'ha causat una gran satisfacció, en un temps que no abunden pas gaire, sobretot les d'ordre espiritual.

Primerament, el goig ha estat el de constatar que a Vilafranca em tenen encara en compte, ja que la conferència ha d'ésser un dels actes principals de la cloenda de les XIII Jornades d'Estudis Penedesencs, a celebrar al saló de sessions de la Casa de la Vila, el dia 7 d'octubre vinent. Tinc, doncs, tot l'estiu per estudiar el tema proposat, la qual cosa, sens dubte, em distreurà beneficiosament de l'abassegador clima físic i moral que probablement ens espera.

La dificultat, però, serà d'haver-me de referir a personatges penedesencs i no sola-

ment als estrictament vilafranquins, que són els per a mi més coneguts i familiars. Una solució fóra la d'esmentar només aquells amb els quals he tingut una relació personal i m'han influït més, però això no seria just i em podria fer caure en imperdonables oblits. Potser podria ser d'interès general remarcar els qui han transcendit més enllà de la demarcació comarcal, si més no per airejar el localisme, sobretot sense deixar de banda, naturalment, els qui amb el seu treball han donat caràcter a la vila, a les seves institucions i hi han infós la riquesa del seu esperit. Procuraré que hi flueixin les anècdotes personals, ja que, al cap i a la fi, bàsicament amb la vàlua de la seva obra, configuren la personalitat de cadascú.

8 D'OCTUBRE. Prop de vint-i-quatre hores a Vilafranca

Acabats d'arribar de Vilafranca, amb motiu d'haver-hi anat a pronunciar la conferència "Els homes del segle XX al Penedès". L'anada fou amb l'auto d'uns nebots, i la tornada en tren amb uns altres familiars del mateix grau.

Després de visitar unes cosines, vàrem fer cap a la Casa de la Vila per a l'acte de la cloenda de les XIIIenes Jornades d'Estudis Penedesencs, en el qual també es féu la presentació, de part del president de l'IEP, Joan Solé i Bordes, de l'edició facsímil de *Quaderns Il·lustrats Penedès*, publicats inicialment els anys 1934, 35 i 36. Després vaig llegir la conferència, per espai de gairebé una hora, i s'acabà la sessió amb un breu parlament de l'alcalde, senyor Joan Aguado, el qual glossà tot el que va ésser dit en l'acte, entre la mirada estàtica dels més il·lustres vilafranquins històrics que hi són retratats pels pintors Ricard Clausells i Josep Rovira.

Acabada la celebració, diguem-ne acadèmica, ja fora de la sala consistorial, vàrem beure unes copes de vi escumós, en companyia

d'amics i coneguts, i es repartiren entre els assistents exemplars de l'obra que s'havia presentat; un volum d'història vilafranquina realment valuós. A mi, l'Institut d'Estudis Penedesencs m'obsequià amb un plafó decoratiu de ceràmica, en el qual és representada la figura emblemàtica del Drac de Vilafranca, amb una dedicatòria del mateix Institut, obra del ceramista Castanys.

Vàrem sopar, convidats per Solé i Bordes, muller i filla, al restaurant L'Hereu. Reunits altra vegada amb els nebots, uns s'entornaren a Barcelona i els altres es quedaren amb nosaltres a l'Hotel Pere el Gran. Avui al matí, essent diumenge, hem assistit tots quatre a la missa d'onze, a l'església de Sant Francesc. Després hem visitat la cripta de l'església de Santa Maria, principalment per admirar-hi, una vegada més, l'obra escultòrica de Josep Llimona, desconeguda dels nostres nebots, i hem dinat, finalment, amb ells al Casino, gràcies a la seva generositat.

Aproximadament a mitja tarda, hem deixat la vila, tot gaudint, fins més o menys a l'entorn de Gelida, de la visió de les vinyes daurades pel sol tebi il·luminant esbiaixadament els ceps amb els pàmpols, en algun punt tendint a esgrogueir-se, però la majoria conservant encara una discreta verdor. En el cel, d'un blau profund, s'hi veien unes llargues i subtils pinzellades d'una blancor com de vori.

23 DE NOVEMBRE. D'un breu recorregut pel Penedès

No recordo haver vist mai les vinyes i alguns pobles del Penedès com els he vist avui, immersos en la llum menys típica de la nostra comarca, almenys durant el matí i migdia. La novetat ha estat que l'hem recorreguda des d'Ordal fins a Sant Martí Sarroca sota la pluja, unes estones bastant intensa, unes altres no

tant. Sota els núvols plumbis i enmig de l'aigua que queia del cel, aixoplugats, però, dins l'automòbil d'uns nebots, hem fet una volta d'unes cinc hores llargues, comptant-hi el temps del dinar, pel Penedès, amb la finalitat que ells coneguessin una mica aquella terra, tan ignota dels barcelonins. Els ceps de les vinyes, ja gairebé tots despullats dels pàmpols, restant-ne alguns pocs de color d'or vell i d'aram oxidat, els menys encara amb un toc feble de verd moribund.

Hem passat per Sant Pau d'Ordal i per Lavern, admirant fugaçment la massa arquitectònica d'algunes de les cases més remarcables de la pagesia, en certa forma senyoriholes, com la de cal Vendrell de la Codina i de ca l'Olivella, entre altres. Hem fet una brevíssima parada davant de l'antic priorat benedictí i romànic de Sant Sebastià dels Gorgs, el temps just d'admirar uns moments el portal d'entrada a l'església, amb el magnífic timpà escultòric. Ens hem aturat també uns minuts a Sant Cugat Sessgarriques, per tal de mostrar als nostres acompanyants un curt tram de la Via Augusta romana, existent, ben conservat, davant mateix del temple parroquial.

Ja a Vilafranca, hem recalat arran mateix del portal lateral de la basílica de Santa Maria, per a fer conèixer als nebots el grup escultòric de Josep Llimona. La cripta era tancada, i no hi havia ningú a l'església, ni a la sagristia, que ens la poguéssim obrir. En tota l'església no hi havia ningú més que el músic que feia sonar l'orgue, probablement assajant, ignorant fins i tot de la nostra presència. Una ràpida visita al temple, sense descomptar, naturalment, uns moments de contemplació de la meua obra, en forma de retaule, dedicada a la santedat de Ramon de Penyafor, ha estat el final de l'estada a Vilafranca.

Arribats a Sant Martí Sarroca, ens hem entaulat al restaurant Ca l'Agustí, que la Maria

i jo ja coneixíem de molt temps ençà, apreciàvem l'excel·lència de la seva cuina i sobretot la panoràmica observable del menjador estant, amb el Montserrat al fons d'una pròdiga extensió de vinyes cobrint les lleus ondulations del territori, un punt de vista molt característic de les gràcies paisatgístiques del Penedès.

L'espessor nebulosa i la pluja, encara presents, no deixaven veure ni a mitja distància gairebé res, dins la llum tèrbola que ens envoltava. Acordats els plats que hem considerat més idonis per a constituir el dinar, ens els han anat servint amb tota eficiència, mentre el cel s'aclaria amb força celeritat, escombrat pel vent que ha fet acte de presència sobtadament, la llum del sol s'ha anat estenent sobre la terra i ha aparegut el Montserrat en tota la seva extensió, plenament il·luminat, veient-s'hi ben clars els relleus dels turons, com si fossin a tocar. En molt poca estona el cel s'ha vist clar i llis, i totes les formes del paisatge s'han presentat pulcrament nítides, contornejades amb absoluta precisió i amb total diafanitat.

Acabat l'àpat, que ha respost perfectament a l'esperança que hi havíem posat, després de la corresponent sobretaula hem pujat els pocs metres que ens separaven de l'església romànica —un bellíssim exemplar— i del castell modernament reconstruït, havent estat, el primigeni, de Mir Geribert, l'efímer i mític cabdill del Penedès en temps de la Reconquesta pels comtes de Barcelona.

De retorn, nou pas per Vilafranca, sense deturar-nos-hi, arribant-nos al cim d'Olèrdola. La panoràmica d'allí estant sobre la terra penedesenca, l'assaborir-la, ha completat la visió paisatgística esclatant de llum que des de l'hora de dinar ha dominat. Després hem prosseguit el camí de casa, passant per Canyelles i Sant Pere de Ribes i per la relativament nova autopista del Garraf.

5 DE DESEMBRE. Una possible exposició d'obres meves a Vilafranca

Fa gairebé un mes que em telefonà, de Vilafranca, l'amic Eloi Miralles, com a membre de la secció de cultura de Caixa Penedès, labor que compagina amb la professió d'apotecari, per a comunicar-me que l'entitat vol fer una exposició d'obres meves al seu Fòrum Berge Balaguer, els dies de la Festa Major de l'any que ve. En preguntar-me si ho acceptava, la meva resposta va ésser naturalment afirmativa, ja que ho vaig considerar una distinció que se'm feia, de la qual no em podia escapolir.

Segurament, serà una exposició antològica, composta d'obres de propietat d'algunes famílies vilafranques i d'altres encara en el meu poder.

28 DE DESEMBRE. Recorregut pel Garraf i el Penedès

Avui ha estat el dia destinat a l'anada a Vilanova i la Geltrú, per tal de visitar l'exposició de pintures de Josep Francesc Ràfols. Una vegada més, i ja són moltes, ens hem confiat a la sol·licitud d'un dels més dilectes nebots, el qual ens hi ha dut amb el seu automòbil.

El camí realitzat, amb el seu contingut, ha estat el següent: sortida a mig matí, pas per l'Ordal i, ja prop de Vilafranca, hem emprès la carretera que passant per Sant Pere Molanta i les proximitats d'Olivella ens ha conduït a Sant Pere de Ribes, i d'allí a Vilanova.

Hem visitat l'exposició al Museu Biblioteca Víctor Balaguer, una mostra realment significativa del talent i la sensibilitat de J. F. Ràfols, en aquest cas en la seva vessant pictòrica i del seu noucentisme. El zelador de l'exposició ens ha tingut tota mena d'atencions, sobretot en

fer-li saber l'amistat amb Francesc X. Puig Rovira i la meva contribució literària al magnífic llibre-catàleg que s'ha editat per a l'exposició.

De tornada de Vilanova, en direcció a Vilafranca, hem pujat al restaurant Masia Segarrulls, on hem dinat esplèndidament. Després, encara, hem ascendit al recinte arqueològic d'Olèrdola, on, amb el dossier de la muralla ibèrica, romana i medieval, hem contemplat una estona la terra penedesenca de l'entorn de Vilafranca, estesa fins a la serra de la Llacuna i el Montserrat. Com que el sostre de la nuvolada era molt alt i la llum del sol s'hi filtrava tènueament, la visió era claríssima, encara que sense esplendorositat, fent de tota manera que cada element del paisatge i cada detall mostressin el seu color peculiar, dominant-hi, almenys en aquells moments, l'ocre lleument lilós de la terra de les vinyes, ja sense ni un pàmpol en els ceps ennegrits; la blancor, en algun punt com d'os polit, dels pobles de la comarca i de les cases rurals disseminades entre claps dispersos de masses arbòries. Al fons de tot, la blavor etèria de les muntanyes llunyanes que encerclen harmoniosament el Penedès.

DE "DIETARI DIVERS". 2001

7 de gener. Recordant Josep Cañas i Anna Maria de Saavedra

Abans d'ahir morí l'escultor Josep Cañas i aproximadament vint-i-quatre hores després la poetessa i hel·lenista Anna Maria de Saavedra, tant ell com ella de 95 anys d'edat, amb la qual cosa el Penedès acaba de perdre dues personalitats venerables pel temps viscut i insignes per la dedicació constant a unes tasques tan ennoblidores com les seves. Cañas era del poble de Banyeres i Saavedra de Vilafran-

ca, i es dona el cas que en la conferència pronunciada a la nostra vila per mi mateix avui fa exactament tres mesos, sobre els personatges de les arts i les lletres penedesenques, vaig tenir el goig d'esmentar-los entre els setanta-un del segle XX als quals em vaig referir.

Amb Josep Cañas no recordo haver-hi parlat mai, però sempre l'he comptat entre les meves admiracions, sobretot com a escultor dels castellers, d'uns cap d'asteques de gran interès ètnic, a més de l'artístic, i d'un magnífic retrat de cos enter de Joaquim Mir, fet en la seva llunyaníssima i florida joventut.

Amb Anna Maria de Saavedra, fa poc més de vint-i-cinc anys hi vàreig tenir una mitjanament fugaç relació, propiciada per uns encàrrecs d'obres en relleu d'aram que em féu conjuntament amb el seu amic Ramon Borràs i Prim, els quals em visitaren algunes vegades plegats a casa meva. Recordo primordialment l'exquisida gentilesa en el tracte amb ella i l'erudició d'ell, en el curs de les dilatades converses que vàrem sostenir, sempre d'aguda amenitat de part de tots dos.

Entre Cañas i Saavedra observo una certa identitat com a penedesencs, molt representativa de la idiosincràsia de la nostra comarca: Cañas, fill de la pagesia més arrelada a la terra, i Saavedra d'una casa senyorívola de la vila. El pare d'Anna Maria era un andalús distingit en la seva societat, del qual, sense posseir cap títol nobiliari, el seu aire personal, així com el seu capteniment denotaven una notòria noblesa innata, contemplada per la seva extensa obra poètica de la major elevació i dignitat. Vingut de jove a Vilafranca es casà amb una filla de cal Macià, una casa del gòtic tardà situada al bell mig de la vila històrica, on sempre més visqué la família, llevat de les llargues temporades que passaven en un pis de l'Eixample barceloní, molt proper al passeig de Gràcia.

Josep Cañas fou l'home modest avesat a trepitjar els terrossos de les vinyes i respirar la pols de les eres, que hagué de lluitar aferrissadament per arribar a ser algú entre els artistes catalans, un esforç improbe que a la llarga va veure compensat imposant les seves obres escultòriques, algunes de gran volada, com el monument "Als Castellers" —un esvelt "pilar de cinc" de pedra— a la plaça de Jaume I, de Vilafranca.

Anna Maria de Saavedra visqué sempre estretament familiaritzada amb els llibres i els seus poemes, amb les publicacions literàries vilafranquines de la seva joventut, amb la Universitat de Barcelona i amb la Fundació Bernat Metge, per la qual traduí del grec clàssic alguna obra notable.

Un home i una dona, doncs, representatius d'unes característiques espirituals del Penedès, de la ruralia i de la vila urbana, de les arts i de les lletres, en perfecte equilibri en les balances de la cultura catalana més genuïna. Si a ella ara la veig idealment passejant pel passeig de Gràcia, quan era habitual el fet de deixar-s'hi veure, amb l'elegant actitud pròpia de les fèmïnes selectes dels primers anys trenta, ell se'm representa deambulant pels vells carrers de la ciutat, amb la inseparable pipa als llavis fumejant plàcidament.

20 de febrer. En els cent anys de Pere Bohigas

Avui fa exactament cent anys que nasqué, en una casa del carrer de les Senalles, de Vilafranca, Pere Bohigas i Balaguer. Absent de la vila la major part de la centúria, espiritualment sempre hi ha estat, no deixant mai de tenir-la present, col·laborant en la premsa vilafranquina, sobretot en la joventut, i quan la seva sapiència s'ha fet imprescindible en una o altra celebració cultural, pronunciant doctes conferències, formant part de jurats literaris i

al mateix temps cultivant l'amistat amb molts dels seus convilatans més ben cultivats i dilectes.

Com ja he escrit en molts papers, els darrers anys cinquanta i les dècades dels seixanta i setanta propassats, ens vàiem amb certa freqüència, aplegats sovint per Manuel Benach, junt amb altres vilafranquins trasplantats a Barcelona com jo mateix, al voltant d'una taula a l'hora del cafè nocturn, en nombrosos dinars i sopars a la mateixa ciutat, en el decurs d'inoblidables excursions per alguns indrets de Catalunya, i en dues ocasions per terres d'Aragó i de València.

En aquelles memorables trobades, tant si érem quatre o cinc, com vuit o deu, Bohigas era el més escoltat, justament per ésser el qui tenia més coses a dir. Gràcies a la seva extensa erudició, sobretot literària, i a l'amenitat i contundència amb les que llavors s'expressava, era qui generalment duia la batuta de la conversa, notòriament en les dilatades sobretaules. Els temes gairebé sempre eren referits a les lletres, amb al·lusions sovintejades al seu familiar Àusias March, a la història del llibre, a l'Escola de Bibliotecàries que havia dirigit, a la gastronomia mediterrània, a la mitologia grega o a les arts noucentistes, etc., etc., i les seves paraules eren sempre espurnejants d'entusiasme i d'oberta cordialitat.

L'amic Bohigas acaba d'assolir el cim envejable d'un segle complet, plenament esmerçat. A part d'algunes de les habituals xacres en tota persona d'edat provecta, aquests darrers temps els ha viscuts lúcid i il·lusionat, esperant arribar a l'excel·lent fita d'avui com una més, però aquesta de més relleu, en el costerut i treballat camí de la vida. Potser no caldria escriure que desitjo que encara sigui ben lluny el fet d'acabar-se'n les vastes perspectives.

1 de juliol. En vistes a l'exposició a Vilafranca

Des del dia 17 de maig passat, que la Caixa Penedès em va comunicar oficialment que volen fer una exposició de les meves obres —els habituals relleus en planxa d'aram— he tingut una breu relació epistolar amb Joan Solé i Bordes, i amb Ramon Nadal telefònica.

Vaig escriure una carta a Solé i Bordes manifestant-li el desig que fos ell qui escrivís el text de presentació dels treballs i de mi mateix, en els papers que la Caixa té el projecte d'editar, profusament il·lustrats amb fotografies d'algunes obres. Em contestà complagut de l'encàrrec, del qual, a més, diu que se'n sent honorat.

Amb Ramon Nadal, comissari de l'exposició, hi he parlat algunes vegades per telèfon, per tal de perfilar alguns detalls referents a les obres que posseeixen algunes famílies vilafranquines, per si les volen prestar per a ser exposades. M'ha semblat molt ben predisposat a dur a terme l'encàrrec que li ha fet la Caixa, estant segur que s'hi lluirà.

Ja he seleccionat vint-i-tres obres d'entre les que encara tinc en el meu estudi, les que crec més adients, tant per l'estil de cadascuna com per harmonitzar amb les vint o vint-i-cinc que hi aportaran unes entitats i bastants particulars de la vila. Si tot va com ha d'anar, jo crec que el conjunt de les obres donarà una idea força exacta de la meva evolució artística. De tota manera, llevat d'una peça de l'any 1951, la més antiga que s'exhibirà, les restants són dels anys seixanta fins a mitjans dels noranta, que fou quan vaig apagar el foc del forn.

Per tant, doncs, l'exposició potser no serà rigorosament antològica, però sí el suficientment expressiva del meu ofici.

25 d'agost. Per fi, l'exposició a la Caixa Penedès

Escric l'endemà de la inauguració, ja a Barcelona.

A quarts de vuit del vespre d'ahir, dia 24, es féu l'acte d'obertura al públic de l'exposició. El cap de serveis culturals de la Fundació Caixa Penedès, Josep Joan Llorens, actuà de mestre de cerimònies, principalment en fer la presentació dels qui varem ocupar la presidència. En primer lloc llegí unes paraules erudites i encomiàstiques, referents a les obres que teníem a la vista, a la meua trajectòria artística i també literària, Joan Solé i Bordes, distingit escriptor, actualment president de l'Institut d'Estudis Penedesencs. Després vaig dir quatre paraules en referència al meu ofici i a la seva antiguitat, i per donar les gràcies a la Caixa Penedès per l'honor que em fan exposant una selecció dels meus treballs dels darrers cinquanta anys. Tot seguit prengué la paraula Marcel Esteve, regidor de Cultura de l'Ajuntament, aquests dies passats i ahir alcalde accidental de la vila, per absència del qui ho és en efecte, Joan Aguado. Finalment, llegí uns folis Josep Parera, president de la Caixa Penedès, el qual, primorós com habitualment és en els seus parlaments, es manifestà amb continguda i equilibrada eloqüència i sensibilitat agudament incisiva.

A l'hora del vi escumós i de la dolçor i la salabor d'unes pastes exquisidament elaborades i, naturalment, de la conversa amb els vilafranquins que em feien costat, mig seriosament mig en broma, vaig dir que aquella exposició era anticipadament la que potser m'hauria dedicat Vilafranca mig any o un any després d'haver-me mort, en el cas que mereixés l'homenatge. O sigui, que la mostra inaugurada ahir es pot considerar pòstuma, però en presència viva de l'autor. No caldria dir que m'estimo més haver-hi estat en cos i ànima, per així compartir la satisfacció amb els meus estimats vilafranquins, els de la Caixa Penedès

principalment, tot agraint-los la generositat i la comprensió tothora manifestades.

23 de setembre. En record de Lluís Maria Güell

A d'altres doloroses circumstàncies d'aquests darrers temps, avui hi hem de sumar la produïda per la mort, ahir mateix, de l'amic Lluís Maria Güell i Cortina, un dels poquíssims grans amics autèntics. En el llibre *Galeria de retrats amb un autoretrat* li dedico tot un capítol, en el qual consta, molt comprimit, el més sobresortint de la seva distingida personalitat. Per tant, no puc afegir res més d'essencial, llevat d'unes breus referències a la seva obra pictòrica i al seu pas, durant vint anys, per la direcció de l'Escola Massana.

Amb la seva mort ha deixat d'existir el darrer pintor format, en bona part directament, per Joaquim Mir, de qui amb més fidelitat seguí els intuïtius ensenyaments, dotant posteriorment les seves pintures d'un caire espiritual i refinat, d'un estil paisatgístic molt personal, destacant-s'hi l'elegància de la forma i el color amb el qual pintava els celatges, preferentment del Penedès, unes qualitats fins ara insuperades pels pintors de la seva generació. Ens trobem, doncs, en aquest cas, que amb la mort d'en Güell es clou un capítol molt insigne de l'impressionisme en la història de la pintura catalana.

Com a director de l'Escola Massana, la seva actuació es mogué en dos sentits. Per una banda, impulsà el seu creixement interior, fent que els seus valors s'expandissin enllà de les fronteres terrestres i marítimes. Per una altra, i aquesta ja és més discutible, amb l'afany renovador que el caracteritzava, introduí a l'Escola uns ensenyaments aliens als postulats fonamentals, els del cultiu i perpetuació dels antics oficis d'art, que eren la raó de ser de la seva existència. Sense abandonar-ne l'ensenyament

ment, a la llarga han passat a segon terme, en bona part també a causa dels nous corrents estètics, més utilitaris.

Ara podria fer esment, si més no de la seva condició humana, del seu capteniment envers els del seu voltant, discret i comprensiu, i de l'esperit senyorívol que impregnava tota la seva persona. De mi puc dir que en vàreig rebre tota mena d'atencions, fent que en el moment oportú m'inclogués en el professorat, la qual cosa mai no li ho agrairé prou.

Quan en un o altre acte relacionat més o menys amb l'Escola, un sopar d'homenatge a algú o commemoratiu d'algun esdeveniment per exemple, ell havia de parlar davant de la concurrència, feia que fos jo qui el substituís amb el meu discurs, tanta era la confiança que em tenia. Bastants vegades també, sempre en nom seu, vaig formar part d'un o altre jurat en concursos d'obres d'art, tant a Barcelona mateix com a diversos llocs del país.

Quantes vegades vaig haver d'explicar, en conferències públiques en distints indrets, sempre en substitució seva, la història de l'Escola Massana i el que es proposava amb la seva pedagogia! Tot plegat són preferències personals que no s'obliden, sobretot per l'honor que em feia comptant amb mi. Un cop ell jubilat, i uns anys després jo mateix, ens hem anat tractant bastant ocasionalment en esdeveniments de la vida artística ciutadana, i molt sovint en el seu propi domicili de la dreta de l'Eixample, a l'escalf d'extenses, denses i amenes converses, sempre profitoses per a mi.

Ara, tot això s'ha acabat. La seva labor pictòrica, més tard o més d'hora, serà plenament avaluada, com es mereix, pesi a qui pesi. El seu treball directiu a l'Escola Massana serà discutit, però finalment prevaldrà l'aspecte positiu, fins es pot dir transcendent. Restarà molt significativament del seu pas per aquest món

el seu vilafranquisme tothora militant, des de quan feia costat a mossèn Manuel Trens en la recerca per les cases de la comarca penedesenca, d'obres d'art antic per a nodrir la memorable I Exposició d'Art del Penedès, l'any 1926. Contribuí força, al cap de tres o quatre anys, al contingut de la revista vilafranquina avant-guardista *hèlix*, i més tard influïnt notòriament en la creació i creixença del Museu de Vilafranca i del del Vi, atent a la vila fins que no pogué més, enyorant-la sempre.

No ha oblidat mai, ni un sol instant, Vilafranca, on nasqué l'any 1909, disposat en tot moment a treballar per la cultura artística de "la senyora vila", sempre amb la major eficàcia i amb el bon gust que el particularitzava.

DE "DIETARI DIVERS". 2002

21 de setembre. Castellans a la Sagrada Família

El dia 7 de juliol d'aquest any, la sorpresa de trobar-nos impensadament amb una ballada de sardanes al passeig de Sant Joan em va fer escriure la impressió rebuda, per inhabitual. Avui m'ha ocorregut un fet semblant, més o menys del mateix caire. He anat, tot passejant, a veure l'estat actual de les obres de construcció del temple de la Sagrada Família, el que faig de tant en tant, però espaiadament.

En ésser davant de la façana del Naixement, hi he vist una vertadera multitud de castellers, més de quaranta colles provinents d'arreu de Catalunya, que es disposaven a fer, amb les seves torres i castells humans, un homenatge a Gaudí, un acte més de molts que aquest any es dediquen a la memòria de l'arquitecte. En certa forma ha estat també com un preàmbul de la imminent festa major barcelonina de la Mare de Déu de la Mercè, que culminarà el dia 24.

Que hagi pensat en el dia de sant Fèlix a Vilafranca és natural. De tota manera, la llum de tarda i el clima ja força tardoral no eren els més idonis per evocar la nostra plaça de la Vila el 30 d'agost a ple migdia i a les primeres hores següents. A més, l'espai de davant la façana de Gaudí és desproporcionadíssim en relació amb els castells vius, per alts i robustos que els facin: sempre hi van balders.

Una de les moltes gràcies dels castells aixecats en les places on varen néixer i créixer l'afecció i la tradició —Valls, Tarragona, Vilafranca, el Vendrell, etc.— és que aquestes són molt discretes i mesurades quant al seu àmbit, i els edificis que les configuren són en molts casos de la mateixa alçària, o poc més alts que els mateixos castells. Hi ha generalment una perfecta harmonia entre l'espai, l'arquitectura que l'enquadra, la gentada que hi dona vida, que mai es pot considerar immensa, però prou vasta, intensa i enfervorida perquè l'actuació de les colles castelleres tinguin l'escalf suficient per a fer els prodigis que fan, de vegades molt considerables, de vegades menys.

Aquí i avui, davant d'una façana lateral de la Sagrada Família i al peu de les gegantesques quatre torres que hi fan dossier, les construccions de carn i de sang dels castellers, el que han fet ha estat, vist en perspectiva, una miniatura del que estem habituats a veure a la plaça de la Vila vilafranquina. Arran de terra, però, i entre els protagonistes, alguns moments m'he sentit immers en la càlida emoció febrilsa d'entusiasme de les gestes castelleres. No és el mateix, ni de bon tros, contemplar-ho en el veïnatge immediat de les vinyes, quan els raïms ja són madurs, que veure-ho enmig de l'agitació de la ciutat saturada dels somriures embadalits dels turistes japonesos.

8 d'octubre. L'últim viatge d'Eudald Serra

Acaba de morir, als 91 anys d'edat, l'escultor Eudald Serra. Si el faig aparèixer en aquests fulls, no és solament per a remarcar la seva vàlua com a artista de la forma, que és molta i molt consolidada en la història moderna de l'art català, sinó també en consideració d'unes altres facetes de la seva personalitat.

Ens vàrem conèixer personalment quan entrà de professor de l'escultura a l'Escola Massana, els primers anys seixanta, gairebé al mateix temps que jo. Sense abandonar totalment la seva labor escultòrica —de filiació postnoucentista, passada pel filtre avantguardista del París dels primers anys trenta— es trobava llavors força enfeinat viatjant, a la recerca d'obres destinades a nodrir el Museu Etnològic de Barcelona, en aquell temps en formació, acompanyat del nostre comú amic August Panyella. Aquest, que fou qui dotà el novell Museu de vida i d'estil, viatjava freqüentment per països remots, per tal d'adquirir el que fos d'interès per als coneixements de diverses ètnies, amb el seu certer cop d'ull per la història i per l'art.

Paral·lelament a la tasca de Panyella, Eudald Serra modelava *in situ*, amb fang, els caps humans més característics de l'espai geogràfic en el qual es trobava, de l'Àfrica o d'un qualsevol país asiàtic, per exemple del Japó o de les muntanyes andines, gràcies al qual es poden estudiar, al Museu Etnològic, els trets fisonòmics dels components humans de primitives i remotes civilitzacions, a la vegada que admirar-hi les facultats psicològiques i d'observació, a més de les simplement escultòriques, del nostre amic.

En aquell temps al qual em refereixo, Eudald Serra es caracteritzava també per la mobilitat de la seva entera persona; era allò que se'n diu un belluguet, un argentviu. Sovint

passava bastants dies sense posar els peus a l'Escola, a causa d'uns treballs que el reclamaven en alguna tribu amaçònica, o en un o altre indret del Marroc més profund, que per a ell era gairebé com no moure's de casa. Quan en tornava i ens trobàvem en algun passadís de l'Escola, invariablement l'aturava per a preguntar-li si anava o venia, interrompent un instant les seves passes adelerades i àgils. La resposta era sempre aproximadament la mateixa, amb les naturals variants, és clar: "ahir vaig arribar de Dakar i demà passat me n'he d'anar a Turquia", per exemple.

D'ascendència vilafranquina, passà la joventesa a la nostra vila, exactament al carrer dels Ferrers. Manuel Benach, en el seu llibre *Els vilafranquins del segle XX*, publicat el 1978, el considera mig fill de Vilafranca (significativament el seu segon cognom era Güell) i esmenta encomiàsticament les seves obres existents a la vila.

L'amic Eudald Serra ahir va emprendre el seu últim viatge, el definitiu, i és per això que li dic "adéu!" des d'aquestes quartilles.

26 d'octubre. Correspondència amb Joan Solé i Bordes

Una carta del meu estimat Joan Solé i Bordes, de Vilafranca, ha estat per a mi un oportú refrigeri, en aquests anys, almenys fins ara, caracteritzat per la grisor, per la insignificança, insípid i anodí, i en alguns punts fins dolorós.

Des dels dies de l'honor que em féu la Caixa Penedès exposant les meves obres, a l'agost-setembre de l'any passat, no he estat a Vilafranca; un llarg període sols comparable amb el temps de la Guerra Civil, que en vaig ser absent.

La carta de Solé i Bordes no sols m'ha complagut per l'agradabilitat de sempre, sinó, i principalment, pel contingut dels dos paràgrafs que reproduïxo: "Aquesta nova publicació (es refereix a la revista *Del Penedès*, editada per IEP) es planteja amb un caire especialment seriós i amb la voluntat d'acollir treballs de divulgació cultural. Per això em permeto aquestes línies en la perspectiva de demanar-vos que remeneu el calaix, que em suposo que teniu ple de papers i textos inèdits, alguns dels quals —preferiblement del Penedès, i que no de forma exclusiva— es podria acollir a aquestes noves pàgines, amb l'extensió que us sigui més plaent i, si voleu, amb la periodicitat trimestral que tindrà la publicació, si Déu vol.

"La vostra signatura seria un veritable honor per a les pàgines de la revista *Del Penedès*, però potser us cal primer veure-la i valorar-ne les seves característiques. Però encara gosaria anar més enllà; ara estem fent previsió del capítol de llibres a publicar de cara a l'any vinent. L'Institut d'Estudis Penedesencs no ha publicat mai cap llibre vostre, potser ja seria hora; a mi em faria molta il·lusió".

En la meva contestació li faig constar que "de la Vilafranca estricta, llargament i unitàriament com per a formar un llibre, no tinc res escrit. Gairebé tot ja ho vaig abocar a *Vilafranca ben a prop*, a *Memòries d'un aprenent vilafranquí* i en bona part de *Galeria de retrats amb un autoretrat*.

"En els 12 llibres inèdits, de temes diversos, una còpia dels quals és a l'Arxiu Bibliogràfic Pere Regull, molt sovint hi menciono la vila i diversos fets i pensaments que més o menys s'hi relacionen. No són unes obres escrites exclusivament sobre Vilafranca, però sí una visió de l'entorn humà d'un vilafranquí transplantat a Barcelona.

"Ara, una altra cosa és 'Dietari divers', començat a ser escrit al març de 1996, pros-

seguit fins ara mateix. Aquests papers, tant podrien ser editats en conjunt, després, naturalment, de la convenient esporgada, o seleccionant els apartats referits a Vilafranca, ja sigui en forma de llibre o publicats periòdicament, de mica en mica, a *Del Penedès*.”

Ara estic a l'expectativa del que em respongui, i, depenent de l'amic Joan Solé i Bordes com depèn, espero que em sigui favorable, i així almenys tindrè un poderós motiu per ésser més present a Vilafranca, no tan sols platònicament com en els darrers mesos, sinó amb les obres.

Froilán Franco

SANTIAGO RUSIÑOL A L'ATENEU BARCELONÈS (1918)

No és just que, passada la incertesa entre dictadura i democràcia, no hi hagi cap veu ni de polítics ni d'intel·lectuals que reivindicuen la memòria dels nacionalistes i els republicans que varen lluitar per Catalunya i la República abans de l'any 1936 i que després el van pagar amb la seva pròpia vida. És el cas d'un català nacionalista i republicà, tarragoní, molt ben relacionat amb el mecenes sitgetà Santiago Rusiñol, el Macià Mallol i Bosch, un altre mecenes català —agent de duanes i navilier a Tarragona—, mort l'any 1960. Fa viatges a través de l'Atlàntic amb dogues de roure per als boters de la Costa Daurada i, per tant, per als inoblidables boters de la nostra vila de Sitges.

De molt jove va ser envoltat pel catalanisme d'en Valenti Almirall. Convençut de la defecció de les corporacions locals i provincials en l'ajut de la llengua i la cultura catalanes a partir de la Dictadura, va empènyer la població catalana a suplir aquell ajut soviat amb la iniciativa privada. Aquest fet nacionalista en defensa de la llengua catalana el va posar en contacte amb l'Associació Protectora

d'Ensenyança Catalana (APEC), àlies La Protectora, amb delegacions a Barcelona, Lleida, Tarragona i Sitges, fundada l'any 1899. Va ser nomenat, el dia 17 de febrer del 1918, vocal de l'APEC “per la seva estimació de l'entitat cultural catalana”.

Va posar tant d'interès per la creació d'escoles catalanes arreu de Catalunya que el dia 22 de desembre del 1918 era nomenat president d'honor de l'APEC per la seva contribució a l'expansió de la llengua catalana. Tres fets l'acrediten: a) en Macià Mallol i Bosch figura com el primer que redactava tots els documents en català, la qual cosa no tenia precedents des de feia segles. Els seus textos eren revisats personalment per en Pompeu Fabra. Aquest detall tan singular i el fet d'ésser president honorari de l'APEC així com president de l'Ateneu Barcelonès; b) en Santiago Rusiñol va decidir que, des de l'Ateneu, en Macià Mallol atengués la seva escriptura de l'obra de teatre *Els savis de Vilatrista*; c) va ser nomenat president de l'Orfeó Tarragoní, on va mostrar tant d'esforç per la cultura catalana que fins i tot figuraria entre els que reclamaven un Estatut d'Autonomia per a Catalunya (1918-1919).

L'any 1918 va ser per a en Macià Mallol i Bosch —entre Tarragona i Barcelona— un excel·lent any de maduresa, bo i establint amb el seu amic Josep Bonet la construcció de dos vaixells bessons amb dos noms del paisatge català: el Montsant i el Montseny, sota la direcció tècnica d'en Mateu Abelló. Però la seva activitat comercial va durar només fins a aquest any. I, a més de la seva dedicació a l'APEC, per als amics La Protectora, s'inicia en la vida política. És nomenat tresorer de la societat Amics de França, de la qual era president en Pere Lloret.

L'any 1920 s'inicia en l'activitat financera a la Banca Comercial de Tarragona així com a la Farinera dedicada a moldre gra i al comerç de farines. I, fervent defensor de les Junes de Comerç, es manifesta per una Escola de Comerç a Tarragona. Serà l'any 1923, any

seguit fins ara mateix. Aquests papers, tant podrien ser editats en conjunt, després, naturalment, de la convenient esporgada, o seleccionant els apartats referits a Vilafranca, ja sigui en forma de llibre o publicats periòdicament, de mica en mica, a *Del Penedès*.”

Ara estic a l'expectativa del que em respongui, i, depenent de l'amic Joan Solé i Bordes com depèn, espero que em sigui favorable, i així almenys tindrè un poderós motiu per ésser més present a Vilafranca, no tan sols platònicament com en els darrers mesos, sinó amb les obres.

Froilán Franco

SANTIAGO RUSIÑOL A L'ATENEU BARCELONÈS (1918)

No és just que, passada la incertesa entre dictadura i democràcia, no hi hagi cap veu ni de polítics ni d'intel·lectuals que reivindicuen la memòria dels nacionalistes i els republicans que varen lluitar per Catalunya i la República abans de l'any 1936 i que després el van pagar amb la seva pròpia vida. És el cas d'un català nacionalista i republicà, tarragoní, molt ben relacionat amb el mecenes sitgetà Santiago Rusiñol, el Macià Mallol i Bosch, un altre mecenes català —agent de duanes i navilier a Tarragona—, mort l'any 1960. Fa viatges a través de l'Atlàntic amb dogues de roure per als boters de la Costa Daurada i, per tant, per als inoblidables boters de la nostra vila de Sitges.

De molt jove va ser envoltat pel catalanisme d'en Valenti Almirall. Convençut de la defecció de les corporacions locals i provincials en l'ajut de la llengua i la cultura catalanes a partir de la Dictadura, va empènyer la població catalana a suplir aquell ajut soviat amb la iniciativa privada. Aquest fet nacionalista en defensa de la llengua catalana el va posar en contacte amb l'Associació Protectora

d'Ensenyança Catalana (APEC), àlies La Protectora, amb delegacions a Barcelona, Lleida, Tarragona i Sitges, fundada l'any 1899. Va ser nomenat, el dia 17 de febrer del 1918, vocal de l'APEC “per la seva estimació de l'entitat cultural catalana”.

Va posar tant d'interès per la creació d'escoles catalanes arreu de Catalunya que el dia 22 de desembre del 1918 era nomenat president d'honor de l'APEC per la seva contribució a l'expansió de la llengua catalana. Tres fets l'acrediten: a) en Macià Mallol i Bosch figura com el primer que redactava tots els documents en català, la qual cosa no tenia precedents des de feia segles. Els seus textos eren revisats personalment per en Pompeu Fabra. Aquest detall tan singular i el fet d'ésser president honorari de l'APEC així com president de l'Ateneu Barcelonès; b) en Santiago Rusiñol va decidir que, des de l'Ateneu, en Macià Mallol atengués la seva escriptura de l'obra de teatre *Els savis de Vilatrista*; c) va ser nomenat president de l'Orfeó Tarragoní, on va mostrar tant d'esforç per la cultura catalana que fins i tot figuraria entre els que reclamaven un Estatut d'Autonomia per a Catalunya (1918-1919).

L'any 1918 va ser per a en Macià Mallol i Bosch —entre Tarragona i Barcelona— un excel·lent any de maduresa, bo i establint amb el seu amic Josep Bonet la construcció de dos vaixells bessons amb dos noms del paisatge català: el Montsant i el Montseny, sota la direcció tècnica d'en Mateu Abelló. Però la seva activitat comercial va durar només fins a aquest any. I, a més de la seva dedicació a l'APEC, per als amics La Protectora, s'inicia en la vida política. És nomenat tresorer de la societat Amics de França, de la qual era president en Pere Lloret.

L'any 1920 s'inicia en l'activitat financera a la Banca Comercial de Tarragona així com a la Farinera dedicada a moldre gra i al comerç de farines. I, fervent defensor de les Junes de Comerç, es manifesta per una Escola de Comerç a Tarragona. Serà l'any 1923, any

de l'APEC tant a Sitges com a Catalunya, que, amb el triomf d'Acció Catalana, creada l'any 1922 arran de la Conferència Nacional Catalana convocada per la Joventut Nacionalista de la Lliga, que dóna lloc a la retirada d'en Francesc Cambó, s'obre una nova etapa a Catalunya, dirigida no per una personalitat individual, sinó pel col·lectiu integrat per en Lluís Nicolau d'Olwer, en Jaume Bofill i Matas i l'Antoni Rovira i Virgili. La dictadura de Primo de Rivera va obligar en Macià Mallol i Bosch a l'actuació clandestina, però l'Acció Cultural serà el principal factor de redreçament cultural d'iniciativa privada, destinada a suplir la total defecció de les corporacions locals.

Tant grat és el treball fet per la causa catalana a través d'Acció Cultural així com per La Protectora –suprimida durant la dictadura riverenca– que l'any 1926, celebrats els Jocs Florals, es concedeix el premi “Macià Mallol” en agraïment pels ajuts financers. Un cop passada la Dictadura, en Macià Mallol i Bosch va impulsar la creació de diaris en català com ara *La Nau* així com el *Diari de Tarragona*, on només tenia la voluntat d'enaltir tant la llengua i la cultura catalanes com la ciutat de Tarragona, tot i patint la censura militar que hi exercia el comandant Landa. El *Diari* en català desapareix l'any 1938, confiscat per la CNT-FAI.

Quan l'any 1930 l'equip d'Acció Catalana se separa, bo i apareixent el Partit Catalanista Republicà com a reunificació d'Acció Catalana i Acció Republicana de Catalunya, del qual en Macià Mallol va ser protagonista, presidia la dictadura tova en Berenguer amb un govern presidit per l'almirall Aznar, el 17 de febrer de l'any 1931. El 14 d'abril de 1931, en Macià Mallol proclama la República Catalana a Tarragona com feia en Francesc Macià i Llussà a Barcelona, però convertida en Generalitat de Catalunya als tres dies, refermats pels compromisos en el Pacte de Sant Sebastià del 17 de juliol de 1930, on en Macià Mallol participava com a sotspresident. L'Antoni Rovira i Virgili era el president d'Acció Republicana de Catalunya.

Militant del Front Popular l'any 1936, com la mestra tarragonina de Reus, la Maria Ossó, mestra de Sitges, es va exiliar a França, bo i tornant-hi l'any 1947 però amb la prohibició d'instal·lar-se a Tarragona, sense cap oportunitat per defensar-se a Barcelona. La sentència deia: “Matias [sic] Mallol Bosch tiene antecedentes republicanos, diputado y senador en las legislaturas monárquicas. Elemento destacado catalanista, afiliado a ‘Acción Catalana’, firmando el Pacto de San Sebastián.” Segons Santiago Rusiñol, “oblidar és un error, el passat ens atrapa!” (1918).

FONS BIBLIOGRÀFIC

Intercanvi Grupo de Historia "José Berrueto"

- *Àgora. Historia de Santa Coloma de Gramenet* núm. 6. Grupo de Historia José Berrueto. Santa Coloma de Gramenet. 2001. 160 pàg.
- *Àgora. Historia de Santa Coloma de Gramenet* núm. 8. Grupo de Historia José Berrueto. Santa Coloma de Gramenet. 2003. 224 pàg.

Intercanvi Centre d'Estudis del Gaià

- DD.AA. *La Fira de Vila-rodona 1966-1982. Refer la tradició*. Col·lecció Montagut núm. 3. Centre d'Estudis del Gaià. Vila-rodona. 2003. 60 pàg.

Intercanvi Fundació Bosch y Cardellach

- MESTRE GONZÁLEZ, Jordi. *Les Caixes d'Estalvi en el segle XXI*. Fundació Bosch y Cardellach. Sabadell. 2003. 42 pàg.

Intercanvi Museu Arxiu de Santa Maria

- *XIX Sessió d'Estudis Mataronins. 23 de novembre del 2002. Comunicacions presentades*. Museu Arxiu de Santa Maria. Mataró. 2003. 300 pàg.

Donatiu Grup d'Investigadors de les Roquetes del Garraf

- LLINÀS I CROUSEILLES, Àngel. *De alguna manera... Hojas de verano*. Col·lecció Antonio Machado núm. 1. Grup d'Investigadors de les Roquetes del Garraf. Les Roquetes del Garraf. 2002. 82 pàg.
- GARCÍA, Jonatan. *Poesías sueltas de cada día*. Col·lecció Antonio Machado núm. 2. Grup d'Investigadors de les Roquetes del Garraf. Les Roquetes del Garraf. 2003. 72 pàg.
- LLINÀS CROUSEILLES, Àngel, i MUÑOZ DE MORALES, Mary. *Imatges de Vallcarca (fotografies de 1903-1936)*. Grup d'Investigadors de les Roquetes del Garraf. Les Roquetes del Garraf. 2004. 96 pàg. + CD. Rom.

Donatiu de l'autor

- LLINÀS CROUSEILLES, Àngel. *Pensando en tí*. Edició de l'autor. Les Roquetes del Garraf. 1999. 32 pàg.

Donatiu Edicions El Mèdol

- MENCHON I BES, Joan, i ROCA DOMEDÉL, Ester. *El ball d'en Serrallonga de Tarragona. Quinze anys de parlaments (1987-2001)*. Edicions El Mèdol. Tarragona. 2002. 216 pàg.

Intercanvi Amics de l'Art Romànic - Institut d'Estudis Catalans

- *Lambard. Estudis d'art medieval*, volum XV - 2002-2003. Amics de l'Art Romànic - Institut d'Estudis Catalans. Barcelona. 2003. 254 pàg.

Intercanvi Diputació de Barcelona - Servei de Parcs Naturals

- *Parc del Garraf. Memòria 2002*. Diputació de Barcelona - Servei de Parcs Naturals. Barcelona. 2003. 95 pàg.

Intercanvi Museo Nacional de Antropología

- José Ortiz Echagüe, *en las colecciones del Museo Nacional de Antropología*. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte - Secretaría de Estado de Cultura. Madrid. 2002. 286 pàg.

Donatiu Consorci del Patrimoni de Sitges

- GARCÍA TARGA, Joan (coordinador); GARCÍA TARGA, Joan; GUSSINYER ALFONSO, Jordi, i VARELA TORRECILLA, Carme (textos). *Col·lecció Precolombina. Pérez-Rosales*. Consorci del Patrimoni de Sitges. Sitges. 2001. 96 pàg. + llibre amb traducció a l'anglès i al castellà.
- CARRERAS ROSSELL, Teresa, i DOMÈNECH VIVES, Ignasi. *Museu Cau Ferrat. La col·lecció de vidre*. Consorci del Patrimoni de Sitges. Sitges. 2003. 192 pàg. + llibre amb traducció a l'anglès i al castellà.

- COLL, Isabel. *El ressò de l'impressionisme en el Cau Ferrat*. Consorci del Patrimoni de Sitges. Sitges. 1999. 120 pàg.
- SAMPERA, Josep, i VICENTE, Carles (coordinació); CASACUBERTA, Margarida; LLANES, Anna, i VIDAL, Cecília (textos). *Estètica per als ulls, poesia per a la vida. Del llegat de Rusiñol al Cau Ferrat*. Consorci del Patrimoni de Sitges. Sitges. 2001. 70 pàg.
- JUANPERE, Salvador (coordinació). *Je est un autre. Projectes específics per a la Sala Fortuny 2002-2003*. Centre de Lectura de Reus. Reus. 2004. 202 pàg.
- MASSÓ CARBALLIDO, Jaume. *Patrimoni en perill*. Centre de Lectura de Reus. Reus. 2004. 274 pàg.
- ANGUERA, Pere. *Històries de Reus*. Centre de Lectura Reus. Reus. 2004. 218 pàg.

Aportació Ajuntament de Sils

- COSTA, Lluís. *L'organització municipal: entre el control i l'autonomia*. Ajuntament de Sils. Sils. 2003. 36 pàg.

Aportació Ajuntament de l'Hospitalet

- *Estampa Popular de Barcelona*. Catàleg de l'exposició. Museu d'Història de l'Hospitalet i el Museu Monjo de Vilassar. L'Hospitalet de Llobregat. 2003. 48 pàg.

Adquisició de l'IEP

- DD.AA. "32 espècies representatives del Parc Natural del Garraf". *Diari de Vilanova*. Vilanova i la Geltrú. 2003. 68 pàg.

Aportació Ajuntament de Girona

- BIRULÉS I BERTRAN, Josep M. (coordinació), i CASANOVAS I ROMAGUERA, Joan (disseny). *Girona. 20 anys del Pla Especial del Barri Vell 1983-2003*. Ajuntament de Girona. Girona. 2003. 110 pàg.

Donatiu Fundació Salvador Vives i Casajuana

- ESCALA I ROMEU, Glòria. *El dibuixant Josep Simont i Guillén (1875-1968), reporter gràfic de la I Guerra Mundial*. Fundació Salvador Vives i Casajuana. Barcelona. 2002. 164 pàg.

Intercanvi Centre de Lectura - Reus

- BARRAL I ALTET, Xavier. *Pintura i història: Fortuny, Sans Cabot i Prim a la batalla de Tetuan*. Centre de Lectura de Reus. Reus. 2004. 194 pàg.

Donatiu Reial Societat Arqueològica Tarraconense

- DD.AA. *Butlletí Arqueològic* núm. 23. Reial Societat Arqueològica Tarraconense. Tarragona. 2001. 434 pàg.
- DD.AA. *Butlletí Arqueològic* núm. 24. Reial Societat Arqueològica Tarraconense. Tarragona. 2002. 234 pàg.

Donatiu Grup d'Estudis Sitgetans

- MIRABENT I CASTIEL, Jordi. *Recull de noms, dates i fets sitgetans*. Grup d'Estudis Sitgetans. Sitges. 2003. 78 pàg.

Donatiu Portal Nou Cultural

- FONTANALS ORPÍ, Joan, i SOLÉ CAMPANINS, Francesc. *Ulls de Fang i Fruita* del 1r Concurs Literari. Portal Nou. Llorenç del Penedès. 2004. 42 pàg.

Donatiu "la Caixa"

- DD.AA. *La competitivitat de l'economia espanyola: inflació, productivitat i especialització*. Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona. Barcelona. 2004. 212 pàg.
- 2004. *Anuario Social de España*. Fundació "la Caixa". Barcelona. 2004. 462 pàg.

Intercanvi Diputació de Barcelona - Xarxa de Municipis

- DD.AA. *Quaderns Científics i Tècnics de Restauració Monumental, 14: Gaudí i L'ISPAL*. Diputació de Barcelona. Barcelona. 2004. 282 pàg.

Aportació Ajuntament de Vilanova i la Geltrú
- GILBERT, Trinitat. *Joan Magrinyà, avui*. El Cep i la Nansa. Vilanova i la Geltrú. 2003. 60 pàg.

- DD.AA. *Família i guerra*. Col·lecció La Memòria del Futur núm. 1. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. Vilanova i la Geltrú. 2003. 60 pàg.

- DD.AA. *L'esport, història i records...* Col·lecció La Memòria del Futur núm. 2. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. Vilanova i la Geltrú. 2003. 72 pàg.

- DD.AA. *Sobreviure*. Col·lecció La Memòria del Futur núm. 3. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. Vilanova i la Geltrú. 2003. 68 pàg.

- DD.AA. *El pa de cada dia*. Col·lecció La Memòria del Futur núm. 4. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. Vilanova i la Geltrú. 2003. 90 pàg.

Donatiu de l'Agrupació de Balls Populars

- ORRIOLS I SENDRA, Xavier. *Bastons a Vilanova*. El Cep i la Nansa Edicions. Vilanova i la Geltrú. 2002. 128 pàg.

- Disc. *Les músiques del Ball de Bastons de Vilanova i la Geltrú*. Agrupació de Balls Populars. Vilanova i la Geltrú. 2002.

Intercanvi Facultat de Geografia i Història

- *Pyrenae* núm. 33 i 34. Facultat de Geografia i Història - Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia. Barcelona. 2003. 408 pàg.

Donatiu Institut Menorquí d'Estudis

- ROSELL, Joan, i LLOMPART, Carme. *Guia de geologia pràctica. El naixement d'una illa: Menorca*. Andrea Dòria i Forcada. Maó. 2002. 280 pàg.

- MOLL, Francesc de B., i SALORD FARNÉS, Josep. *Epistolari (1952-1966)*. Institut Menorquí d'Estudis. Maó. 2003. 140 pàg.

- LIMÓN PONS, Miquel Àngel. *Josep Pla i Menorca. Els cants de sirena d'un illòman*. Institut Menorquí d'Estudis. Maó. 2003. 126 pàg.

- ZIEHR, Wilhelm (estudi històric), i PABST, Lothar (coordinació i disseny). *Descripció geogràfica i estadística de l'Illa de Menorca*. Institut Menorquí d'Estudis. Maó. Edició en llengua catalana 2002. 474 pàg.

- VIDAL, Josep M.; RITA, Joan, i MARÍN, Cipriano. *Menorca. Reserva de la Biosfera*. Consell Insular de Menorca. Maó. 1999. 256 pàg.

Donatiu Vilatana

- BÄHR, Eduardo (text), i AMARU INKA, Yupanqui (dibuixos). *El niño de la montaña de la flor*. Vilatana. Vilafranca del Penedès. 2004. 28 pàg.

- ALBERTÍ, Núria (text), i URGELL, Joan (dibuixos). *Colors de festa*. Vilatana. Vilafranca del Penedès. 2004. 28 pàg.

Intercanvi Centre d'Estudis Canongins

- DD.AA. *Treballs Canongins 2003*. Centre d'Estudis Canongins Ponç de Castellví. La Canonja. 2003. 266 pàg.

Intercanvi Associació Cultural del Matarranya

- RAJADELL, Lluís. *A la vora del riu*. Quaderns de les Cadolles. Associació Cultural del Matarranya. Calaceit-Fraga. 2003. 102 pàg.

- ALBESA, David. *Quin món més bèstia*. Quaderns de les Cadolles. Associació Cultural del Matarranya. Calaceit-Fraga. 2003. 72 pàg.

- QUINTANA, Artur. *La vall de Balat (Memòria de l'Aragó 1948-2003)*. Quaderns de les Cadolles. Associació Cultural del Matarranya. Calaceit-Fraga. 2003. 96 pàg.

- BETRIÀ, Esteve. *Circumloquis i Remostrons*. Quaderns de les Cadolles. Associació Cultural del Matarranya. Calaceit-Fraga. 2003. 94 pàg.

- RIVA MUÑOZ, Tomàs. *Quan érem emigrants*. Associació Cultural del Matarranya. Calaceit-Fraga. 2002. 106 pàg.

- QUINTANA, Artur. *Epistolari de Desideri Lombarte (1981-1989)*. Col·lecció Lo Trill núm. 8. Associació Cultural del Matarranya. Calaceit-Fraga. 2002. 430 pàg.

Intercanvi Patronat Francesc Eiximenis

- DD.AA. *Estudis del Baix Empordà* núm. 23 MMIV. Institut d'Estudis del Baix Empordà. Sant Feliu de Guíxols. 2004. 256 pàg.

Intercanvi Centre d'Estudis d'Uldecona

- *Rails* núm. 20. Centre d'Estudis d'Uldecona. Uldecona. 2004. 208 pàg.

Intercanvi Centre d'Estudis Ignasi Iglésias

- ALAY SUÁREZ, Montserrat. *Aprenents i minyones. La infància abandonada a la Barcelona del vuit-cents*. Llibres de Finestrelles núm. 1. Centre d'Estudis Ignasi Iglésias. Sant Andreu de Palomar. 2003. 208 pàg.
- RABASSA MASSONS, Jordi. *Josep Cararach i Maurí. L'època de la construcció del Sant Andreu contemporani*. Llibres de Finestrelles núm. 2. Centre d'Estudis Iglésias. Sant Andreu de Palomar. 2004. 110 pàg.

Intercanvi Consejo Superior de**Investigaciones Científicas - Institución Milá y Fontanals - Departament de Estudis Medievals**

- DURAN DUELT, Daniel. *Kastellórizo, una isla griega bajo dominio de Alfonso el Magnánimo (1450-1458)*. Colección Documental. Consejo Superior de Investigación Científica - Institución Milá y Fontanals - Departament de Estudios Medievales. Barcelona. 2003. 158 pàg.
- VELA I AULESA, Carles. *L'obrador d'un apotecari medieval, segons el llibre de comptes de Francesc Ses Canes (Barcelona, 1378-1381)*. Consell Superior d'Investigacions Científiques - Institució Milà i Fontanals - Departament d'Estudis Medievals. Barcelona. 2003. 398 pàg.

Donatiu Caliu - Revista de Vila-rodona

- "XV Certamen Literari. Sant Jordi 2004. Contes del caliu". *Caliu-Revista de Vila-rodona*. Vila-rodona. 2004. 20 pàg.

Aportació Ajuntament de Banyeres del Penedès

- URPI I CASALS, Rosa Maria, i RESINA NAVAS, Juan Antonio. *Banyeres del Penedès i els vincles amb el batlle de Barcelona segons els capítols de la redempció de l'any 1376*. Fundació Àngels Garriga de Mata. Banyeres del Penedès. 2003. 140 pàg.

Intercanvi Generalitat de Catalunya - Departament de Cultura

- *Territoris antics a la Mediterrània i a la Cossetània oriental. Actes del Simposi Internacional d'Arqueologia del Baix Penedès. El Vendrell, del 8 al 10 de novembre del 2001*. Generalitat de Catalunya - Departament de Cultura. Barcelona. 2003. 416 pàg.
- ORIOL, Carme, i PUJOL, Josep M. *Índex tipològic de la rondalla catalana*. Generalitat de Catalunya - Departament de Cultura. Barcelona. 2003. 406 pàg.

Intercanvi Institut d'Estudis Empordanesos

- *Annals*. Volum 36. Institut d'Estudis Empordanesos. Figueres. 2003. 428 pàg.

Donatiu Museu Nacional d'Art de Catalunya

- *Les arts industrials als cartells modernistes*. Museu Nacional d'Art de Catalunya. Barcelona. 2002. 122 pàg.

Intercanvi Col·legi de Notaris de Catalunya

- *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols* volum XXI. Col·legi de Notaris de Catalunya. Barcelona. 2003. 402 pàg.

Donatiu Publicacions de l'Abadia de Montserrat

- *Víctor Balaguer i el seu temps*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona. 2004. 198 pàg.

Intercanvi Centre d'Estudis de Granollers

- *Ponències. Anuari del Centre d'Estudis de Granollers 2003*. Centre d'Estudis de Granollers. Granollers. 2004. 184 pàg.

Aportació Ajuntament de Sant Boi de Llobregat

- SOLIAS I ARÍS, Josep M. *Rubricatum. Roma al Baix Llobregat*. Ajuntament de Sant Boi de Llobregat. Sant Boi de Llobregat. 2003. 56 pàg.

Intercanvi Museu d'Història de Catalunya

- *Revista Catalana de Museologia. Mnemòsine* 2004 núm. 1. Museu d'Història de Catalunya. Barcelona. 2004. 208 pàg.

Intercanvi Universidad Nacional de Educación a Distancia

- *Palestra Universitària* núm. 16. Universidad Nacional de Educación a Distancia - Centre Associat. Cervera. 2003. 360 pàg.

Donatiu Edicions El Mèdol

- FELIPÓ, Ramon. *Queralt. El Santuari de la Mare de Déu*. Edicions El Mèdol. Tarragona. 2004. 136 pàg.
- AMADES, Joan (text), i FERRER, Emili (il·lustracions). *Llegendes de Sitges*. Edicions El Mèdol. Tarragona. 2004. 88 pàg.

Donatiu Grup 62

- DD.AA. *40 lectures per a ESO i Batxillerat. Resums, exercicis i solucions*. Grup 62. Barcelona. 2004. 222 pàg.

Donatiu de l'autor

- ALBALATE, Luis. *Hölderlin*. Edició de l'autor. 2004. València. 40 pàg. + 9 fulls de cronologia del Friederich Hölderlin.

Aportació Ajuntament del Vendrell

- XXXII Concurs Literari Sant Jordi. *El Vendrell 2004*. Ajuntament del Vendrell (Patronat Municipal de Serveis Culturals). El Vendrell. 2004. 128 pàg.
- MONTSERRAT GARCÍA, Joan (text), i BAYÉS, Pilarín (il·lustració). *Petita història del Ball de*

Diablers del Vendrell. Editorial Mediterrània. Barcelona. 2004, s/n, 16 pàg.

Intercanvi Association des Amis d'Apel·les Fenosa

- *Cahiers Fenosa 2003-2004* núm. 10. Association des Amis d'Apel·les Fenosa. Paris. 2004. 36 pàg.
- DD.AA. *Hommage à Apel·les Fenosa*. Association des Amis d'Apel·les Fenosa. Paris. 22 pàg.

Donatiu Consell Comarcal del Garraf

- LLEONART, Pere, i GAROLA, Àlvar. *El Garraf: una reflexió estratègica*. El Cep i la Nansa. Vilanova i la Geltrú. 2002. 272 pàg.

Aportació Ajuntament de la Bisbal del Penedès

- CATALÀ BENACH, Benjamí, i ROVIRA TURDIU, Àngel. *Capbreus de la Bisbal i l'Ortigós* 1696. Ajuntament de la Bisbal del Penedès. La Bisbal del Penedès. 2004. 161 pàg.

Donatiu Ajuntament de Torrent

- GARRIDO CASTILLA, Joan G. *La revolució de 1868 i el sexenni democràtic a la comarca de l'Horta Sud*. Ajuntament de Torrent. Torrent. 2003. 400 pàg.
- DD.AA. *Torrens. Estudis i investigacions de Torrent i comarca* núm. 13. Ajuntament de Torrent. Torrent. 2003. 218 pàg.
- DD.AA. *Torrens. Estudis i investigacions de Torrent i comarca* núm. 14. Ajuntament de Torrent. Torrent. 2003. 194 pàg.
- DD.AA. *Torrens. Estudis i investigacions de Torrent i comarca* núm. 15. Ajuntament de Torrent. Torrent. 2003. 328 pàg.

Intercanvi Institut d'Estudis Catalans

- *Memòria 2002-2003*. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona. 2004. 668 pàg.

Fins al 23 de juliol del 2004